

Innehåll

Året i korthet.	2
Finansborgarrådet har ordet	4
Så styrs Stockholm.	6
Verksamheten	10
Medarbetarna.	35
Stockholmarna	41
Ekonomi	44
Årsbokslut för staden och kommunkoncernen	55
Stockholms nämnder, aktiebolag och stiftelser	69
Siffror för nämnder, stiftelser och aktiebolag.	80
Tioårsöversikt.	82
Adresser.	84

Bilaga: Budgetavräkning

Året i korthet

Årets resultat blev positivt med 2 miljarder kronor för staden och för kommunkoncernen 9 miljarder kronor. Kommunalskatten sänktes med 20 öre under året.

Fem övergripande inriktningsmål har präglat stadens verksamheter även under 2002. Dessa avsåg följande områden: kvalitet; valfrihet; attraktiv plats för boende, företagande och besök; kostnadseffektiv och sund ekonomi samt medarbetarna.

Valet 2002 ledde till ett majoritetsskifte i Stockholm där en ny koalition bestående av socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet styr under mandat perioden 2002–2006.

STADEN REDOVISAR POSITIVT RESULTAT FÖR 2002

Stadens nämnder • Årets bokslut visar ett positivt resultat om 2 miljarder kronor, vilket är 1 753 miljoner kronor bättre jämfört med 2001. Överskottet kommer att disponeras av eget kapital för finansiering av en Stockholms stads kompetensfond. Resultatet exklusive jämförelsestörande poster, extraordinära intäkter, ianspråktaga avsättningar samt årets avsättningar uppgår till 728 miljoner kronor. Verksamhetens nettokostnader har finansierats av skatteintäkter, generella statsbidrag

samt av det positiva finansnetto staden har till följd av god likviditet. Motsvarande resultat för 2001 var 603 miljoner kronor. I resultatet ingår också engångseffekter avseende slutavräkning för skatter år 2001. Exklusive denna post uppgår resultatet till 398 miljoner kronor.

Som jämförelsestörande poster redovisas kostnader och intäkter som är av engångskaraktär och som inte ingår i den löpande verksamheten eller uppstår till följd av ändrade redovisningsprinciper. I årets resultat ingår

Ekonomi i sammandrag

	2002	2001	2000
Folkmängd 31/12	758 100	754 900	750 300
Total kommunal skattesats	27,98	28,19	28,34
Verksamhetens intäkter (mnkr)			
Stockholms stad	7 302,2	8 381,6	8 254,8
Kommunkoncernen	24 419,9	21 350,8	19 981,6
Verksamhetens kostnader (mnkr)			
Stockholms stad	30 885,4	29 624,3	28 337,6
Kommunkoncernen	36 827,7	34 888,0	33 385,9
Årets resultat (mnkr)			
Stockholms stad	2 000,4	247,3	225,7
Kommunkoncernen	9 058,0	3 247,6	2 724,1
Årets investeringar, brutto (mnkr)			
Stockholms stad	2 068,7	2 031,0	1 495,7
Kommunkoncernen	5 856,7	5 290,5	4 638,2
Eget kapital (mnkr)			
Stockholms stad	47 159,0	45 475,5	44 655,2
Kommunkoncernen	70 472,2	61 731,3	57 900,8
Balansomslutning (mnkr)			
Stockholms stad	77 347,6	79 691,9	69 042,6
Kommunkoncernen	96 870,4	92 012,1	92 372,0
Soliditet (%)			
Stockholms stad	61	57	65
Kommunkoncernen	73	67	63
Antalet anställda (helårs)			
Stockholms stad	42 400	42 900	43 400
Kommunkoncernen	45 900	46 400	47 000

jämförelsestörande intäkter om 432 miljoner kronor vilka avser realisationsvinster vid försäljning av anläggningstillgångar. Inga jämförelsestörande kostnader redovisas i årets bokslut.

I bokslutet för år 2002 har avsättningar gjorts om sammanlagt 2 812 miljoner kronor. Av tidigare gjorda avsättningar har 110 miljoner kronor tagits i anspråk.

Stadens balansomslutning uppgår vid årets slut till 77 348 miljoner kronor, vilket är en minskning med 2 344 miljoner kronor jämfört med föregående år. Soliditeten uppgår till 61 % vilket är en förbättring med 4 procentenheter jämfört med år 2001.

Kommunkoncernen – nämnder och aktiebolag • Årets resultat för kommunkoncernen uppgår till 9 058 miljoner kronor. Resultatet förklaras till största delen av extraordinära intäkter avseende realisationsvinster från stadens försäljning av Birka Energi AB i februari 2002.

Resultatet efter skatteintäkter och finansnetto uppgår till 8 707 miljoner kronor. Föregående år uppgick resultatet efter skatteintäkter och finansnetto till 6 443 miljoner kronor.

I resultatet ingår realisationsvinster och realisationsförluster med netto 7 827 miljoner kronor. År 2001 uppgick dessa poster till 5 291 miljoner kronor.

VIKTIGA HÄNDELSER UNDER ÅRET

Kommunfullmäktige beslutade om:

- ett nytt avgiftssystem för äldreomsorg,
- förslag till "Vision för Söderort" och förslag till inriktning för genomförande av visionen,
- dagvattenstrategi för Stockholm,
- stadens nya GIS-strategi (geografiska informationssystem),
- ny instruktion för äldreombudsmannen.

Organisatoriska förändringar:

- stadens turismverksamhet fick ny organisation genom aktiebolaget Stockholm Visitors Board AB inom koncernen Stockholms Stadshus AB vid årsskiftet 2001/02,
- stadens första funktionshindersombudsman, FO, tillträdde i januari 2002,
- arbetet med att privatisera Stockholm MFO AB:s fyra affärsområden avslutades under 2002,
- AB Stockholm Globe Arena ombildades till ett fastighets- och ett evenemangsbolag. Det nya bolagets namn är Stockholm Globe Arena Fastigheter AB,
- Birka Stadshusfemman AB, det kommunala bolag som ägde stadens aktier i Birka Energi AB, har under år 2002 sålts till Fortum Power and Heat AB.

Övriga händelser:

- stadens 750-års jubileum firades under 2002. Festligheterna ägde rum under hela året men med fokus på första veckan i juni,
- flera förvaltningar och bolag firade också jubileum under året: Slakthusområdet i Enskede fyllde 90 år, Parkteatern firade 60 års jubileum, Årsta partihandels-

område fyllde 40 år, Stockholm Parkering firade 25 års jubileum, S:t Erik Försäkrings AB fyllde 15 år och Söderhallarna fyllde 10 år,

- valet i september ledde till ett majoritetsskifte där en koalition med socialdemokrater, vänsterpartiet och miljöpartiet kommer att styra staden under de närmaste fyra åren,
- det internationella kreditvärderingsinstitutet Moody's höjde under året stadens långsiktiga kreditbetyg, rating, från Aa2 till Aa1,
- för andra året i rad tilldelades Stockholm EU-kommisionens utmärkelse "Award of Excellence for Innovative Regions",
- under året blev det möjligt att hitta information om stadens verksamhet på stadens hemsida i en lättläst version – www.stockholm.se/ll,
- stadens kvalitetsutmärkelse delades ut där fem enheter och en förvaltning belönades för sitt goda kvalitetsarbete,
- TIME-veckan genomfördes den 3-11 oktober med ett 60-tal evenemang (www.time.stockholm.se),
- "Jobb i stan" lanserades på stadens hemsida – www.stockholm.se – där staden skall marknadsföras som arbetsgivare och där man kan hitta lediga jobb inom staden,
- Stockholm blev utsedd till Europas idrottshuvudstad 2002,
- stadens jämställdhetspris delades ut för andra gången,
- staden delade ut två Nelson Mandela-priser för bästa insats för ökad integration,
- Norrmalms stadsdelsförvaltning tilldelades Guldlänken för sitt Internetarbete för ökad dialog mellan medborgare och politiker.

FINANSBORGARRÅDETS FÖRORD

Stockholm är i dag en levande och lockande huvudstad, som med sin stadiga tillväxt ger spridningseffekter till hela landet. De senaste fem åren har vart tredje nytt jobb i landet skapats i vår region. Om 30 år beräknas invånarantalet i Stockholms stad spräcka miljonvallen. Vi har storstadens puls, en rik och dynamisk företagskultur och en fantastisk natur- och skärgårdsmiljö. Stockholm är en stad vi kan vara stolta över.

Samtidigt fördjupades under det gångna året den negativa ekonomiska utveckling som inleddes 2001. Arbetslösheten ökade och Stockholms position som landets tillväxtmotor började ifrågasättas. Detta är en situation som påminner oss om 90-talets lågkonjunktur, då både privat och offentlig sektor passiviserades. Men till skillnad från den perioden är vi fast beslutna att vara offensiva och tillsammans skapa förutsättningar för att Stockholm skall bli norra Europas mest spännande region. Stockholm är i dag en stad som står mycket väl rustad för att möta denna prövning.

Stadens bokslut visar på ett positivt resultat om 2 miljarder kronor under 2002, vilket ger oss möjlighet att investera för utveckling i form av nya bostäder och en förbättrad infrastruktur. Stockholm har i dag planer på drygt 20 000 nya bostäder fram till år 2006. Beslutet om att bygga Norra Länken kommer de närmaste åren att följas av en breddning av Klarastrandsleden och E18, Mälarbanan och ett antal andra viktiga investeringar som garanterar Stockholms fortsatta växtkraft.

Men om vi skall lyckas vända den nedåtgående konjunkturen måste vi också våga tänka stort. Liksom staden för 30 år sedan vågade göra verklighet av Kistaprojektet måste vi nu anta utmaningen att forma ett Kista 2 och ett Kista 3.

Under året som gått intensifierades planerna för Norra Stationsområdet. Tillsammans med flera lärosä-

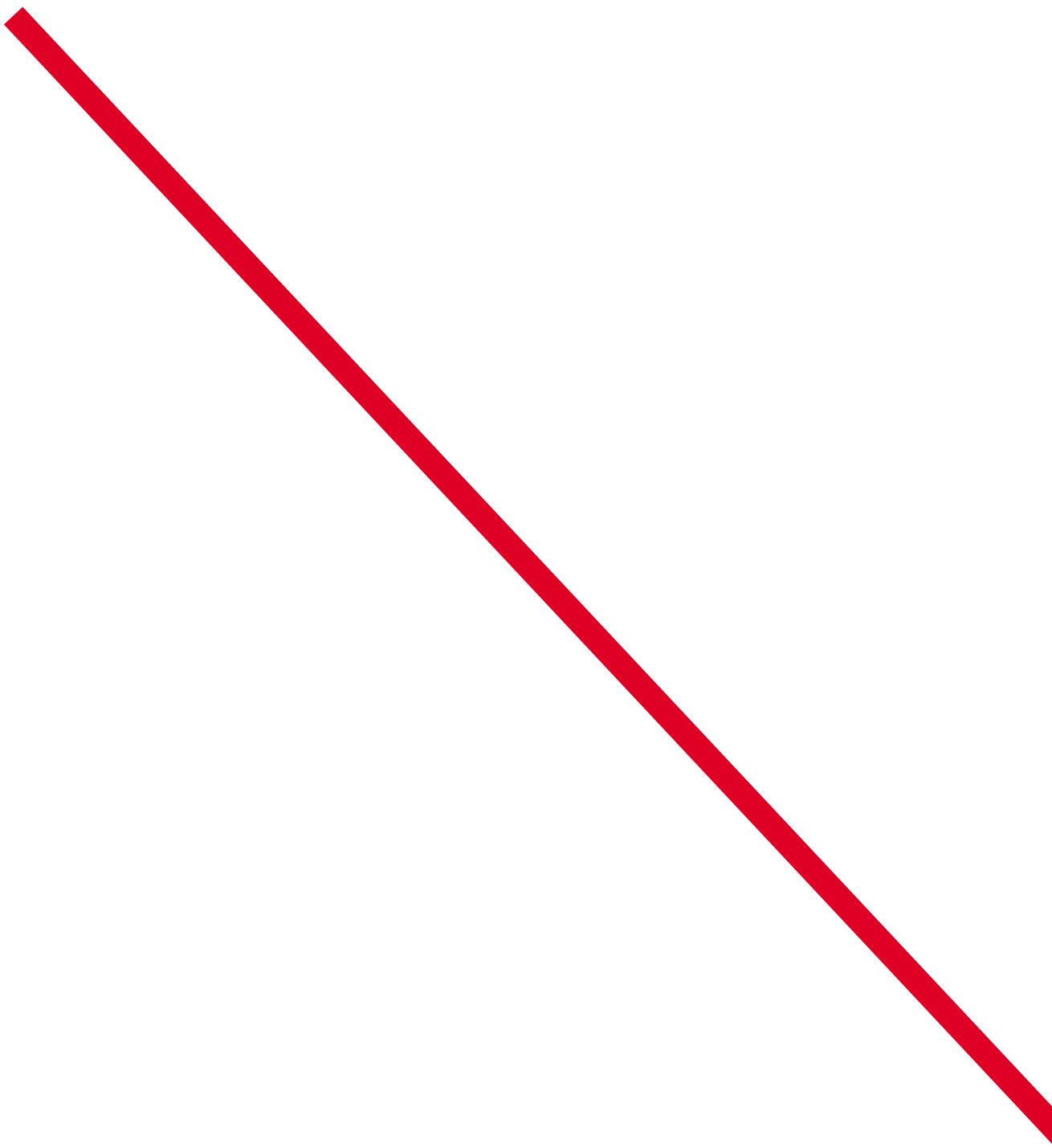
ten, Karolinska institutet och staten, formas nu ett utvecklingsområde för bioteknik och biomedicin – ett Kista 2. Inom ramen för Söderortsvisionen startar nu ett offensivt bostadsbyggande, utbildningssatsningar och upprustning av såväl boendemiljö som nedslitna centrum. Med en tydlig inriktning för näringslivet kan vi i Söderort bygga ett Kista 3.

Under 2002 presenterades också en ny politisk plattform som innebär en ny inriktning för Stockholm. Plattformen vilar på fem tydliga uppdrag: förbättra välfärden och de kommunala verksamheterna, bygga bostäder och utveckla Stockholm, göra Stockholm till en ekologiskt hållbar storstad, bryta segregationen och fördjupa demokratin samt ta ansvar för ekonomin.

Inom ramen för dessa uppdrag genomförs nu reformer, satsningar och investeringar som syftar till att stimulera fortsatt tillväxt i vår region och möta behoven från en växande befolkning. I detta arbete är stadens medarbetare helt ovärderliga. Därför innebar det gångna året också en ny inriktning för personalpolitiken. I en kompetensfond satsar staden 2 miljarder kronor för att möta det enorma rekryteringsbehov som ligger framför oss och för att vidareutbilda och stärka den personal som redan finns i stadens verksamheter i dag.

Stockholm kommer även fortsättningsvis att vara den ekonomiska motorn i regionen och i landet. Den växtkraft som finns, de förutsättningar som staden har såväl i den offentliga som i den privata sektorn innebär att vi nu börjar förverkliga visionen om Stockholm som norra Europas mest spännande plats.

Annika Billström
Finansborgarråd

Så styrs Stockholm

Stadens politiska organisations leds av kommunfullmäktige som fungerar som stadens riksdag. Det är kommunfullmäktige som fördelar pengar och beslutar om mål och riktlinjer för hela stadens verksamhet. Åtta borgarråd svarar tillsammans för den övergripande verksamheten i staden.

Valet 2002 ledde till ett politiskt skifte där den nya koalitionen bestående av socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet kommer att styra staden under den närmaste mandatperioden 2002–2006.

Den kommunala verksamheten bedrivs huvudsakligen genom stadsdelsnämnder, facknämnder och i bolagsstyrelser. Dessa presenteras närmare längre fram i årsredovisningen.

Organisationsschemat beskriver organisationen som den ser ut efter valet 2002.

Under 2003 kommer en arbetsmarknads- och integrationsberedning samt en demokratiberedning att inrättas under kommunstyrelsen.

Bild kommer

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Kommunfullmäktige är Stockholms stads högsta beslutande instans och fungerar som stadens riksdag. Kommunfullmäktiges 101 ledamöter väljs av medborgarna i kommunalvalet vart fjärde år. Vid det senaste valet i september 2002 fick socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet majoritet i kommunfullmäktige och har nu tillsammans 52 mandat mot oppositionens 49.

Kommunfullmäktige har det yttersta ansvaret för att den kommunala servicen är likvärdig i hela staden, att lagar och förordningar följs och att skattemedlen används effektivt. Kommunfullmäktige beslutar om skatteuttag, nivån på taxor och avgifter och fastställer budget och avkastningskrav för stadens nämnder och aktiebolag. Besluten i kommunfullmäktige verkställs av stadens nämnder, styrelser och aktiebolag. All kommunal verksamhet granskas av revisorer som utses av kommunfullmäktige.

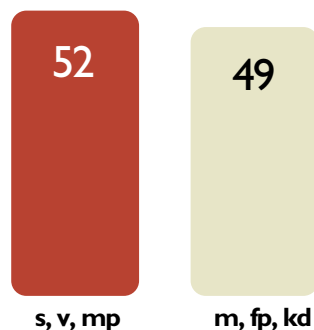
Fullmäktige sammanträder normalt två gånger i månaden och alla möten är öppna för allmänheten. Kommunfullmäktiges presidium leder fullmäktiges sammanträden.

Valet 2002

607 446 personer var röstberättigade. Av dessa röstade 472 086 personer. Förstagångsväljarna var 28 000 och utländska medborgare 50 500. Valdeltagandet uppgick till 77,7 % och ökade något jämfört med 76,9 % vid valet 1998.

Mandatfördelning i kommunfullmäktige efter valet i september 2002

	Mandat
Socialdemokraterna (s)	35
Moderaterna (m)	27
Folkpartiet Liberalerna (fp)	17
Vänsterpartiet (v)	11
Miljöpartiet (mp)	6
Kristdemokraterna (kd)	5
Totalt	101

Av de totalt 101 ledamöterna är 47 helt nya i kommunfullmäktige. Könsfördelningen är 52 kvinnor och 49 män.

KOMMUNSTYRELSEN

Kommunstyrelsen bereder eller yttrar sig i alla ärenden som kommunfullmäktige beslutar om och har ett övergripande ansvar för att besluten verkställs. Kommunstyrelsen består av 13 ledamöter och lika många ersättare som representerar partierna i fullmäktige. Antalet ledamöter från varje parti är proportionellt till mandatfördelningen i kommunfullmäktige.

Under kommunstyrelsen finns ett ekono-
miutskott, ett personal- och kvalitetsutskott
och en äldreomsorgsberedning. Ett utskott
har beslutanderätt medan en beredning förbe-
reder ärenden åt kommunstyrelsen.
Dessutom finns ett handikappråd, ett jäm-
ställdhetsråd och ett pensionärsråd under
kommunstyrelsen.

Två förvaltningar är direkt underställda
kommunstyrelsen. Kommunfullmäktiges och kommun-
styrelsens kansli (KF/KS kansli) utför sekretariatsuppgifter
åt bland annat kommunfullmäktige och kommunstyrelsen
och dess utskott, beredningar och råd. Stadssekreteraren är
chef för KF/KS kansli. Stadsledningskontoret som är den

Bild kommer

andra förvaltningen har till uppgift att stödja kommun-
fullmäktige och kommunstyrelsen i den centrala förvalt-
ningen med samordning, utveckling, uppföljning och
utvärdering samt långsiktig planering. Stadsdirektören är
chef för stadsledningskontoret.

BORGARRÅDSBEREDNINGEN

Stockholms stad har åtta styrande borgarråd och fyra
oppositionsborgarråd. Borgarråden bildar tillsammans
borgarrådsberedningen som bereder och yttrar sig i alla
ärenden som kommunstyrelsen behandlar. Det gemen-
samma arbetet leds av finansborgarrådet, som är chef för
finansroteln och dessutom ordförande i såväl borgarråds-
beredningen som kommunstyrelsen. Annika Billström (s)
är stadens nya finansborgarråd sedan oktober 2002 och
dessutom den första kvinnan på posten. Carl
Cederschiöld (m) var finansborgarråd under föregående

mandatperiod (1998-2002).

Borgarråden är heltidsanställda politiker som väljs av
kommunfullmäktige vart fjärde år bland de partier som
har majoritet i fullmäktige. Borgarråden är chef för var sin
rotel. Varje rotel har sitt ansvarsområde och borgarråden
är föredragande i kommunstyrelsen för de frågor som
beretts inom deras rotel. De åtta rotlarna har tillsammans
ansvar för den övergripande verksamheten i stadens samt-
liga nämnder och aktiebolag.

STOCKHOLMS STYRELSE UNDER 750 ÅR

1200–1500-talet

Rätten till kommunal självstyrelse uttrycktes
redan i Bjärköarätten från ca 1280. I
Stockholms stad hade staten stort inflytande
och borgmästare och rådmän övervakades av
kungens fogde. Rådet, som höll till i rådstu-
gan vid Stortorget, var både ett administra-
tivt och juridiskt organ, rådstugurätten.
Makten delades mellan tyskar och svenskar
ända till 1471. Till borgmästare och rådmän
valdes enbart köpmän. Från början fanns
bara två heltidsanställda i staden: stadsskriva-
ren och bödeln.

1600–1700-talet

Under stormaktstiden förvandlades rådet till
en ämbetsmannaledd magistrat med en kung-
lig överståthållare som högste styresman.

Förvaltning och domstolsfunktion skildes åt.
Fyra borgmästarledda kollegier bildades: ju-
stitiekollegiet, politikollegiet, handelskollegiet
samt byggnings- och ämbetskollegiet. Staten
grep fortfarande in i den kommunala verk-
samheten och lade sig även i valen till borg-
arståndet och tillsättandet av högre poster.
Nytt rådhus blev från 1732 Bondeska
palatset vid Riddarhustorget.

1862–2002

Statens makt inskränktes i 1862 år kom-
munalreform. Staden erkändes nu som
självständig juridisk person med egen
bestämmande- och beskattningsrätt. I bör-
jan av 1920-talet fick Stockholm sin
moderna "regering", borgarrådsberedning-
en, med säte i det 1923 invigda Stadshuset.

Dagens politiska organisation är i princip
densamma. Nya kommunallagar har tillko-
mit: 1935, 1957, 1977 och 1991.

Demokratiseringen tog ytterligare ett steg
med 1997 års stadsdelsnämndsreform. Under
perioden växte också olika kommunala för-
valtningar och bolag fram.

Staden hade
bara två anställda:
stadsskrivaren
och bödeln.

Borgarråd:

Borgarråd:

Oppositionsborgarråd:

Verksamheten

Under 2002 fortsatte satsningen på den goda staden. Fem övergripande inriktningsmål inom områdena kvalitet; valfrihet; attraktiv plats för boende, företagande och besök; kostnadseffektiv och sund ekonomi samt medarbetarna präglade verksamheten även under detta år.

KVALITET OCH MILJÖ

Övergripande inriktningsmål: Stadens verksamheter skall utformas och utföras på ett sådant sätt att de tillgodoser högt ställda kvalitetskrav.

Kvalitet

Stadens nämnder och styrelser har fortsatt arbetet med att förbättra och utveckla verksamheterna under 2002. Styrning och uppföljning av verksamheterna har prioriterats.

Kvalitetsgarantier har arbetats fram i de flesta verksamheter men framför allt inom skola, förskola, äldreomsorg samt inom omsorg om funktionshindrade. Syftet med kvalitetsgarantierna är att informera stadens brukare och medborgare om vilken service och omsorg de kan förvänta sig av staden. Kvalitetsgarantierna ska också utgöra ett bra underlag för en dialog med medborgarna om verksamhetens innehåll och utformning.

Möjligheten för stadens medborgare att inkomma med synpunkter och klagomål på verksamheten har stärkts under 2002. De flesta nämnder och styrelser har utvecklat och förbättrat sina rutiner för synpunkts- och klagomålshantering under året. Inkomna synpunkter och klagomål ligger till grund för verksamheternas förbättringsarbete.

Som ytterligare ett led i ambitionen att utveckla verksamheterna delades Stockholms stads kvalitetsutmärkelse ut för åttonde året i rad. Intresset för Kvalitetsutmärkelsen är stort och många enheter deltog.

Utmärkelsen delades ut på enhetsnivå i fem klasser: förskola, skola, äldreomsorg, övrig vård och omsorg samt övrig verksamhet. Vinnarna i de olika klasserna blev Finska förskolan och Tullgårdsskolan i Katarina - Sofia stadsdelsnämnd, Jobbcentrum i Skärholmens stadsdelsnämnd och IT-enheten i Skarpnäckes stadsdelsnämnd. Det delades också ut ett hedersomnämmande till Hägerstensåsens Öppna hemtjänst.

För andra året i rad delades också ett pris ut till bästa förvaltning. Detta pris erhöles av Enskede-Årsta stadsdelsförvaltning.

Syftet med Kvalitetsutmärkelsen är att stimulera till spridandet av goda exempel på verksamhetsutveckling samt att uppmärksamma och belöna enheter som arbetar framgångsrikt med att förbättra sin verksamhet. Stadens ambition är att detta på sikt skall gynna de medborgare som brukar stadens tjänster.

Miljö

Arbetet med att integrera miljöfrågorna i stadens ledningssystem har fortsatt under året. För att minska miljöpåverkan arbetar stadens verksamheter med tydliga åtaganden inom miljöområdet. Styrning och uppföljning av miljöarbetet har blivit en integrerad del i det ordinarie budgetarbetet. Under året utarbetades ett nytt miljöprogram för staden som beslutades av kommunfullmäktige i februari 2003.

VALFRIHET

Övergripande inriktningsmål: Staden skall skapa förutsättningar för att ge medborgarna så stor valfrihet som möjligt.

Staden har enligt kommunfullmäktiges prioriterade inriktning under 2002 förbättrat medborgarnas möjligheter att välja utförare inom äldreomsorg, omsorg om funktionshindrade, skola och förskola. Anställda har haft möjlighet att avknoppa verksamheter och därigenom medverkat till ett mer varierat utbud för medborgarna.

Äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade

Ett nytt valfrihetssystem med kundval infördes under 2002 inom hemtjänst i ordinärt boende för äldre och funktionshindrade samt ledsagning och avlösning för funktionshindrade. Systemet innebär att de äldre och funktionshindrade fritt skall kunna välja mellan kommunala och enskilda vård-, service- och omsorgsgivare. Innan de enskilda utförarna kan utföra tjänsterna, skall de certifieras/godkännas dvs. uppfylla de kvalitetskrav som staden ställer. Utöver de kommunala alternativen inom hemtjänsten har det funnits 35 enskilda utförare att välja mellan inom äldreomsorg och 36 inom omsorg om funktionshindrade, två inom avlösarverksamhet och

fem inom ledsagning. Av samtliga omsorgstagare inom hemtjänst för äldre och funktionshindrade har 12 % valt utförare; 11 % inom avlösning och 14 % inom ledsagning.

Skola och förskoleverksamhet

Inom de pedagogiska verksamheterna kan föräldrar, barn och elever i stor utsträckning välja annan utförare än kommunen. Andelen barn vilka under året valt förskoleverksamhet i enskild regi uppgår till ca 32 % och inom skolbarnsomsorgen till ca 19 %. Av det totala antalet elever i grundskolan gick drygt 13 % i fristående grundskolor. Inom förskoleverksamheten har ytterligare åtta avknoppningar gjorts och antalet anställda som följt med vid avknoppningar uppgick till 127 och inom barn med behov av särskilt stöd har två enheter avknoppats och antalet anställda som följt med vid avknoppningar uppgår till 40.

Vuxenutbildning

Under 2002 genomfördes upphandling av grundläggande och gymnasial vuxenutbildning inom ramen för ett pengssystem där eleverna kan välja mellan certifierade enskilda och kommunala vuxenutbildningsanordnare.

UPPHANDLING

Prioriterad inriktning: All verksamhet utom myndighetsutövning och strategiska ledningsfunktioner skall upphandlas i konkurrens.

Den under mandatperioden 1998–2002 gällande policyn föreskrev att "all verksamhet som inte innefattar myndighetsutövning eller strategiska ledningsfunktioner skall upphandlas i konkurrens". Syftet med konkurrensutsättningen var att uppnå kvalitetsfokus, kostnads-effektivitet samt ökad valfrihet.

Nämnderna har under 2002 till stora delar följt den planläggning av upphandlingsverksamheten som redovisades i aktivitetsplanerna/verksamhetsplanerna. De avsteg som gjorts har i de flesta fall skett under senhösten och då som en konsekvens av den förändrade politiska inriktningen efter valet i september. I några fall har upphandlingar avbrutits på grund av att för få anbud kommit in eller för att anbudspriserna varit för höga.

Bruttokostnaden för upphandlad driftsverksamhet (inkl. intraprenader) uppgick 2002 till drygt 7,8 miljarder kronor. Det är en ökning med 600 miljoner kronor

sedan 2001 och beror till stor del på indexuppräknningar av befintliga avtal, kostnadsökningar vid förnyade upphandlingar samt att några nya verksamheter har varit föremål för konkurrensutsättning. Andelen upphandlad verksamhet (exkl. konsulttjänster, varor m.m.) utgör 24 % av stadens bruttokostnad, vilket är en ökning med en procentenhet. Från 1999 till 2002 har andelen upphandlad verksamhet i Stockholms stad ökat med ca fyra procentenheter. Genom att allt fler verksamheter återtas i kommunal drift, bedöms andelen konkurrensutsatt verksamhet minska framöver.

Kommunfullmäktige har beslutat att inga ytterligare verksamheter kommer att konkurrensutsättas. Detta i avvaktan på att effekterna av genomförda konkurrensutsättningar utvärderas.

Stadsdelsnämnderna svarar tillsammans för drygt 52 % av stadens totala volym av upphandlad verksamhet. Utbildningsnämnden svarar för 28 % och gatu- och fastighetsnämnden drygt 8 %. Det område med högst volym upphandlad verksamhet är äldreomsorgen med 33 % av stadens sammanlagda upphandlingsvolym.

ETT ATTRAKTIVT STOCKHOLM

Övergripande inriktningsmål: Staden skall vara en attraktiv plats för boende, företagande och besök.

Stockholm är en region som fortsatt är i stark tillväxt. Nya arbetstillfällen skapas och befolkningen ökar stadigt. Detta ställer stora krav på bostadsbyggande, en väl fungerande infrastruktur och en säker och trygg miljö.

Bostadsbyggande

Prioriterad inriktning: Bostadsbyggandet skall öka.

Bostadsbyggandet utgör en av stadens främsta prioriteringar. Efterfrågan på bostäder har varit hög hela den

senare delen av 1990-talet och i början av 2000-talet. Orsaken är främst den omfattande inflyttningen till Stockholmsregionen. Under de närmaste fyra åren planeras för 20 000 nya bostäder i Stockholms stad.

Det totala antalet bostäder i staden har under 2002 ökat med 3 352 bostäder till totalt ca 409 600. Antalet påbörjade lägenheter uppgår till 2 743, varav 39 % i innerstaden och 61 % i ytterstaden. Som exempel kan nämnas Hammarby Sjöstad där 644 lägenheter påbörjats och Kista där 1 027 lägenheter påbörjats av vilka dock 899 redan färdigställda under 2002. Under året tilldelades 34 markanvisningar, varav 13 i innerstaden och 21 i ytterstaden, omfattande närmare 2 900 lägenheter som kan komma att byggas på sikt.

Bostadsbestånd och byggande 1998–2002

	1998	1999	2000	2001	2002
Ökning av det totala bostadsbeståndet	1 650	1 970	1 499	1 303	3 352
Påbörjade nya lägenheter	885	1 328	1 311	2 913	2 732

Staden arbetar med planering och genomförande av en stor mängd bostadsprojekt. Förutom Hammarby Sjöstad, som är det största, pågår också andra projekt:

Hammarby Sjöstad

Hammarby Sjöstad befinner sig i en intensiv fas där arbeten har pågått under 2002 i bland annat Sickla Udde, Luma, Mårtensdal och Sickla Kaj. Under året har förlängningen av tvärbanan till Hammarby Sjöstad invigts och en bostadsmässa (BoStad02) har hållits i området. Arbetet med Lumaparken har påbörjats och det underjordiska garaget byggts. Under året färdigställdes 960 lägenheter på Sickla Udde och Sickla Kaj. Tidigare har 400 lägenheter färdigställts.

Nordvästra Kungsholmen

Enligt beslut i stadsbyggnadsnämnden och gatu- och fastighetsnämnden skall nordvästra Kungsholmen inom en tioårsperiod omvandlas från industriområde till en stadsdel med 3 100 lägenheter, 350 000 kvm lokaler, ny stadsdelspark samt upprustning av Lindhagensgatan.

Sabbatsberg, I:a detaljplaneområdet

Inom området kommer drygt 300 lägenheter att byggas, varav hälften på stadens mark och hälften på landstingets. Befintlig fastighetsmark kommer att rustas och delvis omvandlas till parkmark. Första inflyttning beräknas kunna ske 2007.

Norra och västra Hjorthagen

(f.d. Gasverksområdet och Storängskroken)

För att exploatering av området skall kunna ske förutsätts att gaslagret flyttas och att kraftledning grävs ner i marken. Diskussion om detta förs för närvarande med AB Fortum Värme Holding samägt med Stockholms stad. Innan detaljplanen utarbetas kommer marksanering av området att ske. Cirka 3 000 lägenheter planeras att byggas och första inflyttning blir i slutet av 2006.

Lux, Lilla Essingen

Elektroluxområdet omvandlas från industriområde till ett bostadsområde med ca 900 lägenheter. Nära 100 lägenheter står klara för inflyttning eller är redan inflyttade. Exploateringen innebär också att Luxparken rustas upp med en ny parklek och nya bryggor samt att båtuppläggningsplatsen flyttas till annan del av Lilla Essingen.

Kvarteret Persikan på Södermalm

Programsamaråd har genomförts för kvarteret Persikan och angränsande kvarter. I kvarteret Persikan bedöms ca 750 lägenheter kunna byggas. Den befintliga bussverksamheten planeras att vara kvar inom kvarteret men med den nya bostadsbebyggelsen ovanpå.

Staden växer, på höjden. Radhus på taket ovanpå Debenhams varuhus i korsningen Drottninggatan/Bryggargatan.

EN BROKIG STADSBILD

Stockholms mångkulturella förflutna kan avläsas i arkitekturen – i själva stadsbilden. I dagens Gamla stan finns den medeltida hansastaden bevarad. Ett Lübeck i svensk tappning. Sedan kom renässansen. Storkyrkan, Riddarholmskyrkan och Tyska kyrkan präglades av den tyska tegelgotikens formspråk, med ursprung från Frankrike.

Under 1600-talet tog den tyska och holländska barocken över som stilideal. Nya adelspalats uppfördes efter franska och italienska förebilder. Rätlinjiga stadsplaner drogs upp för Norrmalm och Södermalm. Efter kungaborgen Tre Kronors brand 1697 uppfördes ett romerskt kungaslott med en fransk interiör i barockens och rokokons anda.

Under 1700-talet målades stadens hus gula

för att påminna om italiensk kalksten. I sin stadsplanering såg Gustav III framför sig ett svenskt Rom, i ett Stockholm som med sina nya manufakturer blev landets största industristad.

Antikens ideal renodlades under Karl XIV Johans dagar; i manufakturkrisens spår, mitt ibland snusk och elände. Blicken riktades åter mot Frankrike, mot boulevardernas Paris. På 1860-talet började baron Haussmanns esplanadsystem att överföras till Stockholm. Arkitekturen flödade över av internationella och historiska intryck. Med den nya fabriksindustrialiseringen blev Stockholm åter landets industricentrum.

I början av 1900-talet sprängdes stenstadens gränser. Nya trädgårdsförstäder efter engelskt

och österrikiskt mönster växte fram i Bromma och Enskede, vid sidan av arbetarförstäder som Gröndal och Aspudden. Amerikanska förebilder låg bakom city's kontors- och affärshus samt de nya Kungstornen. I 1930- och 40-talets "funkis" förenades den klassiska enkelheten med det nya folkhemmets paketslösningar.

Stockholm expanderade längs det från 1940-talet utvecklade t-banenätet. Nya förorter tillkom och gamla Klara sanerades.

Bostadsbyggandet blommade ut i det ambitiösa Miljonprogrammet med åtföljande etnisk och social uppdelning. Samtidigt genomgick innerstaden en postmodern upprustning till en globaliserad världsmetropol med en i arkitekturen och omgivningarna levande historia.

Inkvartering i Stockholms stads gymnastiksal, Tjärhovsgatan 24. Okänd fotograf, 1925-26. SSM

Liljeholmstorget

En omfattande omvandling av Liljeholmstorget påbörjades under 2001 där bland annat tunnelbanan skall överdäckas och bebyggas med bostäder. Inflyttningen i de första 115 lägenheterna beräknas påbörjas under hösten 2003. Ytterligare ca 90 lägenheter byggs och dessa har successiv inflyttning från våren 2004.

Årstadal

Inom det gamla industriområdet Årstadal vid Årstaviken planeras för byggande av 2 500 lägenheter och ett stort antal arbetsplatser. 130 lägenheter beräknas bli inflyttningsklara till sommaren 2003 och ytterligare 130 lägenheter under våren 2004.

Gunnebo

Mellan Spånga station och Lunda företagsområde uppförs ett nytt bostadsområde främst på obebyggd industri- och handelsmark. Befintlig kontors- och industribebyggelse m.m. integreras med den nya bebyggelsen. I området skall bland annat 330 bostadsrättslägenheter, åtta gruppbostäder och ca 70 rad- och parkhus uppföras. Under 2003 beräknas de första 170 bostäderna vara inflyttningsklara.

Långbro park

En detaljplan för de första 450 lägenheterna blev klar i september 2002 och nybyggnation startar under 2003. Planarbete pågår för en andra etapp om ca 250 lägenheter. Inflyttning i lägenheterna beräknas påbörjas under 2004 och ske i en takt om ca 100 lägenheter per år. Ombyggnad av den f.d. vårdbyggnaden "Stora Kvinns" till 73 lägenheter är klar och inflyttad.

Cityförnyelse

Stockholms centrala delar genomgår också en förnyelse i syfte att skapa en ljusare och tryggare stadskärna. Detta arbete har fortsatt under 2002 och resulterat i att kvarteren Grävlingen och Jericho färdigställts med ny gatumiljö och spännande arkitektur och i kvarteret Elefanten har 150 familjer flyttat in i nybyggda lägenheter i det tidigare parkeringshuset.

Studentbostäder

I Kista har Svenska Bostäder färdigställt 312 provisoriska studentlägenheter på Kista idrottsplats och AB Folkhem har färdigställt 27 lägenheter i kvarteret Rödbjörk. I Kista Galleriaprojektet har 383 lägenheter färdigställts, vilka förhyrs av Stiftelsen Stockholms Studentbostäder (SSSB). Svenska Bostäder har också påbörjat byggandet av 128 lägenheter i kvarteret Gedser med inflyttning 2003 och har markanvisningar för ytterligare ca 110 lägenheter i kvarteret Lillehammer.

I Hammarby Sjöstad i kvarteret Proppen har SSSB färdigställt 510 lägenheter och under 2003 kommer

Svenska Bostäder att påbörja byggandet av 65 lägenheter inom kvarteret Forsen. Inom planområdena Kölnan och Sjöstadporten har 225 lägenheter markanvisats till Svenska Bostäder och i del av fastigheten Södersjukhuset 10 på Södermalm har ca 150 lägenheter markanvisats till samma byggherre. I kvarteret Fyrspannet på Södermalm har Einar Mattsson påbörjat byggandet av bland annat 30 studentlägenheter.

Järvaområdet

Kommunfullmäktige beslutade under 2001 om en "Framtidsbild för Kista Science City" som staden arbetar fram tillsammans med näringslivet, fastighetsägarna och högskolan. Framtidsbilden har övergått i ett operativt skede där den nya strukturplanen innebär nya vägdragningar, detaljplaner m.m. Under 2002 har Kista Galleria byggts om till ett modernt attraktivt centrum och en ny mötesplats för boende och verksamma. Byggandet av Kista Science Tower pågår och inflyttning har redan skett i de första delarna.

Vision för Söderort

Kommunfullmäktige beslutade i september 2002 om en "Vision för Söderort". Projektet skall genom ett förvaltningsövergripande arbete och i samverkan med Stockholms Stadshus AB och andra externa aktörer kraftsamla kring utveckling och tillväxt i stadens åtta stadsdelsnämndsområden i Söderort. Förberedelsearbete har inletts inför genomförande av visionen inom några geografiska områden som t.ex. Skärholmen/Kungens Kurva med omgivningar och Älvsjö-Farsta. Målet är att bygga 18 000 nya bostäder och skapa 20 000 nya arbetsplatser i söderort inom en tioårsperiod.

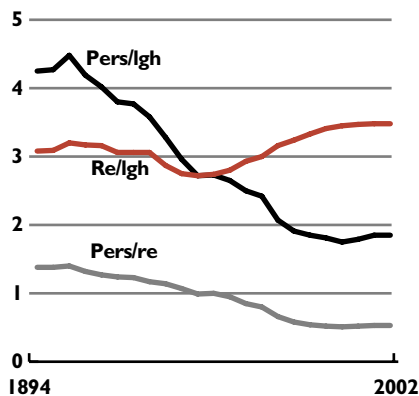
Uppsnabbning av planarbetet för nya bostäder

I innerstaden har programsamråd påbörjats för Hjorthagen-Värtan-Frihamnen-Loudden. Efter brett programsamråd om hela programområdet delas området in i ett flertal mindre detaljplaner som kan genomföras i snabba projektanpassade planprocesser för varje projekt. En motsvarande process förbereds även för Norra Station.

Tomträtter

Sedan 1998 har ca 18 600 småhusägare med tomträtt anmält intresse för att friköpa sin tomt, varav ca 200 under 2002. Av dessa har hittills 16 591 köp genomförts.

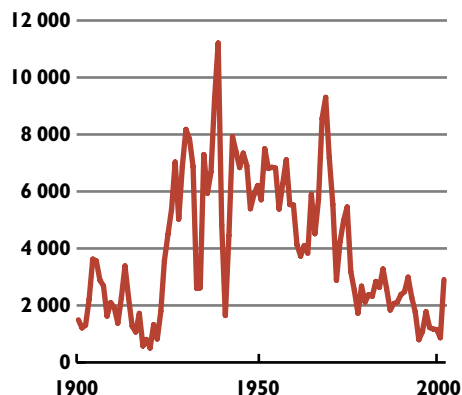
Boendetäthet i Stockholm 1894–2002

När man ser på de höga värdena för boendetätheten i början av 1900-talet måste man ha i åtanke att det var mycket vanligt att ha inneboende i sin lägenhet. År 1900 fanns det inneboende i 45 % av lägenheterna på 1 rum utan kök och i 67 % av lägenheterna på två rum med kök. En stor del av lägenheterna innehöll således flera hushåll. Hälften av den befolkning som bodde i de små lägenheterna (upp till 3 rum och kök) ansågs också med den tidens mått som trångbodda. Lägenheterna var trots allt under perioden fram till 1930 i genomsnitt större än under hela -40-, -50 och -60 talen. Sedan 1960-talet har den genomsnittliga lägenhetsstorleken ökat men ökningen har planat ut sedan mitten av 1980-talet. Värde för personer per rumsenheter (re) har minskat fram till 1980 för att sedan dess ha ökat. Vi har således fått en trångboddhet som liknar den på 1980-talet.

Rumsenheter (re) är summan av antalet boningsrum samt kök i lägenheten)

Diagram över antalet nybyggda lägenheter i Stockholm 1900–2002

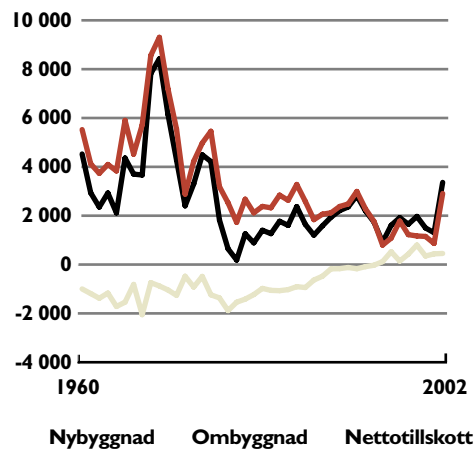

Man kan se olika faser i utvecklingen av nybyggnadsverksamheten under 1900-talet. Under de första 25 åren byggdes man i genomsnitt knappt 2 000 lägenheter per år och rivningsverksamheten var obetydlig. Med undantag för åren 1933–34 ökade sedan bostadsbyggandet successivt för att nå sin kulmen år 1939 med drygt 11 000 nybyggda lägenheter; ett värde som sedan dess inte överträffats. Sammanlagt under den perioden byggdes närmare 100 000 lägenheter och drygt 6 000 revs.

Under de första krigsåren på 1940-talet sjönk sedan byggandet för att åter stiga till i genomsnitt drygt 6 000 lägenheter per år under resten av 1940-talet och hela 1950-talet. Många av stadsdelarna i såväl söderort som västerort byggdes ut kraftigt under den här tiden samtidigt som antalet rivna bostäder var av relativt liten omfattning.

Under 1960-talet skedde åter en förändring. Bostadsbyggandet minskade och antalet rivna bostäder ökade markant. Under perioden 1959–1967 byggdes i genomsnitt närma-

Diagram över nybyggnad, ombyggnad och rivningar samt nettotillskott 1960–2002

re 5 000 lägenheter per år och ca 1 500 revs årligen. Netto tillkom inte fler lägenheter per år under den här perioden än under de första åren på 1940-talet. Med undantag för några år i slutet av 1960-talet och mitten av 1970-talet sjönk bostadsbyggandet stadigt fram till 1978. Samtidigt var antalet lägenheter som försvann genom rivningar och ombyggnader mycket stort så att endast knappt 200 lägenheter tillkom netto det året.

Efter 1978 års bottennotering har bostadsbyggandet varit lika lågt eller lägre under perioden 1994–2001 men netto tillkomna lägenheter har trots detta hela tiden varit betydligt högre. Sedan 1995 har nämligen ombyggnadsverksamheten gett ett positivt tillskott genom främst ombyggnad av lokaler till lägenheter samt nytillkomna vindslägenheter, samtidigt som de rivna bostadslägenheterna varit få. Tack vare att nybyggnadsverksamheten år 2002 gett ett relativt stort tillskott av lägenheter är nettotillskottet av lägenheter det största sedan år 1975.

Trafik- och infrastruktur

Prioriterad inriktning: Framkomligheten i regionen skall förbättras.

Stockholm är en region i stark tillväxt, vilket bland annat skapar ökade krav på regionens trafiksystem. God framkomlighet för trafikanter är en förutsättning för fortsatt positiv utveckling i regionen.

Tranebergsbron

Arbetet med Tranebergsbron har fortsatt under 2002 och i juni kunde trafiken släppas in på den nybyggda körbanan på den tredje bågen. Även den tunga trafiken som har fått ta omvägen över Solna kan nu åter använda Tranebergsbron. Hela projektet beräknas bli färdigt under år 2005.

Tvärbanan

I samband med bostadsmässan i Hammarby Sjöstad (BoStad02) i augusti kunde tvärbanan från Gullmarsplan till Sickla udde tas i trafik. I samarbete med staden färdigställde SL under året förstudier för fortsatt utbyggnad av tvärbanan, dels för delen Hammarby Sjöstad-Slussen, dels för delarna Alvik-Bromma-Kista och Alvik-Solna.

Akallavägen/Kymlingelänken

Hanstavägens breddning till två körfält i riktning mot Kista färdigställdes under hösten 2002. Innan sommaren öppnades den nya rampförbindelsen från väg E4 via Kymlingelänken mot Torshamnsgatan i Kista. Åtgärderna har inneburit en påtagligt förbättrad framkomlighet i området.

Södra Länken

Huvuddelen av byggnadsentreprenaderna i Södra Länken har avslutats och installationsarbeten för tunnelinredning har fortgått under året. Arbetet kvarstår för Nynäsvägens anslutning till Södra Länken. Arbetet kommer att avslutas under 2004.

Norra Länken

Avtal om utbyggnad av Norra Länken har träffats med Vägverket. Byggstart beräknas kunna ske under 2005.

Ökad tillgänglighet för funktionshindrade

Arbetet med att förbättra för funktionshindrade personer i den yttre miljön har fortsatt under 2002 och bland annat medfört ombyggnader av busshållplatser och angränsande övergångsställen, ramper och hissar i anslutning till tunnelbanestationer samt ökad tillgänglighet till parker och lekplatser.

Slussen

Slussenområdets konstruktioner är i så dåligt skick att de måste ersättas. Förberedelser har därför gjorts under 2002 för en formgivningstävling om Slussens framtida utformning. Tävligen skall ge utrymme för såväl en bibehållen klöverbladslösning som en mer omdanande lösning.

Pendeltågstunnel i centrala Stockholm

Spårkapaciteten genom Stockholm skall utökas och Banverket har presenterat en förstudie som förordar en pendeltågstunnel genom centrala Stockholm med tre stationer, Södermalm, Stockholm city och Odenplan.

GAMMAL SOM GATAN

Både i Bjärköarätten och Magnus Erikssons stadslag stadgades om befolkningens skyldigheter ifråga om väghållning. Böter utdömdes om man inte byggde och skötte sina av trästockar utlagda "broar". Ansvaret vilade helt på husägarna, medan staden stod för torgen. Allmänningsgator – Köpmangatan, Svartmangatan och några till – skulle vara 8 alnar (4,8 m) breda så att det gick att färdas i vagn och till häst i båda riktningar. För brinkar och gränder var minimibredden 1,8 m. Redan från början rådde vänstertrafik.

Mot slutet av 1300-talet infördes fältsten, kullersten, som gatubeläggning. Husägarna

kunde nu även anlita särskilda gatuläggare, men utan framgång. I rader av förordningar uppmåtnades de ansvariga att skärpa sig. Först på 1800-talet övergick tomtägarnas skyldigheter att sköta gatorna till staden. Under 1500-talet började stensättning att bli allt vanligare. Några gångbanor existerade inte. Hade man tur fanns det flata, s.k. borgmästarstenar att hoppa på. Längs husen, ibland i gatans mitt, gick rännstenar för slask och dagvatten.

På 1640-talet, i samband med stadsplanernas genomförande, anställde staden egna, av husägarna betalda gatuarbetare. Huvudansvaret lades på Byggnings- och Ämbetskollegiet och en ny stadsingenjör. Gatustandard och underhållsskyldighet reglerades. I 1763 års byggnadsordning bestämdes att gatubredden skulle vara 24 alnar (14,4 m) och gränder minst 16 alnar (9,6 m). Staden försågs därtill med vändplatser.

Vid bygget av Norrbro på 1790-talet användes för första gången huggen, fyr-

kantig gatsten i stället för de små, kullriga stenarna. År 1845 övertog staden gatu hållningen, men ända till 1888 fick husägarna betala en särskild gatuskatt. Regeringsgatan var först med "trottoirer" och 1857 lades tuktad sten utanför posthuset på Lilla Nygatan. Tidigare hade man provat med asfalt, en restprodukt från gasverket i Klara.

Ambitionerna höjdes i 1866 års Lindhagenplan med upp till 65 meter breda, mittstråksförsedda esplanader. Normalbredden utsträcktes till 18 meter och för mindre gator till 12 meter. Finare gator stensattes med tysk hjälp, andra belades med billigare makadam. År 1873 inköptes den första ångvälden. På Vasabron och Kungsgatsviadukten prövades träkubb som gatubeläggning. År 1892 testades betong i Riddarhusgränden och 1901 klinkerplattor på södra delen av Regeringsgatan. Med bilarnas ankomst var det dock asfalt som gällde och 1925 fick staden sitt första asfaltsverk.

Hade man tur
fanns det flata,
borgmästarstenar
att hoppa på.

En av broarna, kallad Blå slussen, över den på 1750-talet färdigställda Polhemsslussen. Lavering av A. C. Wetterling, 1826. SSM

FRÅN BÅTTRAFIK TILL BIL OCH T-BANA

Stockholm föddes mitt i vattenvägen mellan Saltsjön och Mälaren och den korsande stora landsvägen mellan Uppland och Södermanland. Vattentrafiken från när och fjärran dominerade till början av 1900-talet då landtrafiken tog över. Kommunikationsteknikens utveckling påverkade också stadslandskapet och stadsbildningen. Segelskeppen krävde allt större hamnar och passager. Kristinaslussen från 1642 efterträdades av Polhemsslussen 1750. Hundra år senare öppnades Nils Ericsonsslussen för ångfartyg. Närtrafiken med rodd- och lastbåtar sköttes från 1700-talet av stadens självständiga roddarmadammer, vilka 1830 fick konkurrens av kullbåtar och 1836 av vevslupar – och senare av ångslupar.

Landsvägarna knöts samman av broar.

Ansvar för broarna över Norr- och Söderström åvilade under medeltiden sju av

Mälarens köpstäder. På 1600-talet förbands malmarna med träbroar. Sten användes först i den Palmstedtska Riddarholmsbron, invigd 1789. Under 1800-talet följde gjutjärnsbroar, sedan stål- och betongbroar. Idag korsar ett femtiotal broar stadens vatten och infartsvägar har ökat från tre till ett femtontal.

Till att börja med färdades man till fots och till häst. Kortare godstransporter sköttes av dragare och längre av åkare med hästdragna kärror. Trängseln blev stor och 1505 bestämdes att åkarna och deras hästar skulle hålla till på Södermalm. Vagnar för persontransport började användas mot slutet av 1500-talet och ökade i antal med malmarnas och det nya gatusystemets utbyggnad. För att lättare ta sig fram infördes på 1700-talet bärstolar.

År 1829 lanserades hästomnibussen, från 1877 ersatt av hästspårvagnen och tio år senare

av ångspårvagnen. År 1901 hade elspårvagnen premiär. År 1869 introducerades den moderna cykeln och 1897 den nya automobilen. År 1860 hade också järnvägen kommit till stan och drog vidare över den 1871 öppnade sammanbindningsbanan. Runt kajerna trängdes samtidigt en växande ångbåtsflotta.

Trafikproblemen, särskilt vid Slussen och Tegelbacken, medförde att Tage William Olssons 1935 invigda slussapparat främst anpassades till bilismens behov. Större fartyg hänvisades till den 1929 helt öppnade Hammarbyleden. Från 1933 kunde också trafikanterna resa under jord i den första T-banelinjen mellan Södermalmstorg och Skanstull. Likt tidigare sjötrafiken gjort skulle nu landtrafiken med bilar och t-banor präglade stadens utveckling och utseende.

Slussen av idag. Ett modernistiskt, nu nedslitet monument från 1935, skapat av Tage William Olsson.

Parkeringsanläggningar m.m.

En inventering har presenterat 17 möjliga utbyggnader av parkeringsanläggningar i Stockholms innerstad. Planarbete pågår för garage vid Rörstrandsgatan, Blasieholmen, Stigbergsgatan och Patentverket. Garaget på Rörstrandsgatan kommer att bli helt mekaniskt och är den första anläggningen i sitt slag i Norden. För att underlätta parkering har flera åtgärder vidtagits, bland annat har parkeringsförbud för service reducerats tidsmässigt till servicedag i stället för servicenatt för att inte reservera gatan för städning längre tid än nödvändigt, boendeparkeringsstillstånd kan numera sökas via webben etc.

För att förbättra framkomligheten i trafiken informeras kontinuerligt vid planerade större arbeten och evenemang. Information lämnas till massmedia, ledningsdragande bolag, buss- och åkeriföretag, polisen, bevakningsföretag, posten, brandförsvaret, SOS alarm m.fl. All information läggs också ut på hemsidan www.Trafiken.nu.

Andra åtgärder som har vidtagits under 2002:

- Bullerskyddsåtgärder har genomförts så att ca 3 000 boende i staden skall drabbas av mindre buller.
- Ny beläggning på gång- och körbanor på bland annat Hanstavägen, Drottningsholmsvägen, Södertäljevägen och Magelugnsvägen.
- Utbyggnaden av cykelbanor och cykelfält har fortsatt enligt planerna, liksom arbetet med att anlägga nya cykelparkeringar.
- Träd har planterats i parker, på torg och längs gator och vägar, totalt 700 träd.

Ett rent, tryggt och säkert Stockholm

Prioriterad inriktning: Stockholm skall vara en trygg, säker, ren och vacker stad.

En attraktiv stadsmiljö handlar också om att skapa en trivsam och säker miljö att bo och vistas i under alla tider på dygnet.

Ett rent Stockholm

I enlighet med kommunfullmäktiges beslut har de mest utsatta anläggningarna klottersanerats inom en arbetsvecka. Träspaljéer har satts upp på några speciellt utsatta platser vilket medfört att klotret upphört på dessa ytor.

Förutom klottersanering genomfördes också en extra vårstädning av stadens gator och parker under 2002.

Ökad trygghet och säkerhet

I budgeten avsattes 10 miljoner kronor för att öka tryggheten genom bättre belysning i ytterstaden. I samarbete mellan polis, gatu- och fastighetsnämnden samt stadsdelsnämnderna har översyn och förbättring av belysning i parker och på parkvägar skett vid t.ex. Kvartorpsgränd i Hagsätra, Junikullen i Midsommarkransen och Kolerakyrkogården vid Gullmarsplan.

Ökad trafiksäkerhet

Det av gatu- och fastighetsnämnden beslutade trafiksäkerhetsprogrammet ligger till grund för verksamheten. Budgeten utökades med 50 miljoner kronor för att genomföra delar av trafiksäkerhetsprogrammet. Som exempel på åtgärder som genomförts under året kan nämnas förstärkta mittbarriärer på utsatta sträckor, åtgärder för att sänka hastigheter, bättre synbarhet och regelefterlevnad. En utredning om barnens skolvägar för eventuella åtgärder i trafikmiljön har påbörjats samt arbete med att stärka skolans roll i det förebyggande trafiksäkerhetsarbetet.

Trafik Stockholm

Vägverkets och stadens gemensamma vägtrafikcentral Trafik Stockholm har varit i drift under hela 2002 och bidrar till att åtgärder kan sättas in tidigt vid olika störningar i trafiksystemet, t.ex. vid trafikolyckor. För att bättre kunna styra trafiken och informera trafikanterna om den aktuella trafiksituationen har kameror satts upp på en del viktiga trafikplatser i innerstaden.

Budare med latrinkärl. Foto A. Malmström, 1908. SSM.

Sopgubbe med handkärra. Foto A. Blomberg, c:a 1905. SSM

Pudrettkärringar. Litografi av C.W. Svedman, 1820-talet. SSM

"Modern bildtext"

Snötippning, med missöde, vid Tegelbacken. Foto SvD 1929. SSM

RENHÅLLNING

I de äldsta stadslagarna ålades husägarna att hålla rent framför egen dörr. Avskrädet skulle föras utanför staden, inte skyfflas undan eller dumpas i sjön. Upprepade förordningar med allt högre bötesstraff vittnar om växande problem. Mot slutet av 1400-talet utsågs särskilda kvartersmästare att vaka över renhållningen, medan underlydande skarnvakare hade att se till att inget vräktes i strömmen. Soporna skulle istället skeppas ut av två prämar.

Avträdena ansågs vara en enskild angelägenhet. Hemlighusens gömmor grävdes ner eller fördes bort om natten. Situationen förvärrades av djurhållningen. Rännstenar, åtskilda av hästspilling användes som avlopp för slask och allsköns orenlighet. För att underlätta renhållningen – och brandskyddet – bestämdes 1557 att det skulle finnas vattentunnor utanför portarna.

Nya uppsyningsmän utsågs men inget hjälpte.

Med kollegiereformen 1636 följde en fastare organisation – och fler förbud. Försök gjordes med skattefinansierad gaturenhållning, och husägarna tillhölls att en gång i veckan föra sitt avfall till anvisade platser, där stadens dagsverkskarlar – övervakade av en hamnfogde – tänktes forsla bort det ut i skärgården.

Pesten 1710 ledde till nya krafttag. När dessa misslyckades lades verksamheten ut på entreprenad 1754. De privata företagarna hade ingen lätt uppgift. Förutom gatu- och gårdsrenhållningen, som återgick till husägarna 1798, skulle de ombesörja hämtning och bortforsling av såväl avskräde som annan orenlighet för omvandling till gödsel. Vintertid fick det lagras på isen. År 1792 inrättades tre budningskontor och åtta avfallsreservoarer, bl. a. det ökända

"Flugmötet" vid Mälartorget.

Hämtningen skedde nattetid av "pudrettkärringar". I ett experiment fick Långholmens spinnhushjon ro över latrinen till Kungsholmens salpetersjuderi och där raffinera den till krut ingrediens. "Flugmötena" avskaffades i slutet av 1840-talet, då avfallet i stället fördes till de av staden köpta Fjäderholmarna. År 1859 bildades så stadens renhållningsverk, vars manliga budare fortsatte sin nattliga hantering samtidigt som ett nytt avloppssystem började byggas.

Gatusopning och snöröjning sköttes fram till 1875 av stadens renhållningshjon, då privata bolag tog över. Efter 1889 fördes all slags avfall till Lövså sop- och latrinstation för att till en del säljas vidare i förädlad form. Först 1902 övergick gaturenhållningen i stadens regi. Idag är den åter utlagd på entreprenad.

PEDAGOGISKA VERKSAMHETER

Pedagogiska verksamheter inom stadsdelsnämnderna

Pedagogiska verksamheter inom stadsdelsnämnderna omfattar förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, grundskola och barn med behov av särskilt stöd.

Den enskilde har i staden tillgång till ett stort antal utbildningar med hög kvalitet, anordnade i stadens egen regi eller av ett stort antal andra huvudmän.

Den 1 januari 2002 infördes maxtaxa inom barnomsorgen i Stockholm. En första analys som gjordes under våren 2002 visade att barnens vistelsetider ökat.

Ett särskilt prioriterat område under 2002 har varit utveckling av arbetssätt som stimulerar och uppmuntrar barnens språkutveckling. Projektet Läsår Stockholm som pågått sedan 2001 avslutades under året. Projektets syfte var att öka intresset för läsning bland stockholmarna och barn och ungdomar var en särskilt viktig målgrupp. Totalt beräknas över 100 000 stockholmare ha varit involverade i något av Läsår Stockholms evenemang eller projekt.

Under året har brukarundersökningar genomförts omfattande förskoleverksamhet och grundskola inklusive förskoleklass. Resultatet av brukarundersökningarna visar att en majoritet av föräldrar och elever är nöjda med verksamheterna.

Projektet "IT i skolan" avslutades 2002 och alla kommunala skolor är nu anslutna till skoldatanätet.

Utbildningsnämnden antog i juni 2002 en gemensam policy för stadens skolor för att främja arbetet mot mobbing och annan kränkande behandling.

Olika åtgärder har vidtagits som stöd för elever som saknar behörighet till gymnasieskolan bland annat har sommarskola anordnats för elever som avslutat grundskolan. Även studiebegåvade elever får extra stimulans, t.ex. genom möjligheten för grundskoleelever att läsa in gymnasiekurser. Fyra gymnasieskolor har erbjudit grundskoleelever A-kurser på distans i matematik.

Antalet barn i förskoleverksamheten, i både kommunal och enskild regi, var ca 33 500. Ungefär 32 % av barnen fanns i enskild förskoleverksamhet vilket är en ökning med ca 2 procentenheter jämfört med 2001. År 2001 var ca 32 900 barn inskrivna i förskoleverksamheten. Åtta avknoppningar har gjorts under året.

Antalet elever i förskoleklass och grundskola i både kommunal och enskild regi, var ca 76 000. Drygt 13 % av eleverna valde en fristående grundskola, vilket är en ökning med ca 2 procentenheter jämfört med 2001. År 2001 var ca 75 200 elever inskrivna i förskoleklass och grundskola.

SAGT OM STOCKHOLM

År 1586 gjorde tysken Samuel Kiechel ett besök i Stockholm. I sin dagbok kommenterade han "att i husen...inga hemlighus finnas, utan man måste gå bakom porten eller andra därtill inrättade ställen..." En gång blev han "illa försmäddad av en gumma (jag förstod dock ej vad hon sade), därför att jag gått på kvinnornas sida, vilket jag som främling ej visste." Vinter rådde och snö täckte gatorna, så smutsen gjorde sig ej påmind. Sommartid lär dock en annan långväga gäst ha svimmat av stanken.

En dansk agent, Peder Galt, målade 1621 upp en mörkare bild. En snuskig stad befolkad av tjuvar och fyllbultar. Fransmannen Charles Ogier, på besök 1634–35, reagerade även han på det ociviliserade levernet, medan florentinaren Lorenzo Magalotti år 1674 upplevde exotiska bastubad och en fåfång strävan att efterlikna andra europeiska huvudstäder.

Under 1700-talet flydde de som kunde stadens larm och kvalm och lät bygga malmgårdar

i en lantligare omgivning. Carl von Linné som några år bodde i stadskärnan fann sig "qwäffas af privet lukt. Inte bara att odörerna i sig var obehagliga. Ansamlingarna av orenlighet i vatten och på land ansågs även utdunsta en smittande och ibland dödlig miasma. Förorenat vatten låg också bakom tidens koleraepidemier.

De sanitära och sociala förhållandena förvärrades i samband med den stora manufakturkrisen, då jämförelser gjordes med de engelska fabriksstäderna. Det var nu, i början av 1800-talet, som Stockholm – lika skön och snuskig – började kallas Nordens Konstantinopel. Den danske bokhandlaren I. L. Beeken klagade 1818 på den försummade gaturenhållningen, hur "man vid inträffade töväder formligen vadar i smuts upp till vadorna."

Beeken och många andra skyggade även för "flugmötena" och upprördes över att kvinnor nyttjades som latrinbärare. Den nedsättande turkstämpeln tvättades bort med esplanadsystemets förverkligande från 1870-talet och framåt, då Stockholm med sin franskinspirerade nöjeskultur i stället omnämndes som Nordens Paris.

"man vid inträffade töväder formligen vadar i smuts upp till vadorna."

Gymnasieskola och vuxenutbildning inom utbildningsnämnden

Gymnasieskolan

Från hösten 2002 driver staden 23 gymnasieenheter. Studievägsutbudet innehöll 15 av totalt 17 nationella program. Dessutom erbjöds nio sökbara specialutformade program, det individuella programmet samt International Baccalaureate. Lärlingsutbildning anordnades inom byggprogrammet. Utöver stadens gymnasieskolor finns det 29 fristående gymnasieskolor inom staden. Under verksamhetsåret fortsatte arbetet med profilering av de enskilda gymnasieskolorna. Tre nya lokala inriktningar startades läsåret 2002/2003.

Elever i skolor i Stockholms stad har för andra året kunnat göra sin gymnasieansökan via Internet. Av eleverna i år 9 ansökte ca 94 % via webben, vilket är en ökning med 4 procentenheter sedan 2001.

I gymnasieskolornas kvalitetsredovisningar redovisas enheternas förutsättningar, mål, åtgärder, resultat och måluppfyllelse. Dessutom redovisas uppgifter om resultat på nationella prov och uppgifter om anmäl/icke anmäl frånvaro. Samtliga gymnasieenheter har utformat kvalitetsgarantier där det beskrivs vad brukaren kan förvänta sig. Skolornas åtaganden rör huvudsakligen elevernas lärande, trygghet och trivsel och elevinflytande.

En brukarundersökning genomfördes under våren 2002 i årskurs 2 i gymnasieskolan. Totalt 70 % av eleverna är nöjda eller mycket nöjda med sin skola.

Samarbetet med olika högskolor har utökats, bland annat erbjuder ett antal söderortsgymnasier 5-poängskurser i kemi och fysik i samarbete med Södertörns högskola. Andelen elever som fått slutbetyg och grundläggande högskolebehörighet har ökat under de tre senaste åren.

Under året har ett nytt resursfördelningssystem för gymnasieskolorna tagits fram för att likvärdiga ekonomiska villkor skall gälla mellan kommunala och fristående skolor.

Arbetet för att skapa en gemensam gymnasierregion i Stockholms län har fortsatt.

Vuxenutbildning

Den kommunala vuxenutbildningen har under år 2002 bedrivits dels inom ramen för Kunskapslyftet, dels i egen regi. Kunskapslyftet upphörde den 31 december 2002.

Under året genomfördes upphandling av grundläggande och gymnasial vuxenutbildning inom ramen för ett pengsystem där eleverna kan välja mellan certifierade privata och kommunala vuxenutbildningsanordnare. För att anpassa dimensioneringen av verksamheten i egen regi bedrivs kommunal vuxenutbildning sedan den 1 juli 2002 vid tre kommunala vuxenutbildningsenheter Åsö, Frans Schartau och Västerort. Centrum för studieinformation som främst riktade sig till målgruppen för Kunskapslyftet upphörde i samband med att Vuxenutbildningscentrum Stockholm inrättades från den 1 juli 2002.

Statliga medel för vuxenutbildningen har för år 2002 beviljats för utveckling av en infrastruktur för vuxnas lärande. Inom ramen för projektet, kallat Framtidsvalet, arbetar sex utvecklingsgrupper inom ämnesområdena rekrytering till studier, validering av vuxnas tidigare kunskaper och erfarenheter, nuvarande och framtida utbildningsutbud, vuxenutbildning och ekonomisk tillväxt, vuxenpedagogik samt lärmiljöer.

All svenskundervisning för invandrare i Stockholm är upphandlad och bedrivs av fyra entreprenörer och en intraprenad.

Antalet Stockholmselever i gymnasieskolan, i både kommunal och enskild regi var ca 20 700. Dessutom fanns drygt 3 000 elever från andra kommuner i Stockholms gymnasieskolor. Ca 15 % av eleverna valde en fristående gymnasieskola, vilket är en ökning med drygt 2 procentenheter jämfört med 2001. År 2001 var ca 20 000 Stockholmselever inskrivna i gymnasieskolan.

Antalet elever i vuxenutbildning, i både kommunal och enskild regi, var 8 600. År 2001 var motsvarande siffra 11 200. Inom kunskapslyftet fanns ca 3 300 elever jämfört med 5 600 år 2001. Under året har ca 9 000 personer deltagit i SFI-undervisning jämfört med 9 600 år 2001.

FRÅN TVÅNGSARBETE TILL PEDAGOGISK OMSORG

Under stormaktstiden, då barnen för särskilt illa, sattes tiggerbarnen på barn- eller tukthus. Det första öppnade 1625 i gråmunkeklostret och inhyste även "skalkar, skökor och bovar". Tillsammans skulle de lära sig arbeta och försörja sig själva. Det andra, mer långlivade Stora Barnhuset, på Norrmalm startade 1633. Det var både en skola och en med tvångsarbete driven hantverksfabrik.

Allmänna barnhusinrättningen, som den senare hette, fanns kvar till 1885 och ersattes av utackordering och nya uppfostringsanstalter. Den första, prins Karls uppfostringsanstalt för vanartiga gossar, övertogs av staden 1851. Välartade barn togs om hand av det 1753 grundade Frimurarbarnhuset, från 1867 verksamt i Kristineberg.

Det moderna daghemmet har sitt ursprung i de filantropiska småbarnskolor som startade i slutet av 1830-talet och fanns kvar till 1890-talet. En av dem låg i Södra stadshuset. År 1854 öppnade den första barnkrubban, Kungsholms barnkrubba. År 1900 fanns det 7 barnkrubbor

Kombinerad
utbildning
och tvångs-
arbete.

med ca 25–30 fattigbarn i varje.

År 1896 kom den första barnträdgården, kindergarten, med leken som utvecklingspedagogik. Att ha barnen där kostade pengar, varför det i början av 1900-talet startades s.k. folkbarnträdgårdar. 1923 föddes så inom HSB:s ram lekstugan, en kombination av barnträdgård och barnkrubba men utan den senares fattigdomsstämpel. Kommunala lek- och barnstugor uppstod efterhand, i konkurrens med privata familjedaghem.

De 1887 startade arbetsstugorna, där barnen efter skolan fick prova på olika yrken, övergick på 1940-talet till eftermiddagshem för läxläsning och på 1960-talet till pedagogiska fritidshem.

En av de senast byggda skolorna, Tullgårdsskolan i Hammarby

SKOLHISTORIA

Stockholms skolhistoria börjar 1315 med öppnandet av Trivial- eller Storskolan i anslutning till Storkyrkan. Efter reformationen flyttade den till det gamla franciskanerklostret på Riddarholmen för att 1666 ta plats i den f.d. fattigvårdsinrättningen Själagården vid Själagårdsgatan 13. Sedan 1649 fanns då en av drottning Kristina utfärdad skolordning med en uppdelning i tre slags läroanstalter: akademier, gymnasier och trivialskolor. En akademi eller högskola hade 1576-83 funnits på Riddarholmen och på 1640-talet fanns där även ett gymnasium. Ett nytt gymnasium tillkom 1669 vid Klara kyrka. I övrigt bedrevs undervisningen i hemmen av privatlärare.

I fokus stod de mindre barnen. Alla skulle lära sig läsa Luthers katekes och i 1686 års kyrkolag ålades husbönder att under präster-

skapets överinseende inskräpa herrans tukt och förmaning. Varje församling inrättade också egna barn-, malm-, eller kyrkskolor. År 1723 infördes läroplikt med föräldraförvar, senare kompletterat med särskilda fri- och fattigskolor och växelundervisning. 1810 fanns därtill ett hundratal privatskolor. Församlingarna ordnade i sin tur hantverkskolor och 1836 öppnades på Norrmalm den första borgarskolan.

Med folkskolestadgan 1842 gavs staden ett större ansvar. Fem år senare hade de åtta församlingarna egna folkskolor men reformen tog tid att genomföra helt. Fattiga barn uteblev då de tvingades bidra till familjens försörjning. Under 1880-talet satte skolhusbyggandet i gång i större skala. Skolpalats uppfördes för folkskolebarn, realskole- och läroverkselever,

varav några fortsatte i det 1876 ombildade Teknologiska institutet eller den 1878 återfödda högskolan. Grundundervisningen var yrkesinriktad, underbyggd av biblisk och storsvensk historia.

Nya skolreformer och skolbyggnader följde under 1900-talet. På 1960-talet hade den gamla folkskolan spelat ut sin roll och ersattes 1972-73 av en nioårig grundskola med en folkhemsanpassad pedagogik och läroplan. Stockholms högskola blev universitet och flyttade samtidigt till Frescati. Specialskolor av olika slag tillkom. Vuxna gavs möjlighet att studera. Invandrare och flyktingar behövde svenskundervisning. Datorer blev ett komplement till undervisningen. Allt fler fristående skolor med olika inriktningar erbjuds nu också stockholmarna.

Skolklass i Klara folkskola, Vasagatan 11. Okänd fotograf, 1890-talet. SSM

ÄLDREOMSORG

Stadens övergripande mål för äldreomsorg är att säkerställa att det finns äldreomsorg av god kvalitet för de äldre som behöver service, omsorg och vård. Det innebär att äldreomsorgen skall präglas av inflytande, individualisering, trygghet och valfrihet. Äldre har rätt att få en likvärdig service, vård och omsorg oavsett var i staden de bor.

Utbyggnaden av äldreboenden med tillgång till egna rum har fortsatt. För 2002 erhöll stadsdelsnämnderna och socialtjänstnämnden stimulansbidrag med 91,7 miljoner kronor för ny- och ombyggnationer. Under 2002 tillkom 216 nya platser. Under perioden 1998 till 2002 har totalt 586 platser tillkommit.

Kundval infördes 2002 inom hemtjänst för äldre. Utöver de kommunala utförarna har det funnits 35 enskilda alternativ att välja mellan inom hemtjänst för äldre. Av samtliga omsorgstagare inom hemtjänst för äldre har 12 % valt utförare. Nämnderna har arbetat med att på olika sätt informera medborgarna om reformen.

Arbetet med stadens strategi för kvalitetsutveckling har fortgått under året och samtliga nämnder har arbetat med att ta fram kvalitetsgarantier. Garantin ger den enskilde information och möjlighet till inflytande över vad som utlovats i form av service, omsorg och vård.

Kompetens och utvecklingsinsatser har erbjudits samtliga yrkesgrupper inom äldreomsorg. I samarbete med högskolorna har utbildning inom organisation och ledarskap riktats till chefer och blivande chefer. Utbildning i samtalsmetodik har erbjudits biståndshandläggarna. Exempel på ytterligare områden där kompetensutveckling genomförts för olika grupper är bland annat inom etik, demens, psykiatri och kvalitetsarbete och att utvecklas inom team- och lagarbete.

Projektet VÄXA-huset startades under året och staden deltar för att tillsammans med andra kommuner och en enskild vårdgivare i länet utveckla metoder så att vårdpersonal kan delta i grundutbildning varvat med arbete

genom att studera en dag per vecka under ett år. Svenska ESF-rådet (Europeiska socialfonden) har beviljat medel till projektet.

Äldreomsorgsinspektörernas uppdrag är att tillförsäkra stadens äldre en god och jämn kvalitet i omvårdnaden, rapportera om förhållandena ute i verksamheterna till kommunstyrelsen och att lyfta fram goda exempel. Under 2002 avslutades den första granskningsgenomgången av all utförd äldreomsorg i Stockholms stad med rapporter från Norrmalm och Skärholmen. Rapporter från samtliga stadsdelsområden ligger till grund för den fortsatta uppföljningen av äldreomsorgen.

I slutet av året påbörjades arbetet med att ta fram en metod för granskning av förvaltningarnas beställarorganisationer med fokus på biståndshandläggningen. Detta som en ytterligare uppföljning av stadens äldreomsorg. Äldreomsorgsinspektörerna har lämnat en årsrapport, vilken används på stadsdelsnämnderna i utvecklingsarbetet. Inspektörerna har hållit seminarier kring denna rapport och har en kontinuerlig dialog kring äldrefrågor.

Funktionen som äldreombudsman tar emot klagomål och synpunkter samt ger råd och information om den kommunala äldreomsorgen. Äldreombudsmannen dokumenterar inkomna synpunkter vilka bland annat används för utveckling av stadens äldreomsorg. En utvärdering av äldreombudsmannafunktionen gjordes under 2001 och redovisades under 2002. Denna ledde fram till att en ny instruktion utarbetades och antogs av kommunfullmäktige under 2002.

Utfallet inom äldreomsorg visar efter resultatdispositioner ett nettounderskott på totalt 141,0 miljoner kronor. Avvikelsen beror främst på ökade kostnader för inhyrd personal till följd av svårigheter att rekrytera medarbetare och för sjukfrånvaro och långtidssjukskrivningar med olika rehabiliteringsåtgärder. Nämnderna redovisar även ökade kostnader på grund av färre antal boende, främst på servicehusen.

Bildtext

SOCIALTJÄNSTENS FÖREGÅNGARE

Omvårdnaden i äldre tider vilade på allmosor och barmhärtighet. Gillen och skrän hjälpte sina medlemmar och tillsammans med kyrkan bedrev klostren själavård och välgörenhet. Gråmunkarna etablerade sig 1270, följda av klarissorna i Klara. Femtio år senare kom johanniterna och sedan svartbröderna. Helgeandshuset, öppnat omkring 1300 på Helgeandsholmen, tog emot ett fåtal sjuka och fattiga. För äldre fanns den i början av 1400-talet startade Själagården på Själagårdsgatan. Spetälska gömdes undan på S:t Görans hospital på Norrmalm, grundat redan före 1278. Sjukvården i övrigt bestod av ett par sjukstugor, barberare och badstugor. De fattiga var församlingarnas ansvar.

Med reformationen upplöstes munkklostren. Vårdinrättningarna fördes på 1530-talet samman och flyttades till Gråmunkholmen (Riddarholmen), för att så 1551 överföras till

Danviken. Socialt betydde klostrens upphörande en tillbakagång. Under stormaktstiden förbjöds tiggeri och "tidstjuveri". Fattigvården förstatligades. År 1633 öppnade Stora Barnhuset på Norrmalm, 1667 utvidgat till fängelse. Bara "rätta fattiga" kunde räknas med understöd av staden och inom kyrkans hägn.

År 1734 tvingades dock församlingarna att öppna egna fattighus samtidigt som staden 1751 övertog Sabbatsbergs större fattiggetablissemang. För borgerskapets kvinnor fanns därtill särskilda välgörenhetsinrättningar. I manufakturkrisens spår startade 1773 det södra frivilliga arbetshuset som komplement till Långholmens spinn- och tukthus. År 1749 hade i sin tur Danvikens hospital fått sällskap av Serafimerlasarettet.

Under 1800-talet centraliserades den kommunala fattigvården vid sidan av nya välgörenhetsinitiativ. År 1844 tillkom Dohlströms arbets-

inrättning på Söder (i bruk till 1906) och 1860 Grubbens försörjnings- och arbetsinrättning på Kungsholmen, 1922 omvandlad till S:t Eriks sjukhus. Sabbatsberg växte på 1870-talet ut till ett modernt sjukhus. Fattighuset bytte senare namn till åldersdomshem (och därefter till servicehus); så även det 1890 invigda Södra fattighuset på Södermalm.

I 1918 års humanare fattigvårdslag gavs alla rätt till underhåll och omvårdnad och 1935 infördes folkpension. Från 1947 garanterades alla, oavsett inkomst, plats på ålderdomshem samtidigt som arbetsplikten avskaffades. Med 1956 års socialhjälpslag blev den tidigare fattigvården en social, visserligen behovsprövad rättighet och i 1982 års socialtjänstlag inskräptes kommunens yttersta ansvar för, som det nu hette, den sociala servicen.

"Hos de fattige" på Katarina fattighus. Xylografi efter teckning av Jenny Nyström och Ingeborg Westfeldt ur Ny Illustrerad Tidning 1881. SSM

OMSORG OM FUNKTIONSHINDRADE

Staden skall erbjuda de funktionshindrade en kvalitativ och bra omsorg och de skall känna trygghet i att det finns en god omsorg när de behöver det. Insatserna utformas utifrån respekt för den enskildes önskemål och val så att de utgör ett stöd för den enskilde att leva ett så normalt liv som möjligt. Den service, vård och omsorg som ges skall vara likvärdig oavsett var man bor i staden och vara anpassad efter individen.

Stadens samtliga nämnder och bolagstyreiser är dessutom ålagda av kommunfullmäktige att årligen upprätta lokala handikappplaner. Planerna är ett viktigt styrinstrument för att staden skall uppnå de fastlagda målen för funktionshindrades delaktighet och jämlikhet i samhället.

Utbyggnad av gruppboenden är en prioriterad fråga. Under året har 33 nya lägenheter vid gruppboendestäder tillkommit och planering av flera nya platser har påbörjats. För att stimulera utbyggnaden av gruppboenden avsattes 100 miljoner kronor i bokslutet 2000 och ytterligare 195,9 miljoner kronor i bokslutet 2001 för stimulansbidrag till om- och nybyggnation. Under året har stadsdelsnämnderna beviljats 19,1 miljoner kronor i stimulansbidrag samt ytterligare 15,6 miljoner kronor avseende ombudgeteringar från år 2001.

Ett nytt valfrihetssystem med kundval infördes i början av 2002 inom hemtjänst, ledsagning och avlösning för funktionshindrade. Det har, utöver de kommunala alternativen, funnits 36 enskilda utförare att välja mellan inom hemtjänst, två inom avlösarverksamhet och fem inom led-

sagning. Av samtliga omsorgstagare inom omsorg om funktionshindrade har 12 % valt utförare; 11 % inom avlösning och 14 % inom ledsagning.

Arbetet med att förbättra tillgängligheten för funktionshindrade i den yttre miljön har fortsatt under 2002. Gatu- och fastighetsnämnden har utfört arbetet i enlighet med åtgärdsprogram och handlingsplaner framtagna i samråd med stadsdelsnämnderna och handikapprådet. Åtgärder för sammanlagt 104,6 miljoner kronor i form av ombyggnad av övergångsställen, montering av räcken och ledstänger samt utbyggnad av ramper och hissar i anslutning till tunnelbanor har genomförts.

Funktionshindersombudsmannen (FO) tillsattes i början av 2002 med uppgift att arbeta med övergripande policyfrågor och principer. Under det första verksamhetsåret har målet varit att utveckla arbetsformer där funktionen utvecklas till en resurs såväl för enskilda som för stadens verksamheter samt att utveckla samarbetet med andra myndigheter.

Utfallet visar efter resultatdispositioner ett nettounderskott jämfört med budget inklusive budgetjusteringar under året på totalt 71,9 miljoner kronor. Avvikelserna i relation till budgeten varierar stort mellan stadsdelsnämnderna. Tolv stadsdelsnämnder uppvisar ett nettounderskott och sex överskott jämfört med budget. Avvikelsen jämfört med budget beror i huvudsak på att nämndernas kostnader är högre än budget för personlig assistans enligt LSS och LASS, hemtjänst, vuxenboende och daglig verksamhet.

INDIVID- OCH FAMILJEOMSORG INKLUSIVE SOCIALPSYKIATRI

I stadens policy för insatser för psykiskt funktionshindrade är målet en god bostad, ett fungerande boendestöd, arbete och sysselsättning samt en meningsfull fritid. Dessutom betonas det lokala engagemanget och samverkan med landstinget och andra organisationer.

Kommunfullmäktige har åren 1999-2002 avsatt 10 miljoner kronor årligen för särskilda insatser med en samlad strategi för att minska alkohol- och narkotikamissbruket. Staden har sedan år 2000 etablerat ett drogförebyggande centrum, Precens. Verksamheten är främst inriktad på att ge service till stadsdelsnämnderna och att stärka kompetensen vad gäller drogförebyggande arbete genom utbildning, seminarier och handledning. Arbetet med att implementera riskreduceringsprogrammet, "Prime for life", fortsätter i stadens gymnasieskolor. Precens har under år 2002 utbildat tre instruktörer vardera på fem skolor, som kommer att undervisa i "Prime for life"-kurser för sina elever.

Gruppen ungdomar som är i behov av insatser från stadens socialtjänst är fortsatt stor och avser framför allt ungdomar med kriminalitet och/eller missbruksproblem. Socialtjänstnämnden inrättade under hösten en särskild projektanställning som skall arbeta med ungdomstjänst. Ungdomstjänst är en tilläggsanknänkning till påföljden över-

lämnande till vård inom socialtjänsten. Projektet skall framför allt riktas till de stadsdelsnämnder som inte anser sig ha tillräckligt stort underlag eller egna resurser för att själva starta verksamhet med ungdomstjänst. Projektanställningar för medling och brottsofferstöd har inrättats under året vid Ungdomsroteln inom City polismästardistrikt och vid närpolisstationen i Skärholmen.

Staden har fått medel från länsstyrelsen för att anställa förebyggande drogsamordnare i stadsdelsnämnderna. Under 2002 har samtliga stadsdelsnämnder successivt anställt var sin samordnare till en kostnad på totalt 8 miljoner kronor, varav hälften finansieras av länsstyrelsen och hälften av socialtjänstnämnden. Insatsen samordnas av Precens.

Tillsynen över folkölsförsäljningen i Stockholms stad fördes över till stadsdelsnämnderna fr.o.m. den 1 januari 2002 i samband med vissa ändringar i alkohollagen. Utbildningar kring alkohollagens bestämmelser och tillsynsfrågor har skett för tillsynspersonalen i samtliga 18 stadsdelsnämnder, ofta tillsammans med poliser från respektive närpolisområde. Precens har också under året utbildat närpoliser på deras interna planeringsdagar vid olika närpolisstationer.

Utbyggnad av boenden inom socialpsykiatri är en viktig del i stadens arbete för psykiskt funktionshindrade och under året färdigställdes 23 nya platser. För rörliga team inom socialpsykiatri avsattes 10 miljoner kronor i budgeten som skall användas till att nå fler människor med psykiska funktionshinder som nu är okända för socialtjänsten och psykiatri. Projektet syftar till en bättre planering av rätt insatser och förebyggande av akuta insatser. Teamen har oftast samverkat med exempelvis landstinget, polisen, intresseföreningar och hyresvärdar.

Samtliga stadsdelsnämnder planerar för verksamhet med personliga ombud för personer med psykiskt funktionshinder. Under 2002 har totalt fem personliga ombud varit igång. Totalt har staden beviljats medel för 24 tjänster. Under året har socialtjänstnämnden beviljats statsbidrag för ytterligare två personliga ombud för hemlösa.

”Tak över huvudet garantin” för hemlösa som infördes under 1999 har i princip uppfyllts 2002 och under vissa

perioder har extra platser nyttjats. Under året har det funnits 181 platser på härbärgen, 143 för män och 38 för kvinnor, och beläggningen har uppgått till 97 %. Olika insatser för att skapa en bättre situation för de hemlösa har genomförts. Arbetet med att utveckla fler alternativa boenden/olika boendeformer, utbildning och kompetensutveckling för den personal som arbetar med hemlösa samt arbetet med att vidareutveckla samarbetet och samverkan mellan myndigheter, frivilligorganisationer och andra aktörer har prioriterats under 2002.

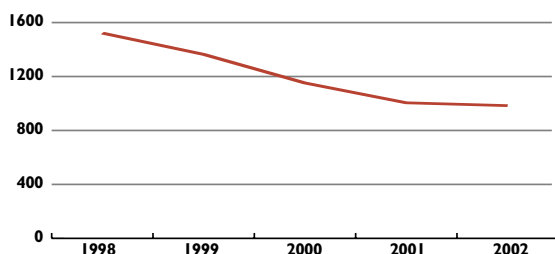
Under året har två nya boenden öppnats, dels Gamlebo som är ett äldreboende för hemlösa med 29 platser, dels Basen som är ett basboende för män som varit hemlösa en längre tid med plats för 9 boende. Vid årets utgång fanns det totalt 394 platser och 35 extraplatser på härbärgen och korttidsboenden, 123 platser på enheten för hemlösa samt 360 platser inom HVB vuxna. Utöver dessa har Stiftelsen Hotellhem ca 1 000 lägenheter.

FÖRSÖRJNINGSTÖD/EKONOMISKT BISTÅND

Staden har sedan 1999 arbetat med att öka andelen personer som har egen försörjning. Antalet bidragstagare har minskat med 36 % sedan 1999 och vid årsskiftet till 2003 uppgick antalet bidragstagare till 23 600. Störst minskning har skett i stadsdelsnämnderna Kista, Norrmalm och Östermalm. Dessa nämnder har i det närmaste uppnått halveringsmålet. Målet är att halvera antalet bidragstagare från 37 000 år 1999 till 18 300 bidragstagare år 2004.

Kostnaderna för försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd fortsätter att minska. Vid en jämförelse mellan 1998 och 2002 har kostnaderna minskat med totalt 530 miljoner kronor, eller 35 %. Kostnaderna för utbetalning av försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd (exklusive handläggarkostnader) under 2002 uppgick till 984 miljoner kronor för totalt 23 867 hushåll. Jämfört med 2001 har kostnaderna minskat något och antalet hushåll med behov av bidrag har minskat med cirka 4 %. Minskningstakten har dämpats under året.

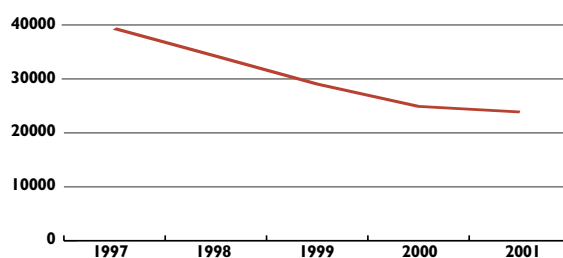
Kostnadsutvecklingen för försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd totalt i staden 1998–2002, mnkr

Antalet hushåll med ett långvarigt bidragsbehov är oförändrat mot föregående år. Medelbidraget har ökat med 7 %

jämfört med motsvarande period 2001, vilket är en klart högre ökningstakt än under helåret 2001, då medelbidraget ökade med enbart 2 %. Ökningen kan antingen hänföras till lägre inkomster eller högre kostnader för nytillkomna hushåll jämfört med redan aktuella hushåll eller en förändring av hushållens ekonomiska situation jämfört med år 2001.

Antalet hushåll med försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd 1997–2002

Många stadsdelsnämnder har fortsatt sitt arbete med riktade insatser till de tre största bidragsgrupperna invandrare, arbetslösa samt personer med sociala och medicinska funktionshinder. Detta har inneburit att staden har organiserats mot en högre specialiseringsgrad i särskilda bidragsenheter samt att arbetslinjen har dominerat när det gäller vilka insatser som har erbjudits personer som är i behov av försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd. En rad verksamheter och projekt har byggts upp i stadsdelsnämnderna bland annat inom ramen för stadens satsning på metodutveckling. Totalt pågår 15 projekt inom denna satsning och omfattar 13 stadsdelsnämnder.

KULTUR

Stockholms stad har ett rikt och levande kulturliv med ett stort utbud för stadens alla medborgare med prioritering på barn och ungdomar samt funktionshindrade.

Staden har genom kulturnämnden förstärkt relationerna till sin publik. Det har inneburit en kraftfull satsning på såväl kvalitet och kvantitet i det utbud som erbjudits medborgarna. Detta har lett till att Kulturhuset har fått ett ökat besöksantal med 8,6 % till drygt 1,5 miljoner. Detsamma gäller Liljevalchs konsthall som ökat antalet besök med 15,5 % till 107 000 och Kulturskolan där antalet deltagare i den frivilliga delen ökat med 6,5 %

Under 2002 har särskilda kultursatsningar gjorts för barn och ungdomar. Som exempel kan nämnas projektet Sommar 2002 som genomfördes för tredje året i rad där en bred satsning på ungdomsaktiviteter av hög kvalitet erbjöds. Projektet innehöll 350 programpunkter och 240 000 besökare, vilket kan jämföras med 250 programpunkter och 190 000 besökare under 2001.

Den särskilda satsningen i form av kulturstöd och

föreställningsinköp för barn och ungdomar har fortsatt under 2002. Totalt har 236 grund- och gymnasieskolor beviljats bidrag till kulturaktiviteter med 86 000 beställda subventionerade biljetter. Stödet till skolbioverksamhet resulterade i 345 visningar för 61 500 elever.

Under året har tillgängligheten till biblioteken ökat genom att öppethållandetiderna utökats med 171,5 timmar i veckan. Bibliotekens totala mediabestånd har utökats från 1,9 miljoner exemplar 2001 till 2,3 miljoner exemplar 2002. Det virtuella biblioteket på nätet är fr.o.m. 2002 tillgängligt dygnet runt.

Året har också präglats av stor aktivitet kring Stockholms 750-årsfirande som berört alla verksamhetsdelar. Stockholms stadsarkiv har tillsammans med flera andra samarbetspartners tagit fram en DVD/CD-skiva om Gamla stans historia under 750 år. På Stadsmuseet och Medeltidsmuseet arrangerades flera vernissager och utställningar med direkt anknytning till jubileet. I mars öppnades en ny basutställning "En tidsresa – Stockholm 750 år".

IDROTT

Idrottens uppgift är att främja ett rikt, varierat och levande idrottsliv för stadens alla invånare samt prioritera barn, ungdomar och funktionshindrade.

Stockholm utnämndes till Europas idrottshuvudstad 2002. Priset som är instiftat av ett italienskt idrottsinstitut delas ut till den stad i Europa som kan erbjuda de bästa idrottsförutsättningarna för idrottslivet. Stockholms stad har sedan 2001 ett idrottspolitiskt program som väl ansluter till de utvärderingskriterier som priset baseras på.

Under 2002 har olika investeringar gjorts inom idrotten. Totalt har satsningarna inom investeringsverksamheten uppgått till mer än 100 miljoner kronor. Investeringar har bland annat skett vid Eriksdalshallen, Eriksdalsbadet, Kista IP och Stora Mossens IP. Eriksdalshallen som togs i bruk efter en längre tids ombyggnad har blivit en arrangemangs- och matcharena för Stockholms elitlag inom handboll och innebandy.

Enligt det idrottspolitiska programmet skall hälften av investeringarna i idrottsanläggningar satsas på flickors och kvinnors idrottande. För samtliga investeringar under 2002 uppgick fördelningen totalt till 46 % till kvinnor och 54 % till män.

För att främja idrottsverksamhet för barn och ungdomar har dessa nolltaxa på idrottsförvaltningens idrottsanläggningar och entréavgifterna till badanläggningarna har lägre taxa för barn och ungdomar än för vuxna. Arbetet med att öka tillgängligheten för funktionshindrade har fortsatt under 2002. Bland annat har en bas-sänglift i Högdalshallen samt om- och tillbyggnad av hissar, entré och anhörrum i Vällingbyhallen gjorts.

Antalet besök i stadens simhallar fortsatte att öka och uppgick till 2,6 miljoner eller 8,4 % fler jämfört med 2001. Eriksdalsbadet har tillsammans med Husbybadet stått för hela ökningen. Simundervisning har bedrivits för ca 17 000 deltagare.

Under året har flera evenemang av varierande storlek genomförts. Stadion har haft evenemang som t.ex. Cirkusprinsessan, stadens 750-års jubileum, VM-deltävlingen i speedway, DN-galan i friidrott, Stockholm Marathon och Djurgårdens säsong med SM guld i fotboll. Eriksdalsbadet har haft över 100 arrangemangstillfällen, där World Cup i simning, EM i simhopp och EM i vattenpolo varit de största.

Sedan år 2000 är det stadsdelsnämnderna som ansvarar för kolloverksamheten. Under 2002 deltog totalt 5 505 barn och ungdomar i kolloverksamheten.

En familj på wattenskidor. Litografi efter teckning av F. von Dardel, 1840-talet. SSM

Enskede ridskola, gamla-nya buggnaden.

INTEGRATIONSARBETE

Stockholm skall bli den första staden i världen som bryter utvecklingen mot ökad social och etnisk segregation. Som grund för stadens arbete med att minska segregationen och utanförskapet finns ett integrationsprogram som fastställdes av kommunfullmäktige 2001.

Integrationen avser alla människor oavsett etnisk bakgrund, religion, fysiskt eller psykiskt funktionshinder, kön, ålder eller sexuell läggning. Integrationsaspekter präglar vardagen inom äldreomsorg, skola och alla andra verksamhetsområden inom staden.

Under året tog staden emot 1 677 flyktingar vilket är 323 färre än vad som var beräknat i budget.

Sedan 1991 har Stockholms stad uppmärksammat de personer som är nyblivna svenska medborgare genom att bjuda in dessa till en Medborgarskapsceremoni. Ceremonin ägde rum på nationaldagen den 6 juni i Stadshuset.

Staden delade ut två Nelson Mandela-priser för bästa insats för ökad integration. Det ena priset gick till en anställd i staden, Carin Flemström, Kista stadsdelsförvaltning och det andra gick till Mette Nielsen som arbetar i Centrumkyrkan i Farsta.

Stockholms stad har under perioden 1999-2002 tilldelats 350 miljoner kronor för den s.k. storstadssatsningen. Stadsdelsnämnderna skall använda medlen för att bryta den negativa utvecklingen i de fem bostadsområdena Husby, Rinkeby, Tensta, Rågsved och centrala Skärholmen. För perioden 2002-2003 har staden tilldelats ytterligare 151 miljoner kronor från staten till denna satsning. Förutom storstads- och ytterstadssatsningarna har staden initierat arbetet med en "Kistavision" och en "Vision för Söderort".

I de fem bostadsområdena har utvecklingsarbetet kommit längst när det gäller arbetet med att öka förvärvsfrekvensen samt att förbättra skolresultaten. I bostadsområdena Tensta och Husby läggs särskilt stor vikt vid tillväxtskapande åtgärder genom samverkan med det lokala näringslivet och med olika utbildningsanordnare. I bostadsområdena Skärholmen, Rågsved och Rinkeby har

en större tyngdpunkt lagts på individuella åtgärder riktade till arbetslösa för att öka sysselsättningen och minska bidragsberoendet.

Under 2002 har arbetslösheten och bidragsberoendet sjunkit mer i de berörda stadsdelarna jämfört med Stockholm som helhet. Såväl länsarbetsnämnden som stadsdelarna anser att storstadsarbetet har en stor betydelse för denna utveckling. Samtliga bostadsområden redovisar också goda erfarenheter av arbetet med läsutveckling, bland annat har boklånen ökat bland barnen.

Möjlighet till egen försörjning är således en faktor som ökar möjligheten till god integration. De sysselsättningskapande åtgärder som kan bedömas som positiva är de som är inriktade mot matchningsproblem på arbetsmarknaden. Åtgärder som försöker knyta samman arbetsgivarens konkreta kompetensbehov med arbetskraftens kompetensutveckling har en positiv effekt på arbetskraftens anställningsbarhet. Exempel på sådana projekt är Stockholm Matchning och Rekryteringsprojektet.

Trenden är att stadsdelsnämnderna i större utsträckning fokuserar på att arbeta med individer som har dålig förankring på arbetsmarknaden. Ett exempel på sådana projekt är Ifin som riktar sig till långtidsarbetslösa somalier i Husby. Andra projekt som särskilt riktar sig till långtidsarbetslösa är Jobbpoolen i Vinsta och Råcksta arbetsforum. Karaktäristiskt för dessa projekt är en ökad individualisering av insatserna.

Ökad trygghet och trivsel där man bor är ytterligare en faktor som ökar möjligheten till god integration. Många stadsdelsnämnder inriktar arbetet mot brottsförebyggande insatser genom exempelvis lokala brottsförebyggande råd, centrumvärdar, medborgarvärdar och Lugna Gatanprojekt. Ett exempel på det sistnämnda är ett projekt som kallas för Röda linjen där alla stadsdelsnämnder utmed tunnelbanans röda linje samarbetar med Söderortspolisens och Lugna Gatan i syfte att i ett tidigt skede förhindra kriminalitet.

PROJEKT UNDER STADSLEDNINGSKONTORET

Stadens e-strategi för ökad insyn och service

Syftet med stadens e-strategi är att utveckla den kommunala verksamheten och fördjupa demokratin med hjälp av bland annat ökad användning av interaktiva tjänster och funktioner via Internet. E-strategin beskriver stadens långsiktiga inriktning beträffande informationsteknikens roll, utveckling och hantering i stadens verksamhet. E-strategin gäller för stadens samtliga förvaltningar, bolag och stiftelser.

Inom ramen för e-strategin pågår flera gemensamma projekt som IT i skolan, datorstödd undervisning, webbplats Stockholm samt utveckling av stadens infor-

mationssystem. Inom området elektroniska tjänster pågår också flera projekt som e-demokrati, ärende-/akt-hantering, e-tjänster förskola samt utveckling av stadens tekniska infrastruktur.

IT i skolan omfattar mer än 100 000 elever och lärare i grund- och gymnasieskolan. Skoldatanätet ger möjligheter att med modern informationsteknik utveckla kunskapsarbetet och undervisningsmetoderna. Skolorna kan genom ökade möjligheter till kommunikation och samverkan öppnas upp mot omvärlden och tydligare integreras i samhället. Samtliga kommunala skolor är nu anslutna till skoldatanätet. Den framtida inriktningen

Mångkulturell scen med ryska päls-handlare, tyska och holländska köpmän, omgivna av järnbärare och mursmäckor. Detalj av Willem Swiddes kopparstick av Södra stadshuset från omkring 1690, efter teckning av Erik Dahlberg. Ur Suecia Antiqua et Hodierna. SSM

Halvsida med bild på en invandrare som lyckats i Sverige: Bijan Fahimi

UTAN INVANDRARE, INGET STOCKHOLM

Vid grundläggningen 1252 fanns tyska köpmän redan på plats och byggde upp staden efter tyskt mönster. Först 1471 vann svenskarna makten över stadens styre. Gustav Vasa ville stå på egna ben men var tvungen att kalla in fler utlänningar. Hjälp behövdes främst inom näringslivet och krigsmakten.

Under 1600-talets inflyttningsvåg blev Stockholm en kosmopolitisk huvudstad i ett utvidgat stormaktsvälde. Förutom alla med tyskt ursprung – i sig en fjärdedel av befolkningen – fanns kolonier av holländare, fransmän, livländare, finnar, ryssar m.fl. Det europeiska inflyttandet

märktes inte minst i arkitekturen.

Nästa våg kom på 1700-talet, i ett försök att på industriell väg återvinna den förlorade stormaktsställningen. Till Stockholms statsunderstödda manufakturer – hantverkerier med stor drift – rekryterades folk från hela Europa. Religionsfrihet började införas. Fransk hovkultur och upplysning blev mode.

1800-talet inleddes med kris – och minskad invandring. De som kom gjorde desto större insatser. Tyskt öl och fransk mat introducerades. Tyskjudiska inflyttare fick kulturområdet att blomstra. Mot slutet av seklet var Stockholm en

modern europeisk huvudstad, uppbyggd och befolkad av invandrare – inte minst från andra landsändar.

Med första världskriget följde pass- och visumtvång. Endast ett fåtal flyktingar släpptes in. Efter andra världskriget öppnades dörrarna, främst för offren från de nazistiska koncentrationslägren. Samtidigt behövde folkhemmet utländsk arbetskraft. Idag har de senaste årtiondenas flyktingströmmar gjort Stockholm till en mångkulturell världsmetropol.

för IT i skolan är att öka användningsgraden av IT i undervisningen. Programutbudet skall utvecklas så att mer interaktiv utbildning samt ljud och bild kan komma till användning. Vidare kan kontaktytan till föräldrarna väsentligt ökas via Internet.

IT kan användas som ett stöd för kompetensutveckling. **Datorstödd undervisning** (e-learning) kan användas för att utveckla kompetensen inom olika områden. Denna teknik har testats inom skolverksamheten, men syftet är att tekniken skall kunna tillämpas även för stadens medarbetare och brukare. Målet är att göra det möjligt för stadens förvaltningar och bolag att använda denna teknik för verksamhetsinriktad utbildning och kompetensutveckling.

Webbplats Stockholm syftar till att utveckla stadens webbplats till en kommunal portal och ett effektivt verktyg för kommunikation och service. Medborgarnas tillgång till interaktiva funktioner avseende e-demokrati och e-tjänster i stadens webbportal ställer krav på vidareutveckling av webbplattformen. Målet är att etablera en gemensam portalplattform för interaktiva tjänster. En modell för verifiering, utveckling och driftsättning av interaktiva e-tjänster skall utformas för att underlätta för nämnder och bolag att utveckla "24-timmarsförvaltningen". Stadens webbportal skall också vara en webbplats för alla därför arbetar man på olika sätt med att öka tillgängligheten för funktionshindrade till exempel genom att anpassa innehållet på webbplatsen - Stockholm på lätt svenska – eller genom att man kan lyssna på webbportalen.

För att utveckla stadens informationssystem pågår flera projekt. Ett nytt system för **utbetalning av ekonomiskt bistånd** har utvecklats. Systemet skall införas och användas av stadsdelsnämnder och socialtjänstnämnden.

Projekt mCity har som syfte att främja användarvänlig **mobil teknik** genom att initiera pilotprojekt där mobila lösningar kommer stadens boende, företag och besökare till nytta. Projektet genomförs i samarbete med näringslivet och testas i stadsdelen Maria-Gamla stan under 2002/03 inom områdena äldreomsorg, omsorg om funktionshindrade, skola och förskola samt stadsmiljö. Det skall bland annat vara möjligt att söka vikarier och göra schemaändringar inom äldreomsorgen, betala parkeringsplatsen och felanmäla skadegörelse med mobilen.

Inom **GIS-området** har arbetet inriktats på att skapa ett stadsgemensamt datalager för GIS-information (geografiska informationssystem). Syftet är att öka möjligheterna till åtkomst och presentation av geografisk information med hjälp av webbtjänster. Därmed utvecklas möjligheterna att använda den geografiska informationen i verksamheten och för presentation av stadens service och tjänster utifrån kartan. Som exempel på tillämpningar som utnyttjar GIS-information kan nämnas "Samlingskartan" som staden producerar tillsammans med andra ledningsägare som

Telia och Fortum Energi. Kartan ger en aktuell och detaljerad bild av alla ledningar inom ett visst markområde och används vid till exempel gatuarbeten. Utrednings- och statistikkontoret utnyttjar den nya tekniken genom att publicera kartor med en stor del av kontorets statistik och brandförsvaret har utvecklat ett system för riskanalys med webbaserat kartstöd.

Stockholms stads elektroniska handelsprojekt (**STEHLA**) har tagit längre tid än beräknat att införa. Under 2002 har en utvärdering av implementeringen genomförts hos de deltagande nämnderna: Rinkeby, Katarina-Sofia och Maria-Gamla Stan samt stadsledningskontoret. Som ett resultat av utvärderingen kommer scanning av fakturor att prövas som en delprocess av elektronisk handel och arbetet med de deltagande förvaltningarna fortsätter.

Projekt **e-demokrati** syftar till att öka stödet för den politiska processen samt ge medborgarna bättre insyn i stadens verksamhet och därigenom större delaktighet i den demokratiska dialogen och beslutsprocessen. Medborgarna skall kunna ta del av förslag i aktuella plan-ärenden som till exempel animerade avsnitt av den framtida utvecklingen av Kista Science Park och Stockholm City. Kommunfullmäktiges debatt kan följas via Internet och en chat-funktion som ger möjlighet till diskussion på Internet med politikerna är klar att tas i bruk. Några stadsdelar har också haft omröstningar i lokala frågor på Internet.

Syftet med projekt **ärende-/akthantering** är att genom elektronisk hantering av politiska ärenden skapa ökade möjligheter till åtkomst och utbyte av information samt underlätta samverkan inom och mellan de politiska grupperna. I en första etapp omfattar projektet ärenden som behandlas i kommunstyrelsen och kommunfullmäktige. Det nya arbetssättet infördes med början under våren 2003.

Genom projekt **e-tjänster förskola** blir det möjligt för föräldrar att få utbudet inom barnomsorgen för den egna stadsdelen presenterat, sända in anmälningssblankett samt föra dialog med förskolans personal via Internet. Den nya elektroniska tjänsten kommer först att införas vid Katarina-Sofia och Maria-Gamla Stans stadsdelsförvaltningar. Första etappen som omfattar "förskoleguiden" blev tillgänglig första halvåret 2003.

Informationstekniken spelar en viktig roll för att realisera de mål och förslag till förändringar som e-strategin ställer. För utveckling av kommunala e-tjänster krävs en sammanhållen teknisk infrastruktur. Projekt **Informationsteknisk plattform 2002** rekommenderar hur den tekniska infrastrukturen skall utvecklas och effektiviseras för att uppfylla e-strategins krav.

Realisering av e-strategin innebär att nya **säkerhetslösningar** etableras som möjliggör externa behörigheter för medborgare och brukare. Syftet är att verifiera identite-

ten (elektronisk verifiering) innan en kommunikation kan medges. Som teknisk metod för åtkomst till elektroniska tjänster och information via Internet har en ID-portal utvecklats. Staden kommer att använda sig av de officiella tekniska standarder som ingår i begreppet PKI (Public Key Infrastructure).

Integrerad styrning och ledning

Arbetet med att förbättra budgetarbetet och den ekonomiska uppföljningen har fortsatt under 2002. Det sker genom att kvalitetsutveckling, miljöledning och ekonomisk styrning integreras i en sammanhållen process.

Inom ramen för detta har arbetet med projektet **lednings- och informationssystem (LIS)** som syftar till att utveckla en gemensam databas för ekonomi-, personal- och verksamhetsdata fortsatt under 2002. Systemet kommer att öka möjligheterna till uppföljning och benchmarking samt vara ett stöd till det integrerade ledningssystemet. Det gemensamma datalagret vad gäller ekonomi, personal och vissa delar av verksamhetssystemet för det sociala området kom i produktion under våren 2003.

Utveckling av Järvaområdet

Stadsledningskontoret har lett en förvaltningsövergripande arbetsgrupp med syfte att utveckla Kista och Järvaområdet. En "Framtidsbild för Kista Science City" som staden arbetat fram tillsammans med näringslivet, fastighetsägarna och högskolan antogs av kommunfullmäktige 2001. Framtidsbilden visar på de goda förutsättningar som finns för att Kista skall utvecklas till en levande och växande vetenskapsstad med företag, universitet och högskolor på internationell nivå och ett attraktivt och brett utbud av bostäder, kultur, service och rekreation. Utvecklingen av Kista Science City drivs gemensamt mellan kommunerna Järfälla, Sollentuna, Sundbyberg och Stockholm som har en gemensam vision om att utveckla området.

Projektet har under 2002 övergått i ett operativt skede där nya Kista Galleria invigts och inflyttning skett i de första delarna av Science Tower och Kista Entré samt i 700 nya studentbostäder. Planeringen av området innebär också en satsning på förbättrade kommunikationer och infrastruktur.

Söderortsvisionen

Kommunstyrelsen beslutade i april 2001 att en förvaltningsövergripande arbetsgrupp skulle inrättas inom stadsledningskontoret med uppgift att utarbeta en utvecklingspolicy för stadsdelsområdena söder om Södermalm, eller söderort med ett gemensamt uttryck. Arbetet har resulterat i en "Vision för Söderort". Söderortsvisionen handlar om att lyfta fram de kvalité-

er som ryms i Stockholms stads åtta stadsdelsnämndsområden söder om Årstaviken. Kvalitéer som handlar om mycket goda boendeförhållanden med närhet till natur, ett starkt näringsliv och väl fungerande resor till och från de flesta arbetsplatser i Söderort inom hela länet, såväl kollektivt som med bil. Visionen beskriver också hur Söderorts goda kvaliteter kan utvecklas och lämnar förslag till åtgärder inom de områden där förbättringar behövs.

I början av år 2002 remitterades förslaget till förvaltningar, grannkommuner, företag och organisationer. Kommunfullmäktige beslutade i september 2002 om "Vision för Söderort" och förslag till inriktning för genomförande av visionen. I beslutet gavs berörda nämnder i uppdrag att arbeta med genomförandet av visionen samt Stockholms Stadshus AB att samordna arbetet med genomförandet inom koncernen. Kommunstyrelsen gavs en koordinerande roll i detta arbete inom staden och gentemot externa aktörer. Arbetet med genomförandet av visionen har inletts under året.

Nytt ekonomisystem

Kommunfullmäktige tog den 17 december 2001 beslut om genomförandet av upphandling av ett för staden gemensamt nytt ekonomisystem. Under 2002 har ett omfattande arbete bedrivits. Under våren togs kravspecifikationer fram i samarbete med stadens förvaltningar. Mer än 130 personer var engagerade i detta arbete. Under hösten har utvärdering av inkomna anbud genomförts. Även denna utvärdering har skett i samarbete med stadens förvaltningar. Över 40 medarbetare från förvaltningarna har deltagit i utvärderingen. Upphandlingen avslutades under första kvartalet 2003. Kommunstyrelsen tog beslut i ärendet i mars 2003 och därefter påbörjades implementeringen i första hand på fyra försöksförvaltningar och sedan på övriga förvaltningar.

Stadens 750-års jubileum

Stadsledningskontoret hade det övergripande ansvaret för planeringen av firandet av Stockholms 750-års jubileum som genomfördes under 2002. Festligheterna pågick under hela året med kulmen första veckan i juni (1-8 juni) då stockholmarna själva samt alla besökare erbjöds musik, dans, skådespel, historiska marknader, dräktparader, gyckel, barnaktiviteter, utställningar, båt- och bussturer m.m. En DVD/CD-skiva om Gamla stan samt en jubileumbok har givits ut i anslutning till jubileet.

STOCKHOLMS FRAMVÄXT

Under de sekel som gått har Stockholm utvidgat sina gränser. Stadsholmens yta fördubblades under medeltiden, främst genom utfyllnader, och dagens Gamla Stan är till två tredjedelar byggd "på vatten". Expansionen fortsatte på och utanför malmarna, från stadskärnans 42 hektar till

totalt 21 519 hektar land och vatten i 117 stadsdelar. Av innerstadens yta utgörs en tredjedel av vatten, varför Stockholm alltjämt förtjänar epitetet Nordens Venedig.

Då som nu är Stockholms tillväxt beroende av en inflyttad befolkning. Då som nu präglas

staden och dess tillväxt av samtiden. Stadens gator och byggnadernas fasader minner om ekonomiska, politiska och sociala villkor som rådde från den medeltida köpstaden till den numera moderna storstaden.

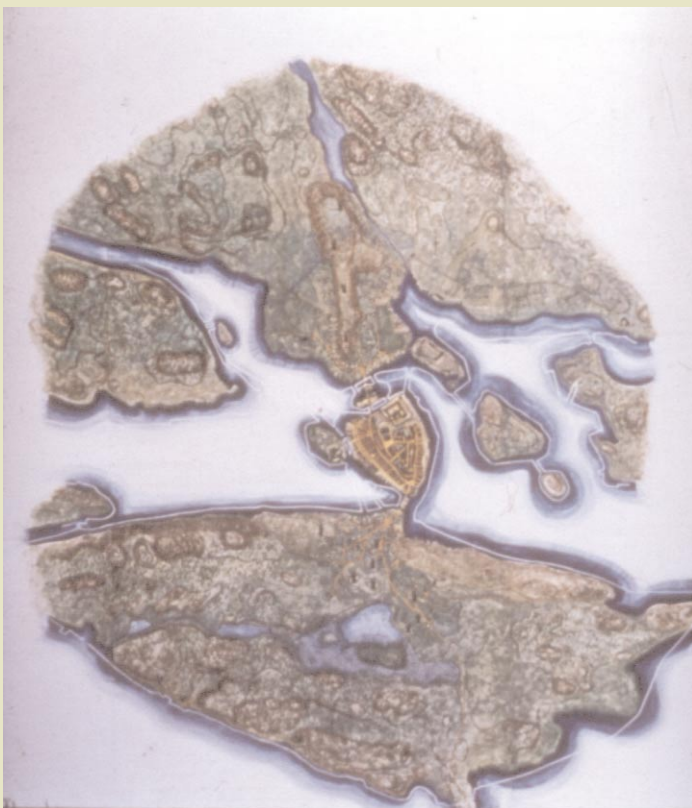
KARTA FRÅN 1490-TALET

Stockholm på 1400-talet. En stad med ca 6 000 invånare. Centrum var, som i andra hansastäder, Stortorget med rådstugan. Den äldre ringmuren längs Prästgatan och Baggensgatan är inbyggd i kvarteren ner mot Väster- och Österlånggatorna. En ny stadsmur är under uppförande längs Munkbron och Koggabron.

KARTA FRÅN 1690-TALET

Stockholm på 1590-talet. Befolkningen har vuxit till ca 9 000 invånare. En fjärdedel av stockholmarna bor nu på malmarna. Kungsholmen och stora delar av Norrmalm tillhörde fortfarande Kronan. Sjön Träsket leder via ån Rännilen till Ladugårdslandsviken och mitt på Södermalm ligger sjön Fatburen. Blasieholmen är en egen ö, avskuren av Näckström.

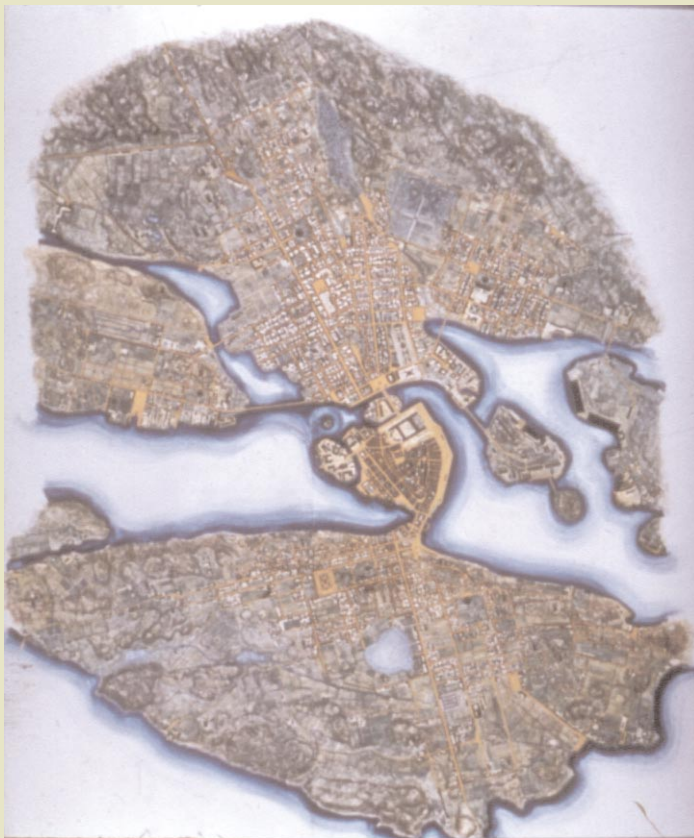
Stockholm på 1670-talet. Befolkningen uppgår nu till ca 45 000 invånare. På några årtionden har staden genomgått en radikal förändring. Stadsholmens västra sida har moderniserats efter 1625 års brand och 1640-talets stadsplaner för Norrmalm och Södermalm håller på att förverkligas. Nya adelspalats pryder stadsbilden.

KARTA FRÅN 1790-TALET

Stockholm på 1790-talet. Stora delar av de ca 72 000 invånarna lider nöd till följd av en misslyckad manufakturstatsning. De sociala och sanitära förhållandena förvärras. Dödligheten var, näst efter Paris, den största i Europa. Samtidigt får det Tessinska kungsslottet, inflyttningsklart 1754, en statlig omgivning.

Stockholm på 1880-talet. Tack vare inflyttningen ökade befolkningen till ca 200 000 individer. Manufakturkrisen avlöstes på 1840-talet av en ny fabriksindustrialisering, som sköt fart på 1870-talet. Bebyggelsen expanderade på malmarna i enlighet med den nya Lindhagenplanen. Fattigstadsdelen Ladugårdslandet förvandlas till det burgnare Östermalm. Södermalm och Kungsholmen blir arbetarstadsdelar. Järnvägen och ångbåtstrafiken har förändrat stadsbilden.

KARTA ÖVER DAGENS STOCKHOLM – 2002

Mot slutet av 1800-talet sprängs malmarnas gränser. En krans av kåkstäder växer fram – samt mer avskilda villastäder. Stora lantegendomar i grannsocknarna förvärvas. År 1913 blir Brännkyrka en del av Stockholm. I Spånga och Enskede anläggs attraktiva trädgårdsförstäder. Nya småstadsområden, inom spårvägsavstånd, uppstår under 1920-talet. På 1930-talet slår "funkisen" igenom, med smalhusen i Hammarby och Traneberg. Andra världskrigets barnrikehus får sällskap av mönsterförorten Årsta. Längs T-banenätet tillkommer nya ABC-förorter, med det 1954 invigda Vällingby som modell. Ytterligare markförvärv möjliggör rekordårens expansion och miljonprogrammets nya, med tiden mångkulturella bostadsområden i Söderort och på Järvafältet, där Kista blir ett industriellt utvecklingscentrum. I periferin utvidgas Stor-Stockholm som en del av en större Mälarenregion.

Medarbetarna

I Stockholms stads kommunkoncern arbetar totalt ca 48 500 anställda*, varav ca 3 500 i stadens bolag. Under 2002 har ett intensivt arbete bedrivits för att fullfölja de mål som anges i stadens personalstrategi. Syftet är att på olika sätt bidra till att staden utvecklas till en attraktiv och modern arbetsgivare.

Övergripande inriktningsmål: Stockholms stad skall vara en attraktiv och modern arbetsgivare för såväl dagens som morgondagens medarbetare.

Arbetet med den till stadens personalstrategi kopplade insatslistan (1999–2002) slutfördes till årsskiftet. Men arbetet med många av de enskilda insatserna fortsätter även om det begränsade uppdrag som fanns inom ramen för insatslistan är slutfört.

Kompetenssatsningen med fokus på strategiska personalgrupper inom skola, vård och omsorg har fortsatt och planering för ytterligare insatser inom dessa områden har startat. Stadens försök med kompetenskonton utvärderas. Andra exempel på insatser är arbete med individuell lönesättning som instrument för verksamhetsutveckling, arbete med arbetstidsutveckling, liksom fortsatt stöd och utveckling för stadens nuvarande och kommande chefer. Hela insatslistan finns på www.info.stockholm.se

En partssammansatt arbetsgrupp har fortsatt arbetet med värdering av riktbefattningar för kartläggning och analys av löner. En förstudie av PersonalAdministrativ-självservice har genomförts och försök inleds under 2003 vid två nämnder.

Antalet utbetalade löner/arvoden har varierat mellan 61 000–65 000 st./mån. De kommunala tjänstepensionerna har i stor omfattning räknats om för att anpassas till förändringarna i den allmänna pensionen.

Stadens första hemdatorerbjudande avslutades våren 2002 och arbetet med ett nytt erbjudande har inletts.

Arbetet med att integrera det personalpolitiska området i stadens system för ledning och uppföljning av verksamheterna (ILS) har fortsatt.

Under året genomfördes också en revision av stadens centrala personalpolitiska arbete. Revisionen anger sju förbättringsområden och arbetet med dessa har inletts.

Prioriterad inriktning: Den professionella kompetensen skall stödjas och utvecklas i staden.

Personal- och kompetensförsörjning

Arbetsmarknaden i Stockholmsregionen befinner sig alltså i ett för arbetssökande positivt läge. Många arbetsgivare konkurrerar om arbetskraften. Nämnderna beskriver ett

svårt rekryteringsläge inom framförallt högskoleutbildade yrkesgrupper till skola, vård och omsorg; som till exempel förskollärare och sjuksköterskor.

Staden har under verksamhetsåret arbetat utifrån kommunfullmäktiges prioriterade inriktningar såväl centralt som inom de olika nämnderna. De övergripande insatserna för den långsiktiga personal- och kompetensförsörjningen har koncentrerats till områdena skola, vård och omsorg.

Arbetet har fortsatt utifrån beslutade rekryteringsstrategier. Betoningen ligger här på morgondagens arbetskraft, den attraktiva arbetsplatsen samt hur man behåller och utvecklar sina medarbetare. Staden har ett stort behov av att visa upp sina verksamheter och intressera såväl traditionella, som nya grupper i den totala arbetskraften för arbetsuppgifter inom staden. Staden har därför även detta år medverkat vid mässor och rekryteringsdagar.

Förutom de satsningar som gjorts övergripande, exempelvis inom ramen för stadens personalstrategi och i projekt vid äldreomsorgsberedningens kansli, har även olika insatser genomförts vid stadens nämnder. Nämndernas insatser tar ofta sikte på att utveckla kompetensen hos chefer och ledare, exempelvis när det gäller arbetsmiljö, rekrytering och introduktion. Det finns också en tydlig trend att många nämnder förbättrar planeringsunderlaget till enhetschefer för att de skall kunna nå en bättre personalplanering på både kort och lång sikt.

Samtliga insatser syftar till att skapa attraktiva arbetsplatser. Satsningar har också gjorts för att behålla och utveckla de olika specialkompetenser som finns inom såväl olika facknämnder som vid stadsdelsnämnderna. Avsikten är då att upprätthålla och på sikt även öka kvaliteten i verksamheten.

En svårighet, som många stadsdelsnämnder anger, vid genomförandet av mer omfattande satsningar på de stora grupperna inom vård, omsorg och skola, är kostnaderna för de vikarier som behövs för att verksamheten skall fungera.

Chefsförsörjning och ledarutveckling

Inom ramen för stadens Chefsförsörjningsprogram har deltagare under året genomfört Assessment Center och en utbildning i Omvärldsbevakning och framtidsanalys samt ett antal kortare seminarier. Staden har startat ett utvecklingsprogram som riktar sig till unga medarbetare och ett program för medarbetare med utländsk bakgrund. Dessa

* avser årsarbetare

deltagare har bedömts ha potential för ledaruppdrag eller större ledaruppdrag än vad man har idag.

Förvaltnings- och bolagscheferna har även under 2002 deltagit i olika utvecklingsinsatser som ingår i stadens ledarutvecklingsprogram.

Drygt 2 000 chefer i staden inbjöds till en Ledardag i november 2002. Syftet med dagen var att erbjuda en möjlighet att stanna upp och fokusera på ledaruppdraget.

Prioriterad inriktning: Den etniska mångfalden skall öka i stadens verksamheter.

Det är tydligt att många nämnder har svårigheter att finna vägar för hur arbetet med att öka den etniska mångfalden skall bedrivas. Trots svårigheterna har några nämnder i sina åtagandena klargjort hur arbetet konkret bedrivits. Kyrkogårdsnämnden formulerar sig exempelvis: "Nämnden skall skapa ett organisationsklimat och en ledarstil där olikheter uppskattas och tas till vara. – Vi väger vid rekrytering in olikheter som en positiv urvalsfaktor."

Sedan december 2000 finns ett nätverk i staden som behandlar jämställdhet och mångfaldsfrågor. Nätverket är en förlängning av de mångfaldsutbildningar som genomförs för handläggare i stadens förvaltningar och bolag. Nätverket träffas 4–5 gånger per år.

Arbetet med att utveckla mångfaldsarbetet, utifrån alla människors lika värde, jämlikhet och mänskliga rättigheter, ges hög prioritet i stadens fortsatta personalpolitiska arbete.

Jämställdhetsarbetet har under året bedrivits utifrån jämställdhetsrådets verksamhetsplan och enligt den personalpolitiska strategin. De jämställdhets- och mångfaldsplaner som har lämnats av nämnderna i samband med verksamhetsplanen 2003 kommer efter genomgång att presenteras för kommunstyrelsens jämställdhetsråd.

Stadens jämställdhetspris delades ut för andra gången 2002. Priset som uppmärksammar och belönar insatser för att stärka jämställdheten i stadens verksamheter tilldelades projektet "Team för våldtagna kvinnor".

Diskrimineringsfunktionärens arbete har fortsatt och presenteras i den årliga rapporten. Funktionärsuppdraget är att vara rådgivare för anställda som uppfattar sig diskriminerade samt att driva på staden som arbetsgivare att leva upp till lagstiftningen mot diskriminering.

Prioriterad inriktning: Sjukfrånvaron skall minska i staden.

Sjukfrånvaro

Sjukfrånvaron 2002 uppgick för helåret till 10,6 %. Det innebär en ökning med 0,2 procentenheter men är trots allt en avmattning i ökningstakten jämfört med 2001. I likhet med föregående år är det långtidssjukfrånvaron som fortsätter att öka. Elva nämnder har minskat sin

sjukfrånvaro jämfört med 2001. Det är stadsbyggnadsnämnden inklusive USK, stadsarkivet, integrationsnämnden, idrottsnämnden, kyrkogårdsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, saluhallsstyrelsen och stadsdelsnämnderna Kista, Norrmalm och Vantör. Med undantag av gatu- och fastighetsnämnden som har en sjukfrånvaro på 10,2 % så ligger samtliga facknämnder under 10 %. Bland stadsdelsnämnderna är spannet från 9,4 % i Vantör till 13,1 % i Kungsholmen.

För alla de yrkesgrupper som staden följt med avseende på sjukfrånvaroutvecklingen sedan 1999, sker en påtaglig minskning av ökningstakten under 2002 utom för socialsekreterare och förskollärare.

Staden har även under 2002 fortsatt att fokusera på sjukfrånvaron genom insatser på alla nivåer. Dessa har förutom utbildning och informationsinsatser bland annat omfattat utvecklad samverkan med företagshälsövård och försäkringskassa, analyser av orsakssamband och arbete med tidiga insatser för rehabilitering.

Friskvårdsarbetet, såväl centralt inom ramen för projektet "Arbetsplats Stockholms stad" som lokalt inom så gott som alla nämnder sker genom till exempel utbildning för chefer och medarbetare, seminarier om kost, hälsa och motion, införande av friskvårdstimme m.m. Flera nämnder har under året utvecklat friskvårdsarbetet bland annat genom att utbilda s.k. friskvårdscoacher.

Rehabilitering

För att samordna och utveckla stadens gemensamma rehabiliteringsarbete har stadens nämnder under perioden 1 mars–31 augusti 2002 lämnat uppgifter om sitt rehabiliteringsarbete.

Under mätperioden uppges 1 545 personer vara i behov av rehabilitering vilket motsvarar ca 3,5 % av det totala antalet anställda i staden. Sammantaget med antalet personer som under perioden är inne i någon rehabiliteringsinsats uppgår det totalt till 4,1 % av antalet anställda. Enligt de insamlade uppgifterna är 6,5 % av de sjukskrivna inte i behov av rehabilitering.

Könsfördelningen vid sjukfrånvaro överensstämmer i stort med fördelningen mellan det totala antalet anställda kvinnor och män i staden. Kvinnornas sjukfrånvaro är något högre än männens.

Antalet anställda som under mätperioden givits möjlighet till rehabiliteringsinsatser i form av arbetssträning, utbildning, utredning, sjukgymnastik, ryggklinik eller annat uppgick till drygt 300.

Materialet visar att sammanlagt 400 personer som varit sjukskrivna mer än 90 dagar återgick i arbete. Fler än hälften av dessa hade fått rehabiliteringsinsatser. Cirka 300 av de som återgick i arbete återvände till den ursprungliga arbetsplatsen.

Under mätperioden slutade 172 anställda efter eller i samband med en längre tids sjukskrivning. 94 personer

slutade i staden med rehabiliteringsinsats och 78 utan rehabiliteringsinsats.

Hela sammanställningen av materialet presenteras i stadens rapport "Medarbetarna 2002".

Medarbetarna i siffror

I december 2002 var totalt 48 472 personer anställda i Stockholms stad. Av dessa var 44 966 anställda i stadens förvaltningar. Detta innebär att antalet anställda i förvaltningarna minskat med 1,1 % (521 personer) jämfört med föregående år.

Antal anställda fördelade på verksamhetsområden

	2000	2001	2002
Central förvaltning	520	510	473
Teknisk service	1 520	1 460	1 413
Samhällsservice	7 140	7 300	7 136
Övrig kommunal service	840	890	972
Stadsdelsnämnder	36 080	35 340	34 972
Totalt	46 100	45 500	44 966
Årsarbetare	43 400	42 950	4 375

Dessutom har timavlönad personal arbetat motsvarande 5 623 årsarbeten som korttidsvikarier, huvudsakligen inom vård- och omsorgsverksamhet i stadsdelsförvaltningarna.

Kön

Av 44 966 anställda var 34 219 kvinnor och 10 747 män, vilket ger fördelningen 76 % kvinnor och 24 % män. Detta är en obetydlig ökning av antalet män jämfört med tidigare år.

Ålder

Medelåldern ökar successivt bland stadens anställda men även detta år är ökningen endast marginell. Bland de tillsvidareanställda var medelåldern 46,2 år jämfört med 45,9 år 2001. Medelåldern för män och kvinnor ligger nu på samma nivå efter att tidigare år legat något högre för männen.

Anställningsform

Av samtliga månadsavlönade var 88 % tillsvidareanställda. Detta är en ökning med 1,2 procentenheter jämfört med föregående år. Andelen män är alltjämt något högre (29,1 %) bland tidsbegränsat anställda än bland tillsvidareanställda (23,2 %).

Sysselsättningsgrad

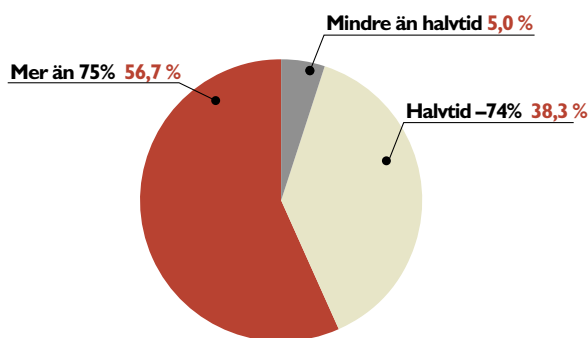
Av tillsvidareanställda (39 586) var andelen deltidsanställda 0,8 % högre (18,3 %) än föregående år. Den genomsnittliga sysselsättningsgraden för deltidsanställda

har minskat med en procentenhet till 70 % av heltidsmättet.

Inga större förändringar av sysselsättningsgraden hos stadens anställda har skett under år 2002. Av de deltidsanställda hade mer än hälften en omfattning av sysselsättningsgrad på mellan 75 och 99 % av heltidsmättet. Knappt 5 % av de tillsvidareanställda hade en sysselsättningsgrad som var lägre än halvtid.

Deltidsanställda utgjorde nästan dubbelt så stor andel bland kvinnorna (20 %) som bland männen (12,7 %).

Sysselsättningsgrad för tillsvidareanställda på deltid, december 2002

Medellön

Medellönen bland månadsavlönade tillsvidareanställda i staden har ökat med 912 kronor – en ökning med 4,7 % – och var 20 380 kronor. Det innebär en något mindre ökning än under år 2001. Männens medellön var 21 467 kr och kvinnors var 20 051 kr. Kvinnornas medellön ökade med 9 kr mer än männens. Männens löner ökade med 4,4 % och kvinnornas med 4,7 %. Den totala lönesumman för 2002 var 10,3 miljarder.

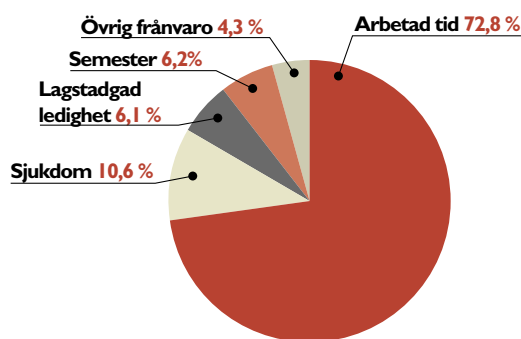
Anställningstid

Andelen av stadens personal som varit anställda i mer än 15 år har ökat något till 39,1 % och samma gäller dem som har en anställningstid på mer än 20 år, där andelen är 27,5 %, dvs. mer än var fjärde anställd. 58,5 % har varit anställda mer än 10 år vilket är en minskning jämfört med 2001.

Tidsanvändning

Sjukfrånvaron har fortsatt att öka även 2002. På grund av minskat uttag av lagstadgad och övrig ledighet har dock andelen arbetad tid ökat med 0,3 procentenheter jämfört med 2001. Sjukfrånvaroutvecklingen är densamma som för landet i övrigt.

Tidsanvändning 2002

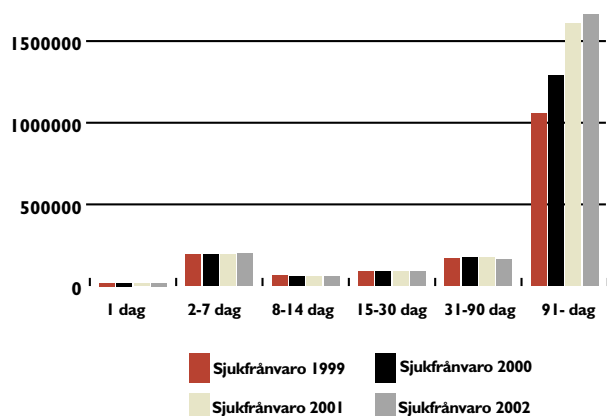

En jämförelse mellan de senaste fem åren visar att förutom sjukfrånvaroökningen och minskningen av den arbetade tiden, så har övrig ledighet ökat. I denna frånvarokategori återfinns all ledighet som inte är lag- eller avtalsstadgad, bland annat tjänstledighet för annat arbete.

Sjukfrånvaro

Av den totala tidsanvändningen utgjorde sjukfrånvaron 10,6 % vilket är en ökning med 0,2 procentenheter jämfört med år 2001. Följande diagram visar sjukfrånvaron i antal kalenderdagar per period under de senaste åren. Ökningstakten för långtidsfrånvaron har som synes avtagit kraftigt under 2002.

Sjukfrånvaro i Stockholms stad 1999–2002

Övertid

Den inrapporterade övertiden och mertiden omräknat till årsarbetare motsvarar 484 årsarbetare. Motsvarande omräkning gav för 2001 ca 590 årsarbetare. Kostnaden uppgick till 165 miljoner kronor, vilket utgör 1,6 % av den totala lönesumman.

Rörlighet

Extern rekrytering	2001	2002
Lärare grundskola och gymnasium	562	351
Sjuksköterskor	109	177
Undersköterskor	167	477
Förskollärare	212	189
Övrig vårdpersonal vård och omsorg	661	766
Övriga	663	924
Totalt	2 547	2 884

Externa avgångar	2001	2002
Lärare grundskola och gymnasium	623	348
Sjuksköterskor	147	155
Undersköterskor	429	377
Förskollärare	358	348
Övrig vårdpersonal vård och omsorg	1 314	1 197
Övriga	1 789	1 756
Totalt	4 660	4 181

Externa avgångar/avgångsorsak	2001	2002
Pension	667	741
Avknoppning	26	83
Verksamhetsövergångar	375	218
Övriga	3 592	3 139
Totalt	4 660	4 181

Avgångarna för de flesta yrkesgrupperna har minskat jämfört med 2001. Endast sjuksköterskornas avgångar har ökat från 147 till 155 vilket i gengäld uppvägs av en markant ökad rekrytering, från 109 till 177. Noteras kan att det antal lärare som lämnat staden nästan halverats från året innan. Övriga externa avgångar utgjorde 7,9 % av antalet tillsvidareanställda.

Statistiken ger en bild av underskott i rekryteringen av flera yrkesgrupper, framförallt förskollärare och personal inom vård och omsorg. Till en del förklaras detta av verksamhetsövergångar och avknoppningar, men förvaltningsarna uttrycker också att dessa grupper är svårrekryterade.

Utrikes födda

I september 2002 var 22,8 % av stadens personal utrikes födda. Av förvärvsarbetande på Stockholms hela arbetsmarknad är andelen utrikes födda 15,7 %. Båda siffrorna visar en ökning jämfört med 2001. I riket är motsvarande andel knappt 10 %. Arbetsplatser inom kommunal sektor har, trots tidigare beskrivna svårigheter, således ett betydligt större inslag av utrikes födda som förvärvsarbetande än inom arbetsmarknaden som helhet.

Bland kvinnor anställda i staden är 22,2 % utrikes födda och bland männen 24,7 %. Bland de utrikes födda

Agneta Steinbeck är enhetschef på IT-avdelningen på stadsdelningskontoret. Enheten ansvarar för att aktivt förvalta de övergripande entreprenadavtalen avseende datordrift, systemförvaltning, datakommunikation och telefoni.

Richard Hultman är kvalitets- och miljöstrateg på stadsledningskontorets finansavdelning. Han arbetar med övergripande verksamhetsutveckling och är projektledare för Stockholms stads Kvalitetsutmärkelse.

Stadvaktsoldater, s. k. korvar, med överlastad arrestant. Färglitografi efter teckning av Hj. Mörner. Ur Stockholmska scener 1830. SSM

NÅGRA YRKEN I STADENS TJÄNST

anläggningsingenjör, antikvarie, arbeterska, arkivarie, assistent, automobilförare, baderska, bibliotekarie, bokhållare, bomvaktare, borgmästare, brandman, brokikare, byggmästare, bödel, controller, dagsverksman, dräng, dödgrävare, eldare, folkskollärare, fosterbarnsinspektör, föreståndare, förskollärare, grindvakt, gårdskar, hamnfogde, hållkortstekniker, informatör, ingenjör, inköpare, IT-tekniker, kamrer, kartograf, kartritare, kokerska, kon-

stapel, kontorsskrivare, kremerare, kvartersmästare, kyrkoherde, kämnär, köksbiträde, lekledare, läkare, lärare, marketenterska, maskinist, mikroskopist, nätverksadministratör, obducent, organist, piga, polisgevaldiger, poliskommissarie, portvakt, projektledare, pudrettkärring, rakare, rektor, registrator, renhållningsinspektör, revisor, ritare, roddare, roteman, räkenskapsförare, simlärare, sjuksköterska, skarnvrakare, skissmästare, skorstens-

fejare, skottherrar, skrivbiträde, skyttar, socialinspektör, socialsekreterare, socialvårdssyster, stadsadvokat, stadsarkitekt, stadsbokhållare, stadsfiskal, stadsskrivare, stadstjänare, stansoperatris, strateg, sundhetsinspektör, städerska, städmästare, sundhetsinspektör, syllmästare, telefonist, tornvaktare, trädgårdsmästare, tvättbiträde, utredare, vaktmästare, verkmästare, vräkare, vågskrivare, vårdbiträde, vårdskrivare, vårdsättare, vägare, överförmyndare,

kvinnorna är alltså en stor andel födda i Norden, medan männen har en större representation från alla övriga grupper av länder.

Personalen i stadens nämnder har minskat från 50 600 anställda år 1997 till ca 45 000 år 2002 samtidigt som antalet utrikes födda legat på en stabil nivå i absoluta tal. Det betyder att den relativa andelen ökat från 19,6 % 1997 till 22,8 % 2002.

Källa: USK dec/2002

Medelålder vid pensionering år 2002

(siffror för 2001 inom parentes)

Totalt 741 (737) tillsvidareanställda avgick med pension – ålderspension, förtidspension eller särskild ålderspension – under året. 78 % (77) var kvinnor. Såväl år 2002 som 2001 var mer än hälften av avgångarna förtidspensioner. 98 (77) personer avgick med särskild ålderspension.

Den genomsnittliga åldern för pensionsavgång var 59,8 (59,4) år, således en marginell ökning. Medelåldern för när man faktiskt slutar att arbeta är dock lägre på

grund av att många är långtidssjukskrivna i direkt anslutning till pensioneringen. Medelåldern vid pensionering är något högre för män, 60,6 (59,4) år, än för kvinnor, 59,5 (59,4) år.

Medelåldern vid pensionering varierar mellan olika yrkesgrupper. Barnskötare och vårdbiträden har lägst medelålder vid pensionering bland utvalda yrkesgrupper. För båda dessa grupper har det dock skett en höjning av medelåldern jämfört med 2001.

År 2002 hade 28 % uppnått 65 års ålder vid pensionsavgången, vilket är en minskning jämfört med 2001 då motsvarande andel var 32 %.

Lönekostnader och löner

Den totala lönekostnaden, exklusive ersättning till uppdragstagare (212 mnkr) uppgick till 10 054 miljoner kronor år 2002. Tabellen visar lönekostnaderna åren 2000-2002. Ersättning till uppdragstagare ingår i redovisade löner och lönebikostnader i not 3 till resultaträkningen.

Medelålder och antal vid pensionering, utvalda yrkesgrupper

Befattning	Ålder för pension		Antal	
	2001	2002	2001	2002
Barnskötare	53	57	58	58
Förskollärare	60	59	24	34
Sjuksköterska	63	61	10	18
Undersköterska	59	61	20	22
Vårdbiträde	57	58	100	101

Lönekostnader 2000-2002, mnkr

Direkta löner	2000	2001	2002
Löner kommunal avtal	9 473	9 696	10 054
Pensioner kommunala avtal	518	505	491
Summa direkta kostnader	9 991	10 201	10 545
Lönebikostnader*	3 398	3 570	3 680
Totalt	13 389	13 771	14 225

*Arbetsgivaravgifter, sociala avgifter och löneskatt

Pensionsförpliktelser

Den totala skulden på stadens pensioner uppgick vid årets slut till 10 965 miljoner kronor, vilket är en ökning med 230 miljoner kronor jämfört med 2001. Ökningen är hänförlig till löneskatt på tidigare pensionsavsättningar.

Pensionsskulden redovisas dels som en avsättning i balansräkningen, dels som en ansvarsförbindelse. Pensionsavsättningar inklusive löneskatt uppgår till 1 623 miljoner kronor. Pensionsskuld intjänad t.o.m. år 1997 utgör en ansvarsförbindelse i stadens bokslut och uppgår till 8 866 miljoner kronor. Kostnaden för intjänade pensionsförpliktelser under året uppgår till 476 mil-

joner kronor inklusive löneskatt. Fr.o.m. år 2002 har även timavlönad personal rätt till tjänstepension, vilket medfört att pensionskostnaderna ökat.

Semesterlöneskuld och okompenserad övertid

Stadens semesterlöneskuld, d.v.s. den del av intjänad semester som personalen inte tagit ut vid årsskiftet, uppgick till 592 miljoner kronor vilket är en ökning med 28 miljoner kronor jämfört med 2001.

Stadens skuld för okompenserad övertid har ökat med 2 miljoner kronor jämfört med år 2001 och uppgick vid årets slut till 52 miljoner kronor.

Stockholmarna

Långt innan Stockholm omnämndes för första gången 1252 bodde och levde människor i området. Stockholms framväxt har i alla tider varit beroende av sina inflyttare. Staden har lockat folk från såväl andra delar av landet som från många andra länder. Det mångkulturella inslaget i staden är större nu än någonsin.

Stockholmarna har i alla tider präglats av sin samtid, från den medeltida trånga stadsmiljön där alla kände alla, till stormaktstidens inflöde av utländska idéer och välstånd, 1700- och det tidiga 1800-talets farsoter och missförhållanden till industrialismens genombrott och en växande industristad till dagens IT-samhälle.

Det bodde folk i stockholmstrakten långt före Stockholm omnämndes för första gången 1252. Inflyttningen gjorde att staden kunde växa. Som en magnet lockade den folk från när och fjärran. Under medeltiden växte den tyska kolonin men också antalet svenskar och finnar. Huvuddelen av de nära 7 000 stockholmarna i början av 1500-talet bodde på Stadsholmen. Många dog under digerdöden 1350 och det sena 1400-talets pestutbrott, liksom i tidens storbränder.

Befolkningen ökade under 1500-talet till ungefär 9 000 invånare på grund av en fortsatt invandring. Under 1600-talet växte antalet invånare till 55 000–60 000, trots återkommande pestepidemier. Det var då Stockholm blev en imponerande stormaktstad. Bara mellan de expansiva åren 1630 och 1650 tredubblades befolkningen. Det rådde stort kvinnoöverskott. Männens slitsamma arbeten, alkoholmissbruk och de många krigen skördade sina offer.

Vid 1720-talets början, då stormaktsväldet gått i graven, minskade befolkningen till ca 45 000 invånare. I 1710 års pestutbrott dog omkring 20 000 människor, en tredjedel av stadens befolkning. Återupphämtningen var långsam och oregelbunden. År 1760 bodde ca 70 000 invånare i staden men på grund av en långdragen manufakturkris stagnerade utvecklingen. Efter 1808-09

års krig var befolkningen nere på 65 000 invånare.

De bedrövliga förhållandena syns i dödstaten som med bred marginal överskred födelsesiffrorna. Värst var den höga spädbarnsdödligheten. Under 1700-talets andra hälft dog nästan 40 % av barnen före sin ettårsdag, och runt 1850 drygt en tredjedel. Dödligheten var som störst bland de s.k. oäkta barnen, vilka uppgick till hälften av det totala antalet födda. Av de ogifta mödrarna var många arbetslösa manufakturarbetare som tvingades till prostitution. Vid samma tid gick det ca 1,2 kvinnor på varje manlig stockholmare. Medellivslängden var 40 år.

Utan inflyttningen från övriga Sverige hade staden tynat bort. Flera koleraepidemier skördade många offer under 1800-talet. År 1850 hade befolkningen ökat till ca 93 000 invånare med en växande andel fattiga och proletariserade. Våg efter våg av arbetare fyllde på under den följande industrialiseringsfasen och vid sekelskiftet 1900 hade den expanderande stenstaden omkring 313 000 invånare. Nästan alla eller 96 % bodde i Inre staden. Yttre staden var då fortfarande landsbygd. Trångboddheten var stor, 48 % delade rum med andra.

I takt med att allt fler områden i yttre staden inkorporerades och bebyggdes ökade också befolkningen och 1930 överskreds halvmiljonsstrecket. I Söderort bodde

Stockholmarna

- Det fanns flest 29 åringar bland stockholmarna år 2002.
- År 1850 fanns det bara 2 personer äldre än 95 år, 2002 fanns det 1 537.
- Ända sedan år 1800 då man började mäta andelen män och kvinnor bland befolkningen så har det varit kvinnoöverskott. År

1800 var det 1 200 kvinnor på 1 000 män, år 1900 var det 1 192 kvinnor och år 2000 var det 1 079 kvinnor på 1 000 män.

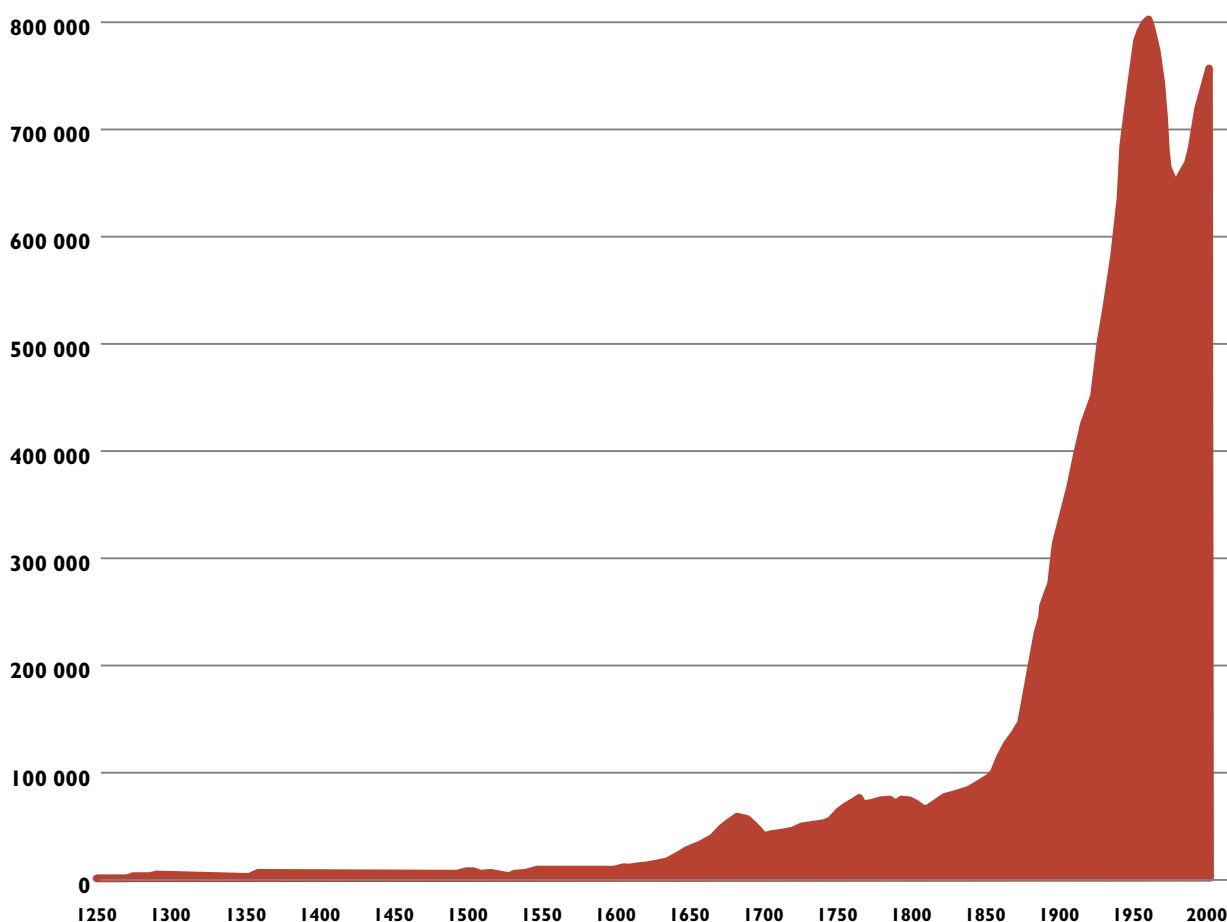
- År 2002 fanns det 156 441 (20,6%) utrikes födda från ett femtiotal länder. 18XX fanns det XX XXx från ett Xtiotal länder.

nu omkring 50 000 personer och i Västerort drygt 17 000. Det fortsatta födelseunderskottet aktualiserade den s.k. krisen i befolkningsfrågan där man argumenterade för bättre bostäder som ett medel mot den sjunkande nataliteten. Befolkningen fortsatte att öka fram till år 1960 då folkmängden nådde 808 000 invånare, det högsta någonsin. År 1980 hade befolkningen minskat till 647 000. Andelen ensamhushåll ökade istället kraftigt och många barnfamiljer flyttade till större lägenheter eller småhus i stadens yttre delar eller till andra kommuner i länet. Under 1990-talet vände

utvecklingen igen och den årliga befolkningsökningen var i genomsnitt 7 700 personer.

I dag (31/12 2002) uppgår befolkningen till 758 148 invånare, varav 280 595 i Inre staden, 279 094 i Söderort och 198 459 i Västerort. Den mångkulturella prägel är nu större än någonsin tidigare och 21% av stockholmarna har utländsk bakgrund. Medellivslängden är 82,2 för kvinnor och 77,5 för män. Det finns fortfarande fler kvinnor än män, 1 070 kvinnor på 1 000 män..

Diagram över folkmängden i Stockholm 1252–2002

Folkmängden i Stockholm 1252 – 2002

Folkmängdsuppgifter finns inte för tiden före mitten av 1700-talet, då Sverige som först i världen började med folkbokföring. För Stockholms stad har man på 1800-talet kunnat räkna sig tillbaka till årliga invånartal från 1721 – men för tiden dessförinnan finns bara vaga uppskattningar i olika historiska verk. Det är heller inte lätt att veta vad som ska räknas med i folkmängden – ska klostren, "kungens män" och "flottans manskap" vara med i tex?

År 1252 nämns Stockholm för första gången i ett daterat brev, där Birger Jarl då tillfälligt var och snart därefter påbörjades slottsbygget. Ett beträffande folkmängden mer intressant brev sändes 1289 till påven med uppgiften att "Stockholm blivit folkrikare än någon annan stad i landet". Då kanske Stockholm hade tretusen boende medan man på 1250-talet hade några hundra. En

folkmängdsledtråd kan vara att 1260 bröts Storkyrkoförsamlingen ut ur Solna församling.

Diagrammet visar att under hälften av de 750 åren har Stockholm varit en i förhållande till nutidens städer ganska obetydlig ort. Därefter hade Stockholm under ett par hundra år folkmängd som en nutida mindre stad. Sedan kom de senaste 150 årens utbyggnadsexplosion – först över malmarna som gjorde folkmängden fyra gånger så stor – och därefter ut över ytterstaden, som dubblade den igen. Inom de tidigare byggda delarna av staden minskade befolkningen samtidigt som de nya utbyggnadsringarna tillkom. Från 1960 kom de nya utbyggnaderna utanför stadsgränsen och stadens folkmängd började minska. Men från 1980 har dess invånartal ökat igen när vi kompletteringsbyggt och bor något tätare i befintliga bostäder.

Kungsträdgården, en populär mötesplats. Barnens källbacke vid Carl XIII:s torg. Xylografi efter teckning av K. Ekvall, i Ny Illustrerad Tidning 1867. SSM

Kista Galleria shopping

Ekonomi

Den internationella konjunkturavmattningen har också påverkat Sverige och Stockholm. Trots detta har Stockholm en fortsatt stark position som tillväxtregion i Europa. Under hela 1990-talet har regionen haft en positiv ekonomisk utveckling och en ökad befolkningstillväxt.

För att denna utveckling skall fortsätta förutsätts att staden kan erbjuda kommunal service till alla nya invånare, att bostadsbyggandet ökar ytterligare samt att infrastrukturen byggs ut.

OMVÄRLDSANALYS

Den internationella lågkonjunkturen drabbar också Sverige

Den internationella konjunkturen, där USA har en nyckelroll, har utvecklats svagare än förväntat vilket medfört att konjunkturuppgången i den svenska ekonomin stannat av. En återhämtning i den amerikanska ekonomin bedöms vara en förutsättning för att den internationella konjunkturen åter skall ta fart. Trots att den amerikanska centralbanken har fört en mycket expansiv penningpolitik samtidigt som finanspolitiken också varit expansiv har den amerikanska ekonomin utvecklats svagt och inte kunnat agera draglok åt övriga ekonomier. Osäkerheten har också ökat på grund av Irakkonflikten.

I Sverige är det främst den inhemska privata och offentliga konsumtionen som har gynnat tillväxten, medan investeringarna utvecklats svagt. Även kommuner och landsting har haft ett svårare ekonomiskt läge under år 2002 än tidigare. Till följd av konjunkturavmattningen har många kommuner fått en svagare utveckling än väntat av intäkterna medan kostnaderna har fortsatt öka. De närmaste åren förväntas också bli svåra. Den internationella konjunkturen ser för år 2003 ut att återhämta sig långsamt vilket medför en svag tillväxt även i Sverige. Dessutom förväntas statsbidragen till kommunerna bli oförändrade samtidigt som sysselsättningen och därmed den kommunala skattebasen försvagas. Sammantaget innebär det att den kommunala sektorn under de kommande åren kommer att visa på underskott. Detta trots att många kommuner år 2003 höjer skatten, landstingen med i genomsnitt 48 öre och kommunerna med 18 öre, vilket är den största höjningen på 25 år.

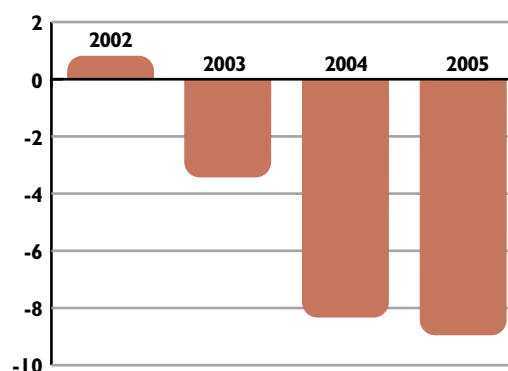
Valda indikatorer, procentuell volymförändring¹

	2001	2002	2003	2004
Bruttonationalprodukt	1,1	1,9	1,4	2,8
Hushållens konsumtionsutgifter	0,2	1,3	2,2	2,5
Kommunala konsumtionsutgifter	2,4	2,3	1,7	1,2
Öppen arbetslöshet	4,0	4,0	4,6	4,3

¹ Källa: Konjunkturinstitutet

² Källa: Svenska kommunförbundet

Den kommunala resursbristen 2002–2005² före extraordinära poster, Miljarder kr i löpande priser

Oro på de finansiella marknaderna

År 2002 kännetecknades av oro på de finansiella marknaderna. Oro för nya terrorattacker samt USA:s agerande i Irakkonflikten är faktorer som haft en negativ inverkan på världsekonomin. I ett klimat med stor osäkerhet väljer investerare att senarelägga större investeringar. Även hushållen väljer att konsumera mindre då framtiden är oviss.

Den utdragna internationella lågkonjunkturen har resulterat i en svagare svensk ekonomisk tillväxt än väntat. De svenska företagen har känt av en vikande orderingång och betydande problem i de viktigaste exportmarknaderna, vilket har dragit ner investeringstakten. Även minskad optimism om framtiden från såväl hushållens som från företagens sida jämfört med tidigare har inverkat negativt på den ekonomiska utvecklingen. Den svenska börsen (OMX-index) har under 2002 backat med ca 42 %.

Ekonomisk statistik visade att förväntningarna om en snabb återhämtning av konjunkturen var för optimistiska, vilket fick inflationsförväntningarna att falla tillbaka. Riksbanken sänkte styrräntan i slutet av året till 3,75 % och både de korta och långa räntorna har sjunkit under 2002. Den svenska korträntan (tre månaders statsskuldsväxel) var vid årets slut 3,57 % från att i början av året ha noterats till 3,97 %. Den svenska långräntan (femårig statsobligation) noterades vid årets slut till 4,14 % från att i början av året ha varit 4,90 %.

Stockholmsregionen fortsatt stark

Trots lågkonjunkturen har Stockholm en fortsatt stark position som tillväxtregion i Europa. Stockholmsregionen framhålls också ofta som Sveriges tillväxtmotor. De samlade förutsättningarna för Stockholmsregionens³ bidrag till den ekonomiska tillväxten, är att regionen år 2002 svarade för:

- 21 % av landets folkmängd
- 23 % av sysselsättningen
- 27 % av lönesumman⁴.

Av dessa siffror framgår att befolkningen i Stockholmsregionen har en ekonomiskt gynnsammare ålderssammansättning än övriga landet, att förvärvsgraden är högre och att den genomsnittliga arbetsproduktiviteten är högre. Det är också i denna region utländska företag i första hand etablerar sig. Stockholmsregionen har ett privat näringsliv bestående av små, medelstora och stora företag inom nästan alla branscher.

Privat tjänsteproduktion dominerar

Näringslivet i Stockholm domineras av privat tjänsteproduktion. En fördelning av de sysselsatta efter större näringsgrenar ger följande bild.

Sektorn med finansiell verksamhet och företagstjänster är den enda sektor som ökat sin andel jämfört med år 2001.

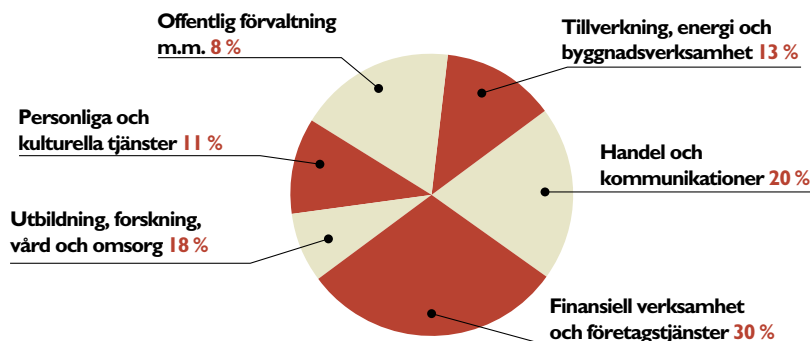
Under lång tid har Stockholm visat sig vara en utmärkt växtplats för såväl stora som små högteknologiska utvecklingsföretag. Stadens näringsliv uppvisar en imponerande styrka inom områden som IT, bio- och miljöteknik. Telekom- och IT-branschen har emellertid under en längre period präglats av nedslående prognoser och varsel om omfattande uppsägningar. En uppgång kräver såväl strukturella åtgärder på finansieringssidan som utveckling av nya innovativa produkter och tjänster. Krisen, som i Stockholm resulterat i varsel och avskedanden inom Ericsson och andra företag inom telekom- och IT-branscherna, måste mötas med både branschspecifika åtgärder och åtgärder av mer generell näringspolitisk art.

Stadens näringspolitik

Det övergripande målet för stadens näringspolitik är att Stockholm skall vara en attraktiv plats för företag. Därför har inriktningsmålet att "skapa goda förutsättningar för att starta och driva företag i staden samt att lokalisera företag till Stockholm" prioriterats. Ambitionen är att Stockholm inom tio år skall vara en av Europas bästa städer att starta och driva företag i. För att uppnå detta måste Stockholm erbjuda ett internationellt konkurrenskraftigt företagsklimat. Om staden skall vara en attraktiv plats för företag handlar det om att utveckla nya samarbetsformer såväl inom staden som mellan staden och näringslivet. Det gäller till exempel i arbetet med de s.k. stadsutvecklingsområdena såsom Norra stationsområdet, Söderortsvisionen och nordvästra Kungsholmen.

I Stockholms stad finns ca 35 000 företag med minst en anställd. Merparten av Stockholms näringsliv och företag finns i något av stadens drygt 25 företagsområden. Sammantaget finns i dessa områden över 200 000 arbetsplatser och över 10 miljoner kvm tomtmark och lokaler. I de minsta områdena finns ett tusental anställ-

Fördelning av arbetsplatser efter större näringsgrenar

³ Den lokala arbetsmarknaden = Stockholms län och en del angränsande kommuner på pendlingsavstånd

⁴ På regional nivå mäts ekonomisk tillväxt bäst som förändring i bruttoregionprodukten (BRP). Tyvärr publiceras den statistiken med stor eftersläpning. Lönesumman (löner inkl. kollektiva avgifter) motsvarar ungefär 2/3 av BRP och är det bästa tillgängliga måttet för att mäta ekonomisk tillväxt i en region. Den övriga tredjedelen består av företagens bruttovinster.

Arbetsmarknadsstatistik i korthet i staden⁸

	1998	1999	2000	2001	2002
Arbetskraft 16-64 år	381 000	393 000	406 000	412 500	411 500
Sysselsatta	359 400	376 900	393 000	399 000	395 900
Arbetslösa	21 600	16 500	13 000	13 500	15 600
i % av arbetskraften	5,7	4,2	3,2	3,3	3,8
Motsvarande tal för riket %	6,5	5,6	4,7	4,0	4,0

da. Det största företagsområdet, City, har omkring 100 000 anställda.⁵

Stockholmskonjunkturen

Två motstridiga tendenser präglar för närvarande stockholmskonjunkturen. Den ena är den starka hushållsefterfrågan, den andra är den mycket låga efterfrågan på telekomsektorns varor och tjänster.

Det är till stora delar den privata konsumtionen som håller uppe efterfrågan i riket och i ännu högre grad i Stockholms län. Hushållen bedömer fortfarande den egna ekonomiska situationen som relativt god, vilket återspeglas i deras inköpsplaner. En av förklaringarna till den höga privata konsumtionen under året är effekterna av maxtaxan inom barnomsorgen. Många barnfamiljer har genom denna fått ett ökat konsumtionsutrymme, vilket lett till stigande efterfrågan på varor och tjänster.⁶

Industrikonjunkturen försvagades dock under 2002 liksom delar av tjänstesektorn. Den ekonomiska lågkonjunkturen innebär att nyföretagandet i landet, länet och staden befinner sig i en nedåtgående trend.⁷

	Antal nya företag per 1000 invånare år 2002	Förändring jämfört med år 2001
Riket	5,5	-0,8 %
Länet	9,1	-0,9 %
Staden	13,4	-5,0 %

Minskningen till trots så har Stockholms stad en mycket hög andel nya företag per invånare. Dock har nedgången inom IT- och telekomsektorn påverkat företagandet betydligt under året. Osäkerheten på marknaden har med stor sannolikhet varit en bidragande orsak till det aktuella läget.

Sysselsättningen

Sysselsättningen i näringslivet har stagnerat något och 2002 var ett svagare år på arbetsmarknaden än tidigare. Stockholm som är kraftigt exponerat mot aktuella krisbranscher såsom IT och media noterade en viss sysselsättningsminskning under det gångna året. Stockholms diversifierade företagsstruktur kan vara en förklaring till att antalet arbetslösa i staden ändå inte ökat med mer än 0,5 % jämfört med samma period i fjol.

År 2002 förvärvsarbetade 77,3 % av kvinnorna och 79,9 % av männen i staden. Antalet nyanmällda och lediga jobb låg på samma nivå som år 2001 samtidigt som det gick drygt 3 arbetssökande på varje ledigt jobb, vilket är något högre än 2001.

År 2001 förvärvsarbetade 395 900 stockholmare⁸. Antalet personer med arbetsplats i staden uppskattas till 530 000, dvs. en nettoinpendling av arbetskraft med drygt 130 000 personer. Arbetsmarknaden i regionen präglas således av en stor rörlighet. Det ställer krav på goda transportmöjligheter med en väl utbyggd infrastruktur.

Ökat byggande...

Under 1990-talet har regionen vuxit kraftigt ekonomiskt och befolkningsmässigt, trots att bostadsmarknaden präglats av stigande priser och en låg nybyggnadstakt. Denna expansion kommer inte att kunna fortgå utan ett avsevärt högre bostadsbyggande. Under de senaste åren har också bostadsbyggandet i Stockholm ökat och förväntas öka ytterligare. Nya bostäder byggs i bland annat Hammarby Sjöstad, Liljeholmen/Årstadal, Nordvästra Kungsholmen och i söderort.

Förutom investeringar i bostäder behövs investeringar i trafikinfrastrukturen. Av länets invånare har ca 10 % av den sysselsatta befolkningen mer än 45 minuters restid till

Utfall 1998–2002 och planerade påbörjade bostäder fr.o.m. år 2003⁹

År	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Antal	885	1 328	1 311	2 913	2 743	5 064	4 768	3 990	3 510

⁵ Stockholms näringslivskontor

⁶ Inregia, Konjunkturinstitutet,

⁷ Källa: PRV, avser enskilt företag, handelsbolag, kommanditbolag och aktiebolag

⁸ Källa: AKU (SCB:s arbetskraftsundersökningar)

⁹ Källa: utrednings- och statistikkontoret (USK)

arbetet. För övriga riket är motsvarande siffra 5 %. De största nu pågående trafikprojekten är byggandet av Södra Länken, som beräknas vara klar år 2005 samt byggandet av ytterligare spårkapacitet på anslutande järnvägsspår söderifrån över Årsta.

Större planerade investeringsprojekt i regionen som har en stor betydelse för staden är bland annat:

- Förbifart Stockholm
- Norra Länken
- Pendeltågstunnel med pendeltågstationer i Årstadal, Stockholm City och Odenplan
- Utbyggd snabbspårväg från Alvik norrut samt mellan Hammarby Sjöstad och Slussen
- Upprustning av väg 73

För dessa projekt är staten eller landstinget huvudman. Dessutom pågår upprustning av Tranebergsbron genom Vägverket samt planering för upprustning av Slussen som staden ansvarar för.

... ger förutsättningar för en ökande befolkning

Det ökade bostadsbyggandet ger förutsättningar för befolkningen att fortsätta öka. Stockholms stad är Sveriges i särklass största kommun med 758 148 invånare. Under året ökade stadens befolkning med ca 3 200 personer. Ökningen berodde på att inflyttningen till Stockholm från utlandet är större än utflyttningen samt att Stockholm har ett positivt födelsenetto (2 400 personer).

Under förutsättning att bostadsbyggandet kan bibehållas på en hög nivå (i genomsnitt ca 4 000 lägenheter per år) förväntas stadens befolkning öka med ca 85 000 personer de närmaste 10 åren varav de unga t.o.m. 19 år utgör nästan 20 000 personer. Samtidigt minskar andelen pensionärer.

Internationell samverkan

Stockholm medverkar för närvarande i cirka 100 EU-finansierade utvecklingsprojekt. Staden deltar också i en

pågående debatt i Europa om hur det framtida EU skall styras samt hur sammanhållningspolitiken och strukturfonderna skall utformas i ett utvidgat Europa.

Andra organisationer och nätverk som staden deltar i är Eurocities, Telecities, Union of the Capitals of the European Union samt Stockholmsregionens Europakommitté. Staden har under året också gått med i Metropolis, ett nätverk för huvudstäder och stora städer i världen. Samarbete har också skett med den kommande världsorganisationen för städer, IULA/UTO, samt med amerikanska kommunförbundet, National League of Cities.

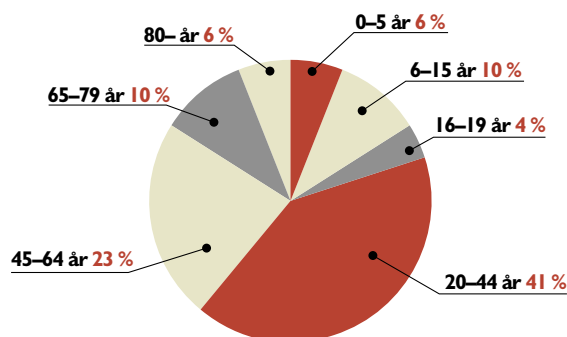
Framtidsutredningen

Under 2000 initierades ett arbete med att ta fram ett långsiktigt underlag för den ekonomiska planeringen i staden samt en bedömning av den ekonomiska utvecklingen på lång sikt. En central uppgift var att analysera vilka utmaningar och möjligheter som staden står inför och vad de kan få för konsekvenser för stadens ekonomi på sikt.

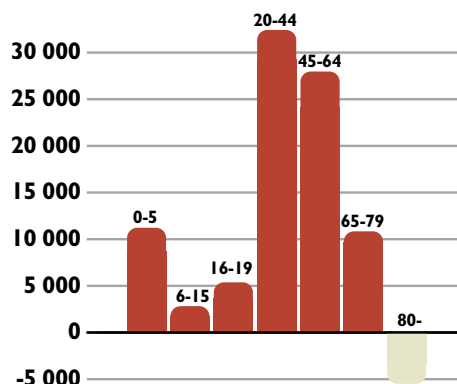
Rapporten presenterades våren 2001 och visar på två avgörande faktorer som kommer att påverka Stockholms stads framtida möjligheter att erbjuda stockholmarna en god och stabil service. Den första är att stadens ekonomi på lång sikt måste vara sund och därför föreslås en fortsatt utredning kring hur skatteunderlagstillväxten skall användas. Den andra visar hur det kommunala utjämningsystemet utgör en allt större belastning på stadens ekonomi, vilket hämmar tillväxten i regionen och därmed riket i sin helhet.

Under år 2002 har en fortsatt utredning tagits fram, "Framtidsutredningen – om stadens befolkning, sysselsättning och ekonomiska utveckling på tio och trettio års sikt", där förutsättningarna för en fortsatt god tillväxt i stockholmsregionen analyseras och förslag lämnas till åtgärder för att uppnå detta mål. I utredningen redovisas befolknings- och arbetsmarknadssituationen i staden och regionen samt anges tre utmaningar inför framtiden.

Åldersfördelning 2002

Befolkningsförändring 2002 (4 000 nya lägenheter per år)

- Nettokostnaderna kommer att öka till följd av bland annat befolkningsförändringar. En större andel av befolkningen skall försörjas av en allt mindre del.
- Utrymme krävs för reformer i syfte att stödja en fortsatt tillväxt i regionen. Staden måste investera i bostäder, infrastruktur och den kommunala välfärden måste utvecklas för att möta behoven från en växande befolkning.
- Stadens avgift till utjämnningssystemet kommer att öka över tiden. Med nuvarande regelsystem kommer omfördelningen att accelerera och ställa krav på ökade besparingar inom bland annat vård och omsorg, trots att staden behöver öka satsningarna på investeringar och en förbättrad välfärd.

Regeringens utjämningsutredning

Regeringen tillsatte i september 2001 en parlamentarisk kommitté för att utreda vissa frågor som rör det kommunala statsbidrags- och utjämnningssystemet. Enligt direktiven (Dir 2001:73) skall de grundläggande principerna som systemet bygger på ligga fast, dvs. att kommuner och landsting skall ges likvärdiga ekonomiska förutsättningar genom en långtgående utjämnning för strukturella kostnadsskillnader och för skillna-

der i skattekraft. Kommitténs uppgift är främst att se över om målen för kostnadsutjämnningen uppnås. Analyser skall göras av olika delar av systemet. Förslag skall också lämnas till hur de nuvarande s.k. införandereglererna skall hanteras efter 2004. Utredningsuppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 oktober 2003.

Förberedelse för euron

En folkomröstning i Sverige om eurons införande kommer att äga rum den 14 september 2003. Vid ett eventuellt ja, innebär det att nya sedlar och mynt kan komma att införas fr.o.m. den 1 januari 2006. Det kommer att få konsekvenser för stadens verksamheter och ett omfattande förberedelsearbete krävs för att hantera dessa. Det gäller allt från IT- och ekonomisystem till parkeringsautomater som måste anpassas till den nya valutan. Dessutom kommer det att krävas betydande utbildnings- och informationsinsatser. Eftersom förberedelsearbetet är så omfattande har staden redan inlett ett arbete med att kartlägga de åtgärder som behöver vidtas om det blir ett ja i folkomröstningen.

EKONOMISK ANALYS

Årsredovisningen omfattar koncernen Stockholms stad. I koncernen ingår staden och de kommunala bolagen. Med staden avses nämnderna och Finansförvaltningen, dvs. den skattefinansierade verksamheten. En mer utförlig beskrivning av stadens majoritetsägda bolag redovisas i en separat handling, årsredovisning för Stockholms Stadshus AB.

Budgethållning

Budgeten är det viktigaste instrumentet för styrning av stadens verksamheter. Stockholmarna har i val uttryckt hur staden skall skötas och kommunfullmäktige har i budgetbeslutet gjort en prioritering av hur skattemedlen skall användas.

Stadens ekonomistyrning har under de senaste åren varit starkt inriktad på budgethållning. Målet för stadens ekonomistyrning är att varje nämnd skall driva sin verksamhet inom fastställd budget.

Budgethållning är en förutsättning för att de medel som kommunfullmäktige anslagit verkligen används för avsett ändamål och att de effektiviseringskrav som beaktats avseende upphandling, administration och lokalanvändning verkställs.

En utförligare redovisning av verksamhet och ekono-

miskt utfall i stadens nämnder finns i bilaga till årsredovisningen, budgetavräkningen.

Styrning och uppföljning

En god ekonomistyrning fokuserar inte enbart på budgethållning utan beaktar också vad som gjorts och hur resurserna använts. I takt med att stadens kvalitetsstrategi implementerats och genom att mål och åtaganden tydliggjorts i verksamhetsstyrningen har ekonomistyrningen, utöver budgethållning, även inriktats på effektivisering av resursutnyttjandet. Vikten av att fokusera på samtliga tillgängliga resurser i form av medarbetare, lokaler, pengar m.m. har framhållits.

Syftet med ett integrerat system för ledning och uppföljning av stadens verksamheter (ILS) är att skapa ett system som tydliggör de politiska målen, dvs. vad som skall uppnås. Systemet skall följa upp de beslut och den verksamhet som stadens politiker, både kommuncentralt och i nämnder har fattat beslut om.

Arbetet med att vidareutveckla stadens system för ledning och uppföljning har fortsatt under året. Uppföljningen på central nivå har fokuserats mot kommunfullmäktiges inriktningsmål samt nämndernas verksamhetsspecifika inriktningsmål och generella åtaganden.

Det integrerade systemet har därmed fått ett tydligt genomslag i stadens uppföljningsrapporter.

Det är av stor betydelse att den integrerade ledningen och styrningen omfattar stadens samtliga verksamheter samt att nämnderna följer upp enheternas åtaganden och nämndens generella åtaganden samtidigt som den ekonomiska uppföljningen sker. Åtaganden på alla nivåer har förutsatts utarbetas inom given budget och skall spegla vad nämnden/enheten åtar sig att utföra med beskrivna arbetssätt inom de ekonomiska resurser som finns tillgängliga.

Under 2002 utvecklades systemet till att även omfatta en beskrivning av hur nämnderna tillämpar det integrerade ledningssystemet samt hur arbetet med en effektiv resursanvändning fortgår. Staden skall vara en organisation som ständigt arbetar med att utveckla och förbättra den egna verksamheten.

Den interna kontrollen är en del av uppföljningen. Nämnderna skall fatta beslut om internkontrollsystem och årligen upprätta en internkontrollplan. I arbetet med att ta fram internkontrollplanen skall en risk- och väsentlighetsanalys göras. Riskhanteringsprocessen och internkontrollplanen blir därigenom två av flera medel för stadens nämnder och bolagsstyrelser för att genomföra strategier och nå uppsatta mål inom ramen för integrerad ledning och styrning.

Årets budgetutfall

Utfallet för nämndernas verksamheter visar ett nettoöverskott om 74,0 miljoner kronor efter disposition av resultatensheternas resultat i jämförelse med budget inklusive av kommunstyrelsen medgivna budgetjusteringar

Trots en positiv budgetavvikelse är det en försämring med 271 miljoner kronor jämfört med nettoöverskottet år 2001 som då uppgick till 345 miljoner kronor.

Stadsdelsnämnderna visar ett sammanlagt nettounder-skott på 275 miljoner kronor, vilket är en försämring med 256 miljoner kronor jämfört med utfallet i bokslut för 2001. På sidan 80 redovisas antal anställda, kostnader, intäkter m.m. per nämnd. En utförligare redovisning av verksamhet och ekonomiskt utfall finns i bilaga till årsredovisningen, budgetavräkningen.

Ekonomisk Redogörelse för staden

Årets resultat

Årets bokslut visar ett positivt resultat om 2 miljarder kronor. Överskottet kommer att av eget kapital för finansiering av en Stockholms stads kompetensfond.

Årets resultat, exkl. jämförelsestörande poster, extraordinära intäkter, ianspråktaga avsättningar samt årets avsättningar, uppgår till 727 miljoner kronor. Verksamhetens nettokostnader har finansierats av skatteintäkter och generella statsbidrag samt av det positiva

finansnetto staden har till följd av god likviditet. I resultatet ingår också engångseffekter avseende slutavräkning för skatter år 2001, exkl. denna post uppgår resultatet till 398 miljoner kronor.

Verksamhetens nettokostnader

Verksamhetens nettokostnader, exkl. jämförelsestörande poster, uppgår till 23 990 miljoner kronor, vilket är en ökning med 1 143 miljoner kronor jämfört med år 2001.

Verksamhetens kostnader

Verksamhetens kostnader, exkl. avskrivningar, uppgår till 30 885 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 1 321 miljoner kronor jämfört med år 2001.

Förändringen består av:

- ökade kostnader för material och köpta tjänster (+22),
- ökade kostnader för entreprenader och köp av verksamhet (+850),
- ökade kostnader för bostadstillägg samt andra bidrag och understöd (+25),
- minskade kostnader för försörjningsstöd (-7),
- ökade lönekostnader (+369),
- minskade kostnader för pensionsutbetalningar (-15),
- ökade lönebikostnader och övriga personalkostnader (+70).

Orsaken till de ökade kostnaderna beror bland annat på att det fortfarande är problem med att rekrytera och behålla personal inom framför allt äldreomsorgen och inom utbildningsområdet, vilket medfört att kostnaderna för inhyrd personal ökar. Verksamheter som tidigare bedrevs i stadens regi som till exempel förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg, äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade har avknoppats och staden köper numera denna verksamhet.

De totala kostnaderna för entreprenader och köp av verksamhet utgör 26 % av stadens bruttokostnader. Antalet anställda har minskat, men trots detta ökade personalkostnaderna under året. Ökningen förklaras dels av avtalsenliga löneökningar, dels av löneökningar utanför avtal s.k. löneglidningar. Övertids- och mer-tidsarbete utgör cirka 1,6 % av den totala lönesumman.

Kostnaderna för försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd har minskat under året, men minskningen har mattats av jämfört med tidigare år. Enligt de prognoser som gjorts förväntades antalet hushåll med försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd minska under år 2002. Att minskningen av kostnaderna inte är större förklaras av att riksnormen höjdes den 1 januari 2002 samt att arbetslösheten ökade något under året.

Verksamhetens intäkter

Verksamhetens intäkter, exkl. jämförelsestörande intäkter, uppgår till 7 302 miljoner kronor. Detta är en ökning med 253 miljoner kronor jämfört med år 2001.

Förändringen består av:

- minskade intäkter för taxor och avgifter fastställda av kommunfullmäktige (-51),
- ökade statsbidrag (+268),
- ökade hyresintäkter och tomträttsavgälder (+9),
- ökade EU-bidrag (+27).

Statsbidragen ökar med anledning av statens bidrag för kompensation för maxtaxan till landets kommuner. Även kvalitetssäkrande åtgärder inom förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg samt personalförstärkning inom skola och fritidshem har fått ökade statliga bidrag. I gengäld minskar intäkter för taxor och avgifter fastställda av kommunfullmäktige på grund av införandet av maxtaxan inom förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. De ökade intäkterna är också hänförliga till att staden bedriver brandförsvaret åt Solna-Sundbybergs brandförsvärsförbund och Lidingö kommun, samt den dygnet-runt-vård som säljs till kriminalvården.

Jämförelsestörande intäkter och kostnader

Jämförelsestörande intäkter uppgår år 2002 till 432 miljoner kronor. Intäkterna avser realisationsvinster i samband med försäljning av fastigheter. För år 2002 redovisas inga jämförelsestörande kostnader.

Avskrivningar

I posten avskrivningar ingår både planenliga avskrivningar och nedskrivningar av värdet på anläggningstillgångar. År 2002 uppgår denna post till 407 miljoner kronor. Årets avskrivningar enligt plan uppgår till 361 miljoner kronor, vilket är 39 miljoner kronor högre jämfört med 2001. Nedskrivning av anläggningstillgångar uppgår till 46 miljoner kronor, vilket är en ökning med 37 miljoner kronor.

Skatter och generella statsbidrag

Summan av skatter och generella statsbidrag uppgår till

23 377 miljoner kronor, vilket är en ökning med 856 miljoner kronor jämfört med 2001. I årets skatteintäkter ingår 2001 års slutavräkning av skatteinkomster med 622 miljoner kronor.

Skattesatsen uppgick år 2002 till 17:58 kr. Begravningsavgift utgick med 8 öre under året. Preliminära skatteintäkter och begravningsavgifter uppgår till 22 943 miljoner kronor, vilket är en ökning med 1 750 miljoner kronor jämfört med 2001 till följd av ett ökat skatteunderlag. Av skatteintäkterna utgör 111 miljoner kronor begravningsavgift.

Stadens nettoförlust för utjämning har ökat med 1 150 miljoner kronor till 3 340 miljoner kronor, vilket motsvarar 4 405 kr per invånare. Skatteintäkterna netto har ökat med 745 miljoner kronor och uppgår till 20 226 miljoner kronor. De generella statsbidragen har ökat med 111 miljoner kronor till 3 151 miljoner kronor.

Finansnetto

Stadens finansnetto, exkl. finansiella poster i form av aktieutdelning om 851 miljoner kronor och ränta på pensionsskuld om 62 miljoner kronor uppgår till 551 miljoner kronor, vilket är en ökning med 175 miljoner kronor jämfört med år 2001. Ökningen kan hänföras till ökade ränteintäkter till följd av stadens försäljning av samtliga aktier i Birka Stadshusfemman AB, ägarna av aktierna i Birka Energi AB. Affären har lett till att upptagna lån ökat vilket även resulterat i ökade finansiella kostnader. Kostnaderna har dock ökat i mindre omfattning än intäkterna.

Extraordinära poster

I bokslut för år 2002 redovisas extraordinära intäkter om 3 542 miljoner kronor. Av dessa avser 3 000 miljoner kronor försäljningen av samtliga aktier i Stadshusfemman AB, 542 miljoner kronor avser återförda tidigare nedskrivningar av tomträtter. För år 2003 redovisas inga extraordinära kostnader.

Avsättningar

Nettot av 2002 års avsättningar och ianspråktagande av tidigare gjorda avsättningar uppgår till 2 701 miljoner kronor.

Skatteintäkter före och efter kommunal utjämning, miljoner kronor

År	2002	2003	2004	2005	2006
Före	22 832	25 558	26 911	28 283	29 809
Efter	19 492	21 456	22 326	23 465	24 580

Källa: USK

Årets avsättningar uppgår till 2 812 miljoner kronor avseende följande:

- utbyggnad av stadens infrastruktur (1 060),
- miljöåtgärder i form av vatten- och marksanering (1 000),
- pensionskostnader (300),
- ventilationsombyggnad i stadens skolor (200),
- om- och nybyggnation i syfte att minska stadens kö för barnomsorg (200),
- minskat antalet ej verkställda beslut för bostadsanpassningsbidrag (37),
- begravningsavgift (15).

Ianspråkstagna avsättningar uppgår till 110 miljoner kronor avseende följande:

- om- och nybyggnad av boenden inom äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade (96),
- omstruktureringskostnader i samband med försäljning av Stockholm Entreprenad och bolagisering av MFO (11),
- högre kostnader relativt intäkter för renhållningsnämnden (3).

Investeringar

Stadens investeringsutgifter uppgår till 2 069 miljoner kronor, vilket är 46 miljoner högre än år 2001 och en positiv avvikelse mot budget om 744 miljoner kronor. Av investeringsutgifterna svarar gatu- och fastighetsnämnden för nästan 90 % av stadens totala investeringsutgifter. Utfallet för nämndernas investeringar visar minskade utgifter med 645 miljoner kronor och ökade inkomster med 99 miljoner kronor jämfört med investeringsplanen. Avvikelsen beror huvudsakligen på förskjutningar av projekt. Stadens investeringsinkomster uppgår till 194 miljoner kronor, vilket är en ökning med 54 miljoner kronor jämfört med föregående år.

Stora projekt

Under året har huvuddelen av byggnadsentreprenader-

na på Södra Länken avslutats. Av större byggnadsarbeten återstår nu endast arbeten för Nynäsvägens anslutning till Södra Länken. Installationsarbetena för inredningen har fortgått under året. Södra Länken kommer att öppnas för trafik hösten 2004. Den nybyggda körbanan på Tranebergsbron har tagits i bruk. Trafiken i båda riktningarna kommer att under den fortsatta byggnadstiden använda den nya körbanan. I samband med bostadsutställningen i Hammarby Sjöstad kunde utbyggnaden av Tvärbanan från Gullmarsplan till Sickla udde tas i trafik. Den utgör en fortsättning på delen Gullmarsplan– Liljeholmen–Alvik.

I Hammarby Sjöstad har del av kvarteret Lugnet som avser marksanering och byggandet av bussgatan färdigställts. Under året har kommunfullmäktige tagit genomförandebeslut för detaljplaner för kvarteret Forsen och Kölnan där bland annat bostäder och studentbostäder skall byggas. Omvandlingen av Elektroluxområdet på Lilla Essingen till bostäder pågår. Projektet beräknas medföra ny- eller ombyggnad av ca 900 lägenheter.

Inom idrottsnämndens investeringsplan har bland annat den nya entrén till Eriksdalshallen färdigställts under året, upprustningen av Eriksdalsbadets utomhusbassäng har fortsatt och upprustning av ventilationsanläggningen i Högdalshallen påbörjats. Avvikelsen för investeringsverksamheten jämfört med investeringsplan beror främst på lägre utgifter för projekten Sköndalshallen, Skanstullshallen, Spångahallen och Eriksdalsbadet till följd av förskjutningar.

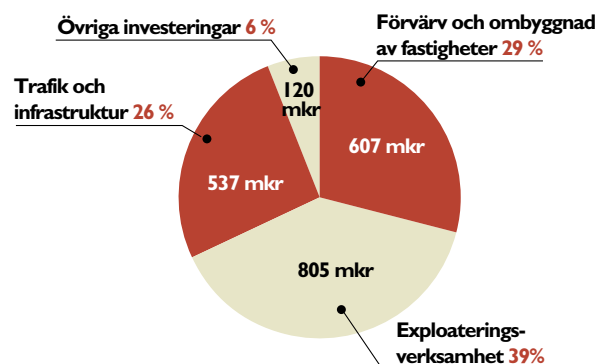
Flera stora om- och nybyggnader av sjukhem pågår. Som exempel kan nämnas ombyggnad av Räcksta sjukhem och Serafen samt nybyggnad av Katrumpstullen som pågått under året. Ombyggnad av hus på Gamlebo 8 till äldreboende för f.d. hemlösa har färdigställts.

Balansomslutning

Stadens balansomslutning uppgår till 77 348 miljoner kronor, vilket är en minskning med 2 344 miljoner kronor jämfört med 2001.

De materiella anläggningstillgångarna har ökat med 3 012 miljoner kronor och uppgår i bokslutet för år 2002 till 37 068 miljoner kronor. Ökningen är en följd av de stora projekt som staden bedriver, till exempel Hammarby Sjöstad, Liljeholmstorget m.fl. De finansiella anläggningstillgångarna har ökat med 3 653 miljoner kronor. Ökningen är framför allt hänförlig till effekterna av försäljningen av Birka Energi AB. Omsättningstillgångarna minskar med 9 010 miljoner kronor, vilket är en följd av försäljningen av Birka Stadshusfemman AB. De likvida medel som erhållits vid försäljningen har placerats såväl långfristigt som kortfristigt.

Investeringsutgifter

Eget kapital och soliditet

Det egna kapitalet uppgår vid årets slut till 47 159 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 1 683 miljoner kronor. Förändringen är lika med årets positiva resultat (2 000) och löneskatt avseende pensionsavsättning (-317).

Soliditeten visar det egna kapitalet i förhållande till balansomslutningen. Årets soliditet uppgår till 61 % vilket är en förbättring med 4 procentenheter jämfört med föregående år. Den förbättrade soliditeten beror på försäljningen av aktierna i Birka Stadshusfemman AB.

Placeringar och lån

Stadens finansiella nettoställning, definierad som skillnaden mellan stadens placeringar, inklusive bank och postgiro, och stadens korta och långa lån, uppgick vid utgången av år 2002 till 13 344 miljoner kronor. År 2001 uppgick stadens nettoställning till 10 099 miljoner kronor. Den stora ökningen mellan åren förklaras framförallt av stadens försäljning av Birka Energi AB till Fortum Power and Heat AB i februari 2002.

Under 2002 har de externa långfristiga placeringarna

ökat med 5 859 miljoner kronor. De externa kortfristiga placeringarna har ökat med 2 475 miljoner kronor under året. Den externa långfristiga upplåningen har minskat med 2 930 miljoner kronor, medan den externa kortfristiga upplåningen minskat med 1 020 miljoner kronor. Förändringarna kan främst förklaras av effekterna av erhållen likvid vid försäljningen av Birka Energi AB.

Långfristig utlåning till dotterbolag har ökat med 2 249 miljoner kronor, medan den kortfristiga utlåningen har minskat med 247 miljoner kronor. Den långfristiga upplåningen från dotterbolag har ökat med 13 400 miljoner kronor, medan den kortfristiga upplåningen från bolagen minskat med 2 240 miljoner kronor. Orsaken till stadens ökade upplåning från bolagen är Stockholm Stadshus AB:s försäljning av Birka Energi AB till Stockholms stad.

Pensionsförvaltning

Staden förvaltar 841 miljoner kronor för pensionsändamål avseende åren 1998 och 1999. Av beloppet har endast 5 % placerats i aktier. Pensionsförvaltningen har ett långfristigt aktieinnehav som tidigare år redovisats till

Sammansättning av stadens finansiella nettofordran, mnkr

	2000	2001	2002
Korta placeringar			
Stadens bolag	4 809	4 063	3 816
Externa motparter	42	0	2 475
Långa placeringar			
Stadens bolag	16 838	15 127	17 376
varav kort del*	[2 930]	[2 920]	[2 762]
Aktier	44	44	19
Externa placeringar	1 828	2 018	7 877
varav kort del*	[16]	[104]	[4 712]
Summa placeringar	23 561	21 208	31 563
Kort upplåning			
Stadens bolag	3 762	3 340	1 000
Externa motparter	1 480	1 020	0
Lång upplåning			
Stadens bolag	0	0	13 400
varav kort del*	[0]	[0]	9 600]
Externa motparter	10 152	6 749	3 819
varav kort del*	[3 430]	[2 729]	[357]
Summa upplåning	15 304	11 109	18 219
STADENS NETTOSTÄLLNING	8 167	10 099	13 344

*Med kort del avses den andel av långfristig fordran/skuld som förfaller inom 12 månader

anskaffningsvärdet 44 miljoner kronor. Kommunfullmäktige beslöt i budget för 2003 att förbereda avveckling av stadens pensionsförvaltning med den avsikten att pensionsmedlen skall utbetalas för placering under 2004. Till följd av detta har stadens aktieinnehav omklassificerats till omsättningstillgångar och därmed skrivits ned med 25 miljoner kronor till marknadsvärdet. Marknadsvärdet uppgick den 31 december 2002 till 19 miljoner kronor. Resterande 95 %, dvs. 822 miljoner kronor har vidareutlånats till stadens dotterbolag. Pensionsförvaltningen har under året, inklusive nedskrivning av aktier, givit en avkastning på 27 miljoner kronor motsvarande en förräntning på drygt 3 %.

Finansiell riskhantering

Stadens och bolagens finansiella verksamhet regleras av en av kommunfullmäktige fastställd finansiell policy, vilken uppdateras årligen. Av policyn framgår att stadens internbank ansvarar för hela kommunkoncernens kapitalförsörjning och betalningsberedskap. Detta innebär således att bolagens upplåning, placeringar och övriga finansiella transaktioner skall göras med internbanken. Stadens bolag skall med utgångspunkt från riktlinjerna i stadens policy utforma sina egna finansiella policies och där bland annat ange ränteriskbegränsningsregler med hänsyn tagen till respektive bolags verksamhetsrisk.

Stadens finansiella nettoställnings genomsnittliga räntebindningstid, uttryckt med riskmättet duration, var vid årets utgång 1,5 år, vilket ligger inom beslutad policy på 2,0 år. Stadens kassa och omsättningsbara finansiella tillgångar uppgick till 6 306 miljoner kronor, vilka främst är placerade i svenska statspapper samt andra räntebärande värdepapper med hög kreditvärdighet i enlighet med ratingkrav enligt policy. Bekräftade kreditlöften uppgick per årsskiftet till 4 570 miljoner kronor vilket är i linje med beslutad policy med kreditlöften på minst 3 000 miljoner kronor. Stadens skuld i utländsk valuta uppgick till 1 427 miljoner kronor per den sista december 2002. Upplåningen är i sin helhet valutasäkrad eftersom valutarisker skall undvikas enligt stadens finansiella policy.

Stadens kreditvärdighet

Stockholms stads kreditvärdighet bedöms regelbundet av de ledande internationella kreditvärderingsinstituten Standard & Poor's och Moody's. Under året har stadens förbättrade finansiella styrka lett till att Moody's uppgraderat stadens kreditvärdering till Aa1 med possible upgrade. Standard & Poor's bekräftade under året den redan höga ratingen på AA+. Kreditvärderingen avseende kortfristig upplåning är den bästa möjliga, A-1+ respektive P-1. Genom stadens höga kreditvärdighet kan kommunkoncernens upplåningskostnader även fortsättningsvis hållas låga.

Ekonomisk redogörelse för kommunkoncernen

Enligt den kommunala redovisningslagen skall årsredovisningen även omfatta en sammanställd redovisning. Den sammanställda redovisningen för kommunkoncernen omfattar förutom stadens egen verksamhet även den verksamhet som bedrivs i aktiebolagsform. Syftet är att ge en mer heltäckande bild av stadens ekonomi.

Förändringar i kommunkoncernen

Den enskilt största förändringen i kommunkoncernen under 2002 är försäljningen av aktierna i Birka Energi AB. Försäljningen av aktierna i Birka Energi AB till Fortum Power and Heat AB för 14,5 miljarder kronor genererar dels stadens extraordinära intäkt på 3000 miljoner kronor, dels en tidigare intjänad reavinst på 5 960 miljoner kronor som nu realiseras i kommunkoncernen. Resultaten redovisas i bokslutet för 2002.

Årets resultat

Bokslutet för kommunkoncernen uppvisar ett positivt resultat om 9 058 miljoner kronor, att jämföra med föregående års resultat om 3 248 miljoner kronor. Det förbättrade resultatet kan till största delen förklaras av realisationsvinster samt extraordinära intäkter uppkomna vid försäljningen av aktier i Birka Energi AB. Resultatet efter skatteintäkter och finansnetto uppgår för år 2002 till 8 707 miljoner kronor. År 2001 var motsvarande resultat 6 443 miljoner kronor.

Realisations- och extraordinära poster

I årets resultat ingår realisationsvinster och realisationsförluster vid försäljning av anläggningstillgångar med netto en vinst på 7 827 miljoner kronor. Föregående år uppgick nettovinsten till 5 291 miljoner kronor. I bokslutet för 2002 redovisas även extraordinära intäkter uppgående till 3 542 miljoner kronor, som till största delen är realisationsvinster uppkomna vid försäljningen av Birka Energi AB. Totalt för år 2002 uppgår således realisations- och extraordinära poster sammanlagt till 11 369 miljoner kronor, varav försäljningen av Birka Energi AB står för 8 960 miljoner kronor. Resterande realisationsvinster och realisationsförluster på 2 409 miljoner kronor förklaras av stadens och bolagens försäljning av övriga anläggningstillgångar under år 2002, där motsvarande resultat för år 2001 uppgick till 5 291 miljoner kronor.

Balansomslutning

Kommunkoncernens balansomslutning har i år ökat med 4 858 miljoner kronor och uppgår till 96 870 miljoner kronor. Föregående år uppgick balansomslutningen till 92 012 miljoner kronor.

En ökning av de materiella anläggningstillgångarna med 4 355 miljoner kronor har skett under året jämfört med 2001. De materiella anläggningstillgångarna uppgår

vid årets slut till 80 377 miljoner kronor. Detta är en effekt av att både staden och aktiebolagen har ökat sina materiella anläggningstillgångar under året.

Avsättningarna i balansräkningen uppgår till 8 711 miljoner kronor vilket är en ökning med 3 338 miljoner kronor i jämförelse med föregående år. Årets ökning är främst hänförlig till ökade avsättningar i stadens balansräkning. Se även avsnittet Ekonomisk redogörelse för staden.

Eget kapital och soliditet

Det egna kapitalet för år 2002 uppgår till 70 472 miljoner kronor och soliditeten fortsätter att öka och är nu uppe i 73 %. Soliditeten har jämfört med år 2001 ökat med 6 procentenheter.

Placeringar och lån

Kommunkoncernens nettoplacering uppgår för år 2002 till 1 161 miljoner kronor att jämföras med föregående års nettoskuldssättning uppgående till 13 121 miljoner kronor. Förändringen förklaras främst av effekterna från försäljningen av Birka Energi AB under året. Brutto-upplåningen för kommunkoncernen uppgår till 9 191 miljoner kronor att jämföras med 15 164 miljoner kronor för år 2001, där stadens del av upplåningen

huvudsakligen avser vidareupplåning till stadens dotterbolag.

Bruttoplaceringarna för kommunkoncernen uppgår till 10 352 miljoner kronor, med huvuddelen placerade i svenska statspapper och andra räntebärande värdepapper med hög kreditvärdighet. Motsvarande belopp för år 2001 uppgick till 2 045 miljoner kronor.

Finansiell riskhantering

Stadens och bolagens finansiella verksamhet regleras av en av kommunfullmäktige fastställd finansiell policy, vilken uppdateras årligen. Av policyn framgår att stadens internbank ansvarar för hela kommunkoncernens kapitalförsörjning och betalningsberedskap.

Stadens kreditvärdighet

Stockholms stads kreditvärdighet bedöms regelbundet av de ledande internationella kreditvärderingsinstituten Standard & Poor's och Moody's. Stadens förbättrade finansiella läge ledde till en uppgradering av stadens kreditvärdighet hos Moody's och en bekräftat hög rating hos Standard & Poor's. Se även avsnittet Ekonomisk redogörelse för staden, sidan 53.

I stadens gamla kassakista förvarades under lång tid bokföring och reda pengar. Intäkter och utanordningar togs om hand av Riksbanken. Sedan Kammarkontoret 1871 flyttat in i Bergstrahlska huset, Stora Nygatan 2, införskaffades ett större kassaskåp. Under krigsåren 1914–18 försågs det med tjänstepistol till värn av huvudstadens kontanta tillgångar. Vid en demonstration brann ett skott av – rakt in i kassaskåpet.

Årsboks slut

FÖR STADEN OCH KOMMUNKONCERNEN

RESULTATRÄKNING

Mnkr	2002	2001
Verksamhetens intäkter (not 1)	7 302,2	7 049,3
Jämförelsestörande intäkter (not 2)	431,6	1 332,3
Verksamhetens kostnader (not 3)	-30 885,4	-29 564,0
Jämförelsestörande kostnader (not 4)	0,0	-60,3
Avskrivningar (not 5)	-406,9	-331,8
Verksamhetens nettokostnader	-23 558,5	-21 574,6
Skatteintäkter (not 6)	20 226,3	19 481,1
Generella statsbidrag (not 7)	3 151,2	3 039,9
Finansiella intäkter (not 8)	3 549,0	2 415,3
Finansiella kostnader (not 9)	-2 208,9	-1 486,4
Resultat efter skatteintäkter och finansnetto	1 159,2	1 875,3
Extraordinära intäkter (not 10)	3 542,3	0,0
Extraordinära kostnader (not 11)	0,0	-250,0
Anspråktaga avsättningar (not 12)	110,4	109,1
Avsättningar (not 12)	-2 811,5	-1 487,1
ÅRETS RESULTAT	2 000,4	247,3

FINANSIERINGSANALYS

Mnkr	2002	2001
LIKVIDA MEDEL VID ÅRETS BÖRJAN	2 698,3	1 678,8
TILLFÖRDA MEDEL		
Årets resultat	2 000,4	247,3
Justeringar för ej likvidpåverkande poster		
Avskrivningar som belastar detta resultat	361,3	322,5
Nedskrivningar som belastar detta resultat	45,6	9,3
Reavinst netto vid försäljning av anläggningstillgångar	-431,6	-1 272,0
Förändring av avsättning	3 018,1	1 077,0
Övriga ej likvidpåverkande poster (not 13)	-2 328,5	146,4
Summa	2 665,2	530,5
FÖRÄNDRING RÖRELSEKAPITAL (EXKLUSIVE LIKVIDA MEDEL)		
Ökning (-) eller minskning (+) av varulager	1,0	0,2
Ökning (-) eller minskning (+) av pågående arbeten	-1,4	8,6
Ökning (-) eller minskning (+) av kortfristiga fordringar	6 479,4	-9 894,8
Minskning (-) eller ökning (+) av kortfristiga skulder	-10 312,5	11 515,4
Summa	-3 833,5	1 629,5
NETTOINVESTERINGAR		
Investeringar i aktier och andelar	-0,9	0,0
Investeringar i övriga anläggningstillgångar	-2 964,5	-1 883,2
Erhållen likvid vid försäljning av anläggningstillgångar	878,1	1 908,2
Summa	-2 087,3	25,0
Återstår efter investeringar	-3 255,6	2 185,0
FINANSIERING		
Ökning (-) eller minskning (+) av långfristiga fordringar	-2 542,4	1 597,7
Minskning (-) eller ökning (+) av långfristiga skulder	3 266,7	-2 763,5
Summa	724,4	-1 165,7
Förändring av likvida medel	-2 531,1	1 019,3
LIKVIDA MEDEL VID ÅRETS SLUT	167,2	2 698,3

Anmärkning: siffrorna i tabellerna är avrundade och summerar därför inte exakt.

BALANSRÄKNING

Mnkr	2002	2001
TILLGÅNGAR		
MATERIELLA ANLÄGGNINGSTILLGÅNGAR		
Mark, byggnader och tekniska anläggningar (not 14)	36 201,5	33 455,3
Maskiner och inventarier (not 15)	216,9	160,5
Pågående ny-, till- och ombyggnader (not 16)	650,1	440,4
Summa materiella anläggningstillgångar	37 068,5	34 056,2
FINANSIELLA ANLÄGGNINGSTILLGÅNGAR		
Aktier och andelar (not 17)	3 675,8	3 686,9
Långfristiga fordringar (not 18)	16 664,1	14 121,7
Placeringar i obligationer (not 19)	1 122,2	0,0
Summa finansiella anläggningstillgångar	21 462,1	17 808,6
Summa anläggningstillgångar	58 530,5	51 864,8
OMSÄTTNINGSTILLGÅNGAR		
Tomträttsmark (not 20)	200,0	1 664,9
Varulager och pågående arbeten (not 21)	14,3	13,9
Kortfristiga fordringar (not 22)	4 794,1	4 862,8
Kortfristig utlåning (not 23)	11 290,8	18 587,3
Kortfristiga placeringar (not 24)	2 350,7	0,0
Kassa och bank (not 25)	167,2	2 698,3
Summa omsättningstillgångar	18 817,0	27 827,1
SUMMA TILLGÅNGAR	77 347,6	79 691,9
EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER		
EGET KAPITAL		
Eget kapital vid årets början	45 475,5	44 655,3
Förändring av eget kapital enligt resultaträkningen	2 000,4	247,3
Övriga justeringar	-317,0	572,8
Summa eget kapital (not 26)	47 159,0	45 475,5
AVSÄTTNINGAR		
Pensioner och liknande förpliktelser (not 27)	1 623,5	1 306,5
Övriga avsättningar (not 28)	4 908,7	2 207,6
Summa avsättningar	6 532,2	3 514,1
LÅNGFRISTIGA SKULDER		
Obligationslån (not 29)	1 958,2	1 839,5
Reverslån (not 30)	4 482,9	1 349,5
Statliga lån (not 31)	0,0	10,0
Övriga långfristiga skulder (not 32)	40,0	15,4
Summa långfristiga skulder	6 481,1	3 214,4
KORTFRISTIGA SKULDER		
Kortfristiga skulder (not 33)	4 806,5	5 031,2
Kortfristiga lån (not 34)	11 724,2	21 842,2
Stadens semesterlöneskuld m.m. (not 35)	644,6	614,4
Summa kortfristiga skulder	17 175,3	27 487,8
SUMMA EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER	77 347,6	79 691,9
Ansvars- och borgensförbindelser (not 36)	4 185,6	4 549,0
Stadens pensionsförpliktelse (not 37)	8 866,5	8 978,4
Derivatinstrument (not 38)	103,5	287,9

Anmärkning: siffrorna i tabellerna är avrundade och summerar därför inte exakt.

SAMMANSTÄLLD RESULTATRÄKNING

Mnkr	2002	2001
Verksamhetens intäkter	16 592,9	16 059,9
Reavinst netto vid försäljning av anläggningstillgångar	7 827,0	5 290,9
Verksamhetens kostnader	-36 827,7	-34 888,0
Avskrivningar (not 39)	-1 920,4	-1 869,5
Verksamhetens nettokostnader	-14 328,2	-15 406,7
Skatteintäkter	20 226,3	19 481,1
Generella statsbidrag	3 151,2	3 039,9
Resultat från andelar i intresseföretag	-8,5	426,2
Finansiella intäkter (not 40)	1 535,0	813,2
Finansiella kostnader (not 41)	-1 869,0	-1 910,6
Resultat efter skatteintäkter och finansnetto	8 706,9	6 443,1
Extraordinära intäkter (not 42)	3 542,3	0,0
Extraordinära kostnader (not 43)	0,0	-250,0
Anspråktaga avsättningar	110,4	109,1
Avsättningar	-2 811,5	-1 487,1
Skatt (not 44)	-480,4	-1 562,5
Minoritetens andel i årets resultat	-9,7	-5,0
ÅRETS RESULTAT	9 058,0	3 247,6

SAMMANSTÄLLD FINANSIERINGSANALYS

Mnkr	2002	2001
LIKVIDA MEDEL VID ÅRETS BÖRJAN	262,1	124,9
TILLFÖRDA MEDEL		
Resultat efter skatteintäkter och finansnetto	8 706,9	6 443,1
Skattekostnad	-689,0	-1 213,1
Avskrivningar/nedskrivningar som belastar detta resultat	2 050,6	1 666,1
Reavinst netto vid försäljning av anläggningstillgångar	-7 827,0	-5 290,9
Extraordinära intäkter staden	3 542,3	0,0
Förändring av stadens avsättningar	-2 701,1	-1 378,0
Övriga ej likviditetspåverkande poster (not 45)	8,5	-426,2
Summa	3 091,1	-199,0
Förändring rörelsekapital (exkl. likvida medel)	-8 510,7	-1 356,4
Nettoinvesteringar inkl. avdrag för investeringsbidrag	-1 561,8	-5 151,0
Erhållen likvid vid försäljning av anläggningstillgångar	8 704,3	9 870,8
Summa	7 142,5	4 719,8
Återstår efter investeringar	1 722,9	3 164,4
FINANSIERING		
Förändring av långfristiga fordringar och skulder, netto	-1 049,4	-3 636,6
Övriga tillförda/använda medel	-636,0	609,3
Summa	-1 685,4	-3 027,3
Förändring av likvida medel	37,5	137,2
LIKVIDA MEDEL VID ÅRETS SLUT	299,6	262,1

Anmärkning: siffrorna i tabellerna är avrundade och summerar därför inte exakt.

SAMMANSTÄLLD BALANSRÄKNING

Mnkr	2002	2001
TILLGÅNGAR		
ANLÄGGNINGSTILLGÅNGAR		
Immateriella anläggningstillgångar (not 46)	37,3	45,7
Summa immateriella anläggningstillgångar	37,3	45,7
Mark, byggnader och tekniska anläggningar (not 47)	73 750,6	70 196,3
Maskiner och inventarier (not 48)	2 497,8	2 603,4
Pågående ny-, till- och ombyggnader (not 49)	4 128,6	3 222,1
Summa materiella anläggningstillgångar	80 377,0	76 021,7
Aktier och andelar	148,7	160,5
Kapitalandel intresseföretag	195,6	5 743,5
Långfristiga fordringar	3 834,6	1 986,0
Summa finansiella anläggningstillgångar	4 178,9	7 890,0
Summa anläggningstillgångar	84 593,3	83 957,5
OMSÄTTNINGSTILLGÅNGAR		
Tomträttsmark	200,0	1 664,9
Varulager och pågående arbete	47,3	47,8
Kortfristiga fordringar	10 832,1	6 075,1
Kortfristig del av långfristig fordran	898,0	3,0
Kortfristiga placeringar	0,0	1,7
Kassa och bank	299,6	262,1
Summa omsättningstillgångar	12 277,0	8 054,5
SUMMA TILLGÅNGAR	96 870,4	92 012,1
EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER		
EGET KAPITAL		
Eget kapital vid årets början	61 731,3	57 900,8
Förändring av eget kapital enligt resultaträkningen	9 058,0	3 247,6
Övriga justeringar	-317,0	582,8
Summa eget kapital	70 472,2	61 731,3
AVSÄTTNINGAR		
Avsättningar till pensioner	2 583,3	2 206,7
Uppskjuten skatteskuld	1 143,3	881,4
Avsättningar (not 50)	4 984,1	2 284,5
Summa avsättningar	8 710,6	5 372,6
Minoritetsintresse i eget kapital	106,8	97,9
LÅNGFRISTIGA SKULDER		
Obligationslån	1 958,2	1 839,5
Reverslån	3 013,5	5 386,6
Statliga lån	154,2	192,6
Övriga långfristiga skulder (not 51)	2 863,9	3 317,2
Summa långfristiga skulder	7 989,7	10 735,9
KORTFRISTIGA SKULDER		
Kortfristiga skulder (not 52)	9 206,3	11 200,0
Kortfristiga lån	384,8	2 874,4
Summa kortfristiga skulder	9 591,1	14 074,4
SUMMA EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER	96 870,4	92 012,1
Ställda panter	4 410,9	6 029,6
Ansvarsförbindelser	10 873,5	10 998,5
varav stadens pensionsförpliktelse	8 866,5	8 978,4

Anmärkning: siffrorna i tabellerna är avrundade och summerar därför inte exakt.

BOKSLUTSKOMMENTARER

STADENS REDOVISNINGSPRINCIPER

Stadens redovisningsmodell är i allt väsentligt upprättad i enlighet med lagen om kommunal redovisning och god redovisningssed.

Avvikande redovisningsprinciper

Redovisning av skatteintäkter

För 2001 års slutskatteavräkning för kommunalskatt följer inte staden den rekommendation som Rådet för kommunal redovisning ger. Denna slutskatteavräkning bokförs i resultaträkningen och regleras inte till någon del mot eget kapital.

För år 2002 har beloppet beräknats preliminärt enligt regeringens prognos. Avvikelsen från denna prognos kommer att påverka resultatet för år 2003. Denna redovisningsprincip överensstämmer med den rekommendation Rådet för kommunal redovisning ger.

Redovisning av investeringar

Inom staden sker inte redovisning av investeringar på samtliga nämnder. Stadsdelsnämnderna har ingen investeringsredovisning. I samband med att staden upphandlar nytt ekonomisystem kommer en eventuell förändring av investeringsredovisningen avseende stadsdelsnämnderna att utredas.

Pensionsförpliktelser

Fr.o.m. år 2001 tillämpas en ny modell avseende beräkningen av årets intjänade pensionsförpliktelser. Modellen innebär att definitivt besked över kostnaderna för intjänade pensionsförpliktelser lämnas av Statens pensionsverk under mars 2003.

Stadens pensionsskuld redovisas dels som en avsättning i balansräkningen, dels som en ansvarsförbindelse. Pensioner intjänade fr.o.m. år 1998 redovisas som en avsättning i stadens balansräkning. Pensioner intjänade t.o.m. år 1997 redovisas som en ansvarsförbindelse. Den individuella intjänade pensionskostnaden under året redovisas i balansräkningen som en upplupen kostnad. I enlighet med god redovisningssed belastar förändringen av intjänade respektive utbetalda pensioner årets resultat som verksamhetens kostnader. Stadens totala skuld för pensioner uppgår till 10 966 miljoner kronor.

Statsbidrag

I redovisningen av statsbidrag ingår ersättning för såväl generellt som tillfälligt sysselsättningsstöd om totalt 148 miljoner kronor. Den utbetalning som görs av generellt och tillfälligt sysselsättningsstöd under år 2003 har ej periodiserats. Detta bidrag anses ej hänförligt till år 2002 och kommer därför att påverka resultatet år 2003.

REDOVISNINGSPRINCIPER FÖR SAMMANSTÄLLD REDOVISNING

Enligt den kommunala redovisningslagen ska årsredovisningen även omfatta sådan verksamhet som bedrivs av andra juridiska personer. Syftet med den sammanställda redovisningen är att ge en samlad bild av nämndernas och bolagens verksamheter och ekonomiska ställning. De koncerninterna transaktionerna, det vill säga interna fordringar, skulder, köp och försäljningar har eliminerats för att ge en för koncernen rättvisande bild.

I den sammanställda redovisningen har stadens förvaltningar konsoliderats med stadens hel- och majoritetsägda aktiebolag och indirekt ägda intressebolag. Dessutom ingår de direktägda intressebolag, i vilka staden har en röstandel om minst 20 procent.

Konsolideringsmetoder

Stadens sammanställda redovisning har upprättats enligt förvärvsmetoden. Det innebär att stadens anskaffningskostnader för aktier i dotterbolag har eliminerats mot dotterbolagens eget kapital. Över- eller undervärden som uppstått vid förvärvet har fördelats på byggnader, mark, goodwill samt koncernreserv. Vid konsolidering av hel- och majoritetsägda aktiebolag har konventionell metod använts. Den proportionella konsolideringsmetoden har använts avseende de av staden direktägda intressebolagen. För intressebolag som är indirekt ägda genom stadens bolag har kapitalandelsmetoden använts. Även för AB Fortum Värme Holding samägt med Stockholms stad har kapitalandelsmetoden använts.

Olika redovisnings- och värderingsprinciper

Stadens nämnder och aktiebolag kan tillämpa olika redovisnings- och värderingsprinciper.

Interna mellanhavanden har eliminerats. I den sammanställda redovisningen för 2002 har cirka 4 miljarder kronor eliminerats i resultaträkningen och cirka 38 miljarder kronor i intern balansomslutning.

Noter

NOTER TILL RESULTATRÄKNINGEN

Siffrorna i tabellerna är avrundade och summerar därför inte exakt.

NOT 1 VERKSAMHETENS INTÄKTER

I verksamhetens intäkter har interna poster mellan förvaltningarna eliminerats.

Mnkr	2002	2001
Taxor, avgifter m.m.	3 299,0	3 350,4
Hyror, tomträttsavgälder	2 651,4	2 641,8
Statsbidrag	1 311,0	1 042,8
EU-bidrag	40,8	14,3
Verksamhetens intäkter	7 302,2	7 049,3

NOT 2 JÄMFÖRELSESTÖRANDE INTÄKTER

Mnkr	2002	2001
Realisationsvinster vid försäljningar	431,6	1 332,3
Summa jämförelsestörande intäkter	431,6	1 332,3

NOT 3 VERKSAMHETENS KOSTNADER

I verksamhetens kostnader har interna poster mellan förvaltningarna eliminerats.

Mnkr	2002	2001
Material och köpta tjänster m.m.	-6 581,5	-6 559,7
Bostadstillägg, sociala bidrag och andra understöd	-1 835,5	-1 810,8
(varav försörjningsstöd/socialbidrag)	[-1 017,6]	[-1 024,4]
Entreprenader och köp av verksamhet exkl. husbyggnads-, anläggnings- och reparationsentreprenader	-7 328,5	-6 478,2
Löner	-10 265,6	-9 897,0
Lönebikostnader	-3 679,7	-3 569,8
Pensionsutbetalningar	-490,9	-505,4
Övriga personalkostnader	-703,8	-743,3
Verksamhetens kostnader	-30 885,4	-29 564,0

NOT 4 JÄMFÖRELSESTÖRANDE KOSTNADER

Mnkr	2002	2001
Realisationsförluster vid försäljningar	0,0	-60,3
Summa jämförelsestörande kostnader	0,0	-60,3

NOT 5 AVSKRIVNINGAR

Mnkr	2002	2001
Planenliga avskrivningar	-361,3	-322,5
Nedskrivningar	-45,6	-9,3
Summa avskrivningar	-406,9	-331,8

NOT 6 SKATTEINTÄKTER

Mnkr	2002	2001
Årets preliminära skatteintäkter	22 832,4	21 079,4
Begravningsavgiften	111,4	114,1
Utgjämning	-3 340,0	-2 189,7
Slutavräkning skatter för närmast föregående år	622,4	477,3
Summa skatteintäkter	20 226,3	19 481,1

NOT 7 GENERELLA STATSBIIDRAG

Mnkr	2002	2001
Generella statsbidrag inkl. införandeavdrag	3 185,4	3 079,0
Särskilt bidrag	73,8	71,9
Mellankommunal utjämning	-107,9	-111,0
Mervärdeskatt, kommunavgift	-1 865,6	-1 706,3
Mervärdeskatt, statsbidrag	1 865,6	1 706,3
Summa generella statsbidrag m.m., netto	3 151,2	3 039,9

NOT 8 FINANSIELLA INTÄKTER

Under posten övriga finansiella intäkter redovisas bland annat borgensintäkter från de kommunala bostadsbolagen. Aktieutdelning avser utdelning från de kommunala bolagen.

Mnkr	2002	2001
Långfristiga räntor	2 165,6	1 608,3
Kortfristiga räntor	509,1	186,7
Övriga finansiella intäkter	23,3	14,3
Aktieutdelning	851,1	606,1
Summa finansiella intäkter	3 549,0	2 415,3

NOT 9 FINANSIELLA KOSTNADER

Mnkr	2002	2001
Långfristiga räntor	-1 887,3	-1 371,0
Kortfristiga räntor	-244,7	-46,2
Övriga finansiella kostnader	-76,8	-69,2
Summa finansiella kostnader	-2 208,9	-1 486,4

NOT 10 EXTRAORDINÄRA INTÄKTER

Mnkr	2002	2001
Försäljning aktier Birka Stadshusefemman AB	2 999,8	0,0
Återföring nedskriven tomträttsmark	542,5	0,0
Summa extraordinära intäkter	3 542,3	0,0

NOT 11 EXTRAORDINÄRA KOSTNADER

Mnkr	2002	2001
Nedskrivning av småhustomträttsmark	0,0	-250,0
Summa extraordinära kostnader	0,0	-250,0

NOT 12 AVSÄTTNINGAR/ANSPRÅKTAGANDE

Mnkr	2002	2001
ÅRETS AVSÄTTNINGAR		
Årets avsättningar		
Miljöfonden	-1 000,0	0,0
Pensionskostnader	-300,0	0,0
Barnomsorgsutbyggnad	-200,0	0,0
Ventilationskostnad skolor	-200,0	0,0
Bostadsanpassningsbidrag	-37,0	0,0
Renhållningsnämnden	0,0	-9,3
Begravningsavgift	-14,5	-18,0
Boende äldre och funktionshindrade	0,0	-559,8
Infrastrukturella kostnader	-1 060,0	-900,0
Summa årets avsättningar	-2 811,5	-1 487,1
ANSPRÅKTAGNA AVSÄTTNINGAR FRÅN FÖREGÅENDE ÅR		
Lärarlöner	0,0	50,0
Återbetalning av avgifter för obligatorisk ventilationskontroll	0,0	17,8
Boende äldre och funktionshindrade	96,0	19,4
Omstruktureringskostnader	11,0	21,9
Renhållningsnämnden	3,4	0,0
Summa ianspråktaga avsättningar från föregående år	110,4	109,1
Netto avsättningar/ianspråktaga avsättningar	-2 701,1	-1 378,0

NOT TILL FINANSIERINGSANALYSEN**NOT 13 ÖVRIGA EJ LIKVIDITETSPÅVERKANDE POSTER**

Mnkr	2002	2001
Justering reavinst	-3,3	-
Realisationsvinst avseende försäljning tomträtter	-543,3	-
Förändring löneskatt pensionsavsättning	-317,0	-
Minskning omklassificerad tomträttsmark	-1 464,9	-
Summa övriga ej likviditetspåverkande poster	-2 328,5	-

NOTER TILL BALANSRÄKNINGEN**NOT 14 MARK, BYGGNADER OCH TEKNISKA ANLÄGGNINGAR**

Mnkr	2002	2001
Mark, byggnader och tekniska anläggningar I/I	33 455,3	32 353,8
Köp	1 210,7	1 378,1
Uppskrivningar	0,0	339,0
Omklassificering*	2 038,2	295,0
Försäljningar	-172,8	-628,1
Avskrivningar	-313,4	-276,4
Nedskrivningar	-16,4	-6,2

Summa mark, byggnader och tekniska anläggningar **36 201,5** **33 455,3**

* Färdigställda investeringar som överförts från posten "Pågående arbeten" till "Mark, byggnader och tekniska anläggningar".

NOT 15 MASKINER OCH INVENTARIER

Mnkr	2002	2001
Maskiner och inventarier I/I	160,5	126,3
Köp	90,2	77,7
Omklassificering*	19,1	3,1
Försäljningar	0,0	-0,4
Avskrivningar	-47,9	-46,1
Nedskrivningar	-5,0	-0,1

Summa maskiner och inventarier **216,9** **160,5**

* Färdigställda investeringar som överförts från posten "Pågående arbeten" till "Maskiner och inventarier".

NOT 16 PÅGÅENDE NY-, TILL- OCH OMBYGGNADER

Mnkr	2002	2001
Pågående ny-, till- och ombyggnader I/I	440,4	310,6
Köp	541,4	427,4
Omklassificering*	-331,7	-297,6

Summa pågående ny- till- och ombyggnader **650,1** **440,3**

* Färdigställda investeringar som överförts från posten "Pågående arbeten" till posten "Mark, byggnader och tekniska anläggningar" (not 14) samt "Maskiner och inventarier" (not 15).

NOT 17 AKTIER OCH ANDELAR

Mnkr	2002	2001
Aktier och andelar I/I	3 686,9	3 611,0
Köp av aktier	0,9	0,0
Omklassificering	13,2	0,0
Uppskrivningar	0,0	80,0
Nedskrivningar	-24,7	0,0
Aktieförsäljning	-0,3	-3,4
Försäljning av bostadsrätter	-0,2	-0,7
Summa aktier och andelar	3 675,8	3 686,9

Aktier i kommunala bolag med mera per 2002-12-31

Bolag	Organisations-nummer	Aktie-kapital (tkr)	Ägar-andel (%)	Bokfört värde (tkr)
Stockholms Stadshus AB*	556415-1727	2 850 000	100,00	3 483 582,0
Fastighets AB Norrmalm 4:3	556012-4645	1 000	100,00	1 000,0
Svenska Teknologföreningens Fastighets AB	556013-4586	562	100,00	562,0
Mässhastigheter i Stockholm AB*	556094-5627	20 000	50,40	10 880,0
SMÅA AB	556497-1322	10 000	30,00	0,0
AB Familjebostäder*	556035-0067	750 000	9,00	4 950,0
AB Stockholmshem*	556035-9555	882 000	9,00	5 670,0
AB Stadsholmen	556035-1511	5 000	9,00	449,8
AB Svenska Bostäder*	556043-6429	953 000	9,00	6 300,0
Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB)	556034-8970	50 000	9,00	4 500,0
Stockholm Vatten AB	556175-1867	125 000	7,00	8 750,0
Stockholms Hamn AB*	556008-1647	50 000	9,00	4 500,0
Stockholms Stads Parkerings AB*	556001-7153	20 000	9,00	1 350,0
Stockholms Stadsteater AB	556026-1553	1 250	3,60	45,0
Stockholm 2004 AB	556529-4625	500	100,00	514,0
Euro Info Centre Stockholm AB	556526-1632	102	33,30	34,0
STOSEB	556200-6345	1 500	49,00	735,0
Stockholm Terminal AB	556255-1928	1 000	20,00	200,0
Business Arena Stockholm AB	556537-8030	220	60,75	161,0
AB Fortum Värme Holding	556040-6034	1 000	49,90	800,0

Summa aktier i koncernföretag/dotterbolag
3 534 982,8

* Koncern

SÖRAB	556255-1928	8 000	5,00	400,0
AB Servi-Data (depositionsbevis)	556197-4022			0,1

Summa aktier i övriga företag
400,1
Aktieportfölj avseende pensionsmedel 2002-12-31

Bolag	Antal aktier	Amskaffnings värde	Bokfört värde (tkr)
ABB Ltd	11 600	2 784,0	299,3
Syngenta	415	0,0	204,6
AstraZeneca	16 700	6 012,0	5 185,4
Ericsson B	58 400	6 026,2	359,2
Föreningssparbanken	13 600	1 530,0	1 400,8
H & M	18 200	6 006,0	3 030,3
Investor	14 200	1 810,5	745,5
Tele2	2 800	2 185,2	653,8
Nokia SDB	8 800	3 795,0	1 214,4
SEB A	16 100	1 505,4	1 191,4
Securitas B	10 750	2 338,1	1 128,8
SHB A	17 100	1 658,7	1 992,2
Skandia	27 600	6 013,3	634,8
Volvo B	8 640	2 246,4	1 235,5

Summa aktier i portfölj
43 910,8
19 276,0

Bokfört värde är lika med marknadsvärde.

Summa aktier
3 554 658,9
Summa andelar (bostadsrätter)
121 143,4
Summa aktier och andelar
3 675 802,3

NOT 18 LÅNGFRISTIGA FORDRINGAR

Mnkr	2002	2001
Långfristiga fordringar I/I	14 121,7	15 719,4
Nyutlåning	5 408,2	3 011,2
Återläggning av föregående års omklassificering	3 023,9	2 946,3
Amorteringar	-1 123,6	-4 716,9
Upp-/Nedskrivningar	0,0	-3,5
Kortfristig del av långfristiga fordringar*	-4 766,1	-2 834,9
Summa långfristiga fordringar	16 664,1	14 121,7

* Fordringar som på balansdagen har en förfallodag som inträffar inom ett år. Dessa fordringar har omförts till kortfristig utlåning.

Låntagare

Mnkr	2002	2001
Utlåning till koncernbolag	14 614,0	12 207,6
Övriga	2 050,0	1 914,1
Summa långfristiga fordringar	16 664,1	14 121,7

NOT 19 PLACERINGAR I OBLIGATIONER

Mnkr	2002	2001
Innehav I/I	0,0	0,0
Köp	3 861,1	0,0
Periodisering av under- och överkurser	-30,6	0,0
Omklassificering*	-2 708,3	0,0
Summa placeringar i obligationer	1 122,2	0,0

* Omklassificering avser fordringar som på balansdagen har en förfallodag som inträffar om ett år. Dessa fordringar har omförts till kortfristig utlåning.

NOT 20 TOMTRÄTTSMARK

Mnkr	2002	2001
Småhustomträttsmark, omklassificering från anläggningstillgång	200,0	1 664,9
Summa tomträttsmark	200,0	1 664,9

NOT 21 VARULAGER OCH PÅGÅENDE ARBETE

Mnkr	2002	2001
Varulager	7,8	8,8
Pågående arbeten	6,5	5,1
Summa varulager och pågående arbeten	14,3	13,9

Varulager värderas till det lägsta värdet av anskaffningspris och verkligt värde.

NOT 22 KORTFRISTIGA FORDRINGAR

Mnkr	2002	2001
Skatte-/momsfordringar	302,8	392,1
Statsbidragsfordringar	92,8	71,8
Övriga kortfristiga fordringar	524,8	598,1
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	3 130,1	3 091,4
Kundfordringar	743,5	709,4
Summa kortfristiga fordringar	4 794,1	4 862,7

NOT 23 KORTFRISTIG UTLÅNING

Mnkr	2002	2001
Kortfristig utlåning	3 816,4	15 563,4
Kortfristig del av långfristiga fordringar*	7 474,4	3 023,9
Summa kortfristig utlåning	11 290,8	18 587,3

* Fordringar som på balansdagen har en förfallodag som inträffar inom ett år. Dessa fordringar har omförts till kortfristig utlåning.

NOT 24 KORTFRISTIGA PLACERINGAR

Mnkr	2002	2001
Obligationer och andra värdepapper	2 322,1	0,0
Kompetenskonto	28,6	0,0
Summa kortfristiga placeringar	2 350,7	0,0

NOT 25 KASSA OCH BANK

Mnkr	2002	2001
Förskottskassor	14,2	14,8
Kassa, bank- och postgiro	153,0	2 683,5
varav tillgodohavande i koncernkonto	[153,0]	[2 683,3]
Summa kassa och bank	167,2	2 698,3

NOT 26 EGET KAPITAL

Mnkr	2002	2001
Eget kapital I/I	45 475,5	44 655,3
Förändring av eget kapital enligt resultaträkningen	2 000,4	247,3
varav disposition av årets förändring*	[2 000,0]	
Övriga justeringar	-317,0	572,8
Summa eget kapital	47 158,9	45 475,5

* Dessa medel avser inrättandet av Stockholms stads kompetensfond.

NOT 27 AVSATT TILL PENSIONER

Mnkr	2002	2001
Avsatta pensioner I/I	1 306,5	1 607,6
Årets förändring	317,0	-301,0
Summa avsatt till pensioner	1 623,5	1 306,5
därav garantipensioner	[237,5]	[237,5]
därav visstidspensioner	[49,3]	[49,3]

NOT 28 ÖVRIGA AVSÄTTNINGAR

Mnkr	2002	2001
Återbetalning av avgifter för obligatorisk ventilationskontroll		
Ingående balans	0,0	17,9
lanspråktaget	0,0	-17,9
Utgående balans	0,0	0,0
Omstruktureringkostnader		
Ingående balans	60,6	82,6
lanspråktaget	-11,0	-21,9
Utgående balans	49,7	60,6
Lärlarlöner		
Ingående balans	0,0	50,0
lanspråktaget	0,0	-50,0
Utgående balans	0,0	0,0
Boende äldre och funktionshindrade		
Ingående balans	840,4	300,0
lanspråktaget	-96,0	-19,4
Årets avsättning	0,0	559,8
Utgående balans	744,4	840,4
Renhållningsnämnden		
Ingående balans	32,6	23,2
lanspråktaget	-3,4	0,0
Årets avsättning	0,0	9,4
Utgående balans	29,2	32,6
Begravningsavgift		
Ingående balans	34,0	16,0
Årets avsättning	14,5	18,0
Utgående balans	48,5	34,0
Infrastrukturella kostnader		
Ingående balans	1 240,0	340,0
Årets avsättning	1 060,0	900,0
Utgående balans	2 300,0	1 240,0
Bostadsanpassningsbidrag		
Ingående balans	0,0	0,0
Årets avsättning	37,0	0,0
Utgående balans	37,0	0,0
Barnomsorgsutbyggnad		
Ingående balans	0,0	0,0
Årets avsättning	200,0	0,0
Utgående balans	200,0	0,0
Miljöfond		
Ingående balans	0,0	0,0
Årets avsättning	1 000,0	0,0
Utgående balans	1 000,0	0,0
Pensionskostnader		
Ingående balans	0,0	0,0
Årets avsättning	300,0	0,0
Utgående balans	300,0	0,0
Ventilationskostnad skolor		
Ingående balans	0,0	0,0
Årets avsättning	200,0	0,0
Utgående balans	200,0	0,0
Summa ingående balans	2 207,7	829,6
Summa lanspråktaget	-110,4	-109,1
Summa årets avsättningar	2 811,5	1 487,2
Summa utgående balans	4 908,7	2 207,7

NOT 29 OBLIGATIONSÅN

Mnkr	2002	2001
Oblighationslåneskuld I/I	1 839,5	3 020,6
Nyupplåning	0,0	200,2
Periodisering av under- och överkurser	5,6	0,0
Kurskorrigering	0,1	0,0
Överföring från utländska reverslån	870,5	0,0
Återläggning av föregående års omklassificering	1 361,4	2 335,7
Amorteringar	-1 809,9	-2 355,6
Kortfristig del av långfristiga lån*	-308,9	-1 361,4
Summa obligationslån	1 958,2	1 839,5

* Skulder som på balansdagen har en förfallodag som inträffar inom ett år.
Dessa skulder har omförs till kortfristiga lån.

Mnkr	2002	2001
Utländska obligationslån	1 158,5	999,8
Svenska obligationslån	799,8	839,7
Summa obligationslån	1 958,2	1 839,5

NOT 30 REVERSLÅN

Mnkr	2002	2001
Reverslåneskuld I/I	1 349,5	2 869,8
Nyupplåning	13 430,1	482,2
Överföring till utländska reverslån	-870,5	0,0
Återläggning av föregående års omklassificering	1 367,2	1 094,1
Amorteringar	-1 145,6	-1 729,4
Kortfristig del av långfristiga lån*	-9 647,8	-1 367,2
Summa reverslån	4 482,9	1 349,5

* Skulder som på balansdagen har en förfallodag som inträffar inom ett år.
Dessa skulder har omförs till kortfristiga lån.

Mnkr	2002	2001
Utländska reverslån	0,0	436,0
Svenska reverslån	682,9	913,5
Upplåning från majoritetsägda bolag	3 800,0	0,0
Summa reverslån	682,9	1 349,5

NOT 31 STATLIGA LÅN

Mnkr	2002	2001
Skuld avseende statliga lån I/I	10,0	10,1
Återläggning av föregående års omklassificering	0,0	0,2
Amorteringar	-10,0	-0,2
Kortfristig del av långfristiga lån*	0,0	-0,1
Summa statliga lån	0,0	10,0

* Skulder som på balansdagen har en förfallodag som inträffar inom ett år.
Dessa skulder har omförs till kortfristiga lån.

NOT 32 ÖVRIGA LÅNGFRISTIGA SKULDER

Mnkr	2002	2001
Nyttjanderätt Börshuset	0,6	0,6
Skuldfonder	39,4	14,8
Skuld för pensioner	0,0	0,0
Summa övriga långfristiga skulder	40,0	15,4

NOT 33 KORTFRISTIGA SKULDER

Mnkr	2002	2001
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	2 887,4	2 871,6
Skatteskulder/moms	36,4	55,8
Leverantörsskulder	1 509,0	1 707,5
Förmedlade medel	5,7	4,3
Deponerade medel	1,6	2,4
Skuldfonder	0,6	0,6
Personalskatter	259,4	292,7
Övrigt	106,4	96,2
Summa kortfristiga skulder	4 806,5	5 031,2

NOT 34 KORTFRISTIGA LÅN

Mnkr	2002	2001
Certifikatslån i SEK	0,0	597,7
Certifikatslån i utländsk valuta	0,0	421,4
Utnyttjad kredit i koncernkontot	767,5	18 094,3
Upplåning från majoritetsägda bolag	1 000,0	0,0
Kortfristig del av långfristiga lån*	9 956,8	2 728,7
Summa kortfristiga lån	11 724,2	21 842,2

* Långfristiga lån som på balansdagen har en förfallodag som inträffar inom ett år. Dessa skulder har omförts till kortfristiga lån.

NOT 35 SKULD FÖR SEMESTERLÖNER OCH OKOMPENSERAD ÖVERTID

Mnkr	2002	2001
Ingående skuld I/I	614,4	576,3
varav semesterlöner	[564,5]	[529,8]
varav okompenserad övertid	[49,9]	[46,5]
Förändring semesterlöneskuld	27,8	34,6
Förändring okompenserad övertid	2,4	3,4
Summa skuld för semesterlöner m.m.	644,6	614,4
varav semesterlöner	[592,2]	[564,5]
varav okompenserad övertid	[52,4]	[49,9]

NOT 36 ANSVARS- OCH BORGENSFÖRBINDELSER

Mnkr	2002	2001
Stadens majoritetsägda bolag		
Stadens majoritetsägda bolag		
Borgen för lån	1 227,1	1 611,8
varav:		
AB Familjebostäder	[50,1]	[106,4]
AB Stockholmshem	[58,2]	[63,2]
AB Svenska Bostäder	[1 094,6]	[1 410,2]
AB Stadsholmen	[24,2]	[32,0]
Pensionsutfästelser	968,1	904,9
Ansvarsförbindelse Globen	15,0	30,0
Summa ansvars- och borgensförbindelser för stadens majoritetsägda bolag	2 210,2	2 546,7

Övriga juridiska-/privatpersoner

Borgen för lån	1 897,8	1 897,3
varav:		
Stiftelsen Stockholms Studentbostäder	[78,6]	[80,7]
Stockholms Kooperativa Bostadsförening	[525,5]	[525,5]
Birka Energi	[1 080,0]	[0,0]
Stockholms Stadsmission	[92,4]	[0,0]
SYVAB	[48,2]	[0,0]
Övriga juridiska personer	[73,1]	[1 291,1]
Pensionsutfästelser	55,6	76,0
Kommunalt förlustansvar för småhus	22,0	29,0
Summa borgen för övriga juridiska-/privatpersoner	1 975,4	2 002,3
Totalt ansvars- och borgensförbindelser	4 185,6	4 549,0

NOT 37 STADENS PENSIONSFRÖPLIKTELSE

Stadens pensionsförpliktelser enligt beräkningar gjorda av Statens Löne- och Pensionsverk.

Mnkr	2002	2001
Skuld I/I	8 978,4	9 186,8
Utbetalda pensioner	-111,9	-208,4
Summa stadens pensionsförpliktelse	8 866,5	8 978,4

NOT 38 DERIVATAINSTRUMENT 2002-12-31

Mnkr	Nominellt värde, tillgångar	Nominellt värde, skulder	Netto	Marknadsvärde netto
Valutaswappar	1 903,7	1 721,9	181,7	255,1
Ränteswappar	17 831,0	17 831,0	0,0	-151,6
Summa	19 734,7	19 552,9	181,7	103,5

Staden utnyttjar ränte- och valutaswappar i syfte att säkra positioner avseende kurs- och ränteförändringar. Stadens marknadsvärderade fordran på swapmotparterna översteg på balansdagen motsvarande skuld med 103,5 mnkr.

NOTER TILL DEN SAMMANSTÄLLDA RESULTATRÄKNINGEN

NOT 39 AVSKRIVNINGAR

Mnkr	Procent	2002	2001
Immateriella anläggningstillgångar			
Hysesrätter och immateriella tillgångar	20	-2,1	-11,9
Goodwill	10-20	-13,0	-12,5
Materiella anläggningstillgångar			
Byggnader och tekniska anläggningar	2-33	-1 577,2	-1 475,5
Maskiner och inventarier	2-33	-328,1	-369,6
Summa avskrivningar		-1 920,4	-1 869,5

NOT 40 FINANSIELLA INTÄKTER

Mnkr	2002	2001
Ränteutgifter	1 473,5	751,7
Övriga finansiella intäkter	61,5	61,5
Summa finansiella intäkter	1 535,0	813,2

NOT 43 EXTRAORDINÄRA KOSTNADER

Mnkr	2002	2001
Nedskrivning av småhustomträttsmark (Se även not 11)	0,0	-250,0
Summa extraordinära kostnader	0,0	-250,0

NOT 41 FINANSIELLA KOSTNADER

Mnkr	2002	2001
Räntekostnader	-1 794,3	-1 841,8
Övriga finansiella kostnader	-74,7	-68,7
Summa finansiella kostnader	-1 869,0	-1 910,6

NOT 44 SKATT

Mnkr	2002	2001
Aktuell skatt	-689,0	-1 213,1
Uppskjuten skatt	208,6	-349,5
Summa skatt	-480,4	-1 562,5

NOT 42 EXTRAORDINÄRA INTÄKTER

Mnkr	2002	2001
Försäljning aktier Birka Stadshusfemman AB (Se även not 10)	2 999,8	0,0
Återföring nedskriven tomtträttsmark (Se även not 10)	542,5	0,0
Summa extraordinära intäkter	3 542,3	0,0

NOT TILL DEN SAMMANSTÄLLDA FINANSIERINGSANALYSEN

NOT 45 ÖVRIGA EJ LIKVIDITETSPÅVERKANDE POSTER

Mnkr	2002	2001
Resultat från andelar i intresseföretag	8,5	-426,2
Summa övriga ej likviditetspåverkande poster	8,5	-426,2

NOTER TILL DEN SAMMANSTÄLLDA BALANSRÄKNINGEN

NOT 46 IMMATERIELLA ANLÄGGNINGSTILLGÅNGAR

Mnkr	2002	2001
Immateriella anläggningstillgångar I/I	45,7	12,2
Investeringar	37,6	42,5
Omklassificering	-4,8	15,5
Försäljningar/utrangeringar	-15,8	0,0
Avskrivningar	-15,2	-24,4
Nedskrivningar	-10,0	0,0
Ändring i koncernsammansättning	-0,2	0,0
Immateriella anläggningstillgångar 31/12	37,3	45,7

NOT 47 MARK, BYGGNADER OCH TEKNISKA ANLÄGGNINGAR

Mnkr	2002	2001
Mark, byggnader och tekniska anläggningar I/I	70 196,3	70 849,6
Investeringar	4 018,5	2 991,1
Uppskrivningar	0,0	339,0
Omklassificering	1 970,5	1 256,2
Försäljningar/utrangeringar	-755,9	-3 969,9
Avskrivningar	-1 577,2	-1 475,5
Nedskrivningar	-65,8	-31,0
Ändring i koncernsammansättning	-35,8	236,7
Mark, byggnader och tekniska anläggningar 31/12	73 750,6	70 196,3

NOT 48 MASKINER OCH INVENTARIER

Mnkr	2002	2001
Maskiner och inventarier I/I	2 603,4	2 579,9
Investeringar	253,1	544,3
Omklassificering	9,6	-13,0
Försäljningar/utrangeringar	-32,6	-136,0
Avskrivningar	-328,1	-369,6
Nedskrivningar	-7,6	-2,2
Maskiner och inventarier 31/12	2 497,8	2 603,4

NOT 49 PÅGÅENDE NY-, TILL- OCH OMBYGGNADER

Mnkr	2002	2001
Pågående ny-, till- och ombyggnader I/I	3 222,1	1 961,5
Investeringar	3 470,5	2 583,5
Omklassificering	-1 975,3	-1 259,2
Försäljningar/utrangeringar	-531,6	-47,6
Nedskrivningar	-22,1	-13,3
Ändring i koncernsammansättning	-34,9	-2,8
Pågående ny-, till- och ombyggnader 31/12	4 128,6	3 222,1

NOT 50 AVSÄTTNINGAR

Mnkr	2002	2001
Omstruktureringskostnader (se även not 28)	49,7	60,6
Boende äldre och funktionshindrade (se även not 28)	744,4	840,4
Renhållningsnämnden (se även not 28)	29,2	32,6
Begravningsavgifter (se även not 28)	48,5	34,0
Infrastrukturella kostnader (se även not 28)	2 300,0	1 240,0
Bostadsanpassningsbidrag (se även not 28)	37,0	0,0
Barnomsorgsutbyggnad (se även not 28)	200,0	0,0
Marksaneringsåtgärder (se även not 28)	1 000,0	0,0
Pensionskostnader (se även not 28)	300,0	0,0
Ventilationskostnad skolor (se även not 28)	200,0	0,0
Övriga avsättningar	75,3	76,9
Summa avsättningar	4 984,1	2 284,5

NOT 51 ÖVRIGA LÅNGFRISTIGA SKULDER

Mnkr	2002	2001
Skulder till kreditinstitut	2 797,5	3 268,5
Övriga långfristiga skulder	66,4	48,8
Summa övriga långfristiga skulder	2 863,9	3 317,2

NOT 52 KORTFRISTIGA SKULDER

Mnkr	2002	2001
Förskott från kund	50,4	13,2
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	5 330,2	4 456,1
Skatteskulder	826,9	1 141,7
Leverantörsskulder	2 571,3	2 679,8
Övriga kortfristiga skulder	427,4	2 909,2
Summa kortfristiga skulder	9 206,3	11 200,0

REVISORERNAS GRANSKNING

Stockholms stads revisionskontor har granskat att huvudräkenskaperna, årsredovisningen inklusive den sammanställda redovisningen för år 2002 har upprättats i enlighet med den kommunala redovisningslagen, god redovisningssed och stadens regler. Granskningen har utförts enligt god revisionssed. Revisionskontoret konstaterar att stadens resultat- och balansräkningar samt den sammanställda redovisningen i allt väsentligt är rättvisande.

Stockholm i april 2003

Per Holmberg
Ordförande för revisorerna

Stockholms nämnder, aktiebolag och stiftelser

Den kommunala verksamheten i Stockholms stad drivs huvudsakligen i förvaltnings- och bolagsform. Staden är indelad i 18 stadsdelsnämnder och ett tjugotal facknämnder. Flera aktiebolag bedriver också verksamhet som har betydelse för staden och dess medborgare. Dessutom samarbetar staden med några stiftelser.

STOCKHOLMS STADS NÄMNDER

Stadsdelsnämnder

Stockholms 18 stadsdelsförvaltningar svarar för större delen av den kommunala servicen inom sitt geografiska område utifrån de mål och riktlinjer som kommunfullmäktige fastställer. De har emellertid frihet att välja organisation och form för driften av verksamheten. Varje stadsdelsförvaltning har en nämnd som är politiskt ansvarig.

Stadsdelsnämnderna ansvarar för den kommunala grundskolan, skolbarnomsorgen och förskoleverksamheten samt för barn med behov av särskilt stöd. I ansvarsområdet ingår också äldreomsorg, omsorg om funktionshindrade, individ- och familjeomsorg inklusive socialpsykiatri, fritids- och kulturverksamhet, barn och ungdomsverksamhet, viss tillsynsverksamhet, enklare bygglov och markupplåtelser, skötsel av gator, torg och parker samt konsumentvägledning.

Stadsdelsnämnderna är också remissinstans vid tillståndsgivning för utskänkning av alkohol, markupplåtelser samt vid stads- och trafikplaner. Tillsynen över folkölsförsäljningen i staden fördes över till stadsdelsnämnderna från den 1 januari 2002 i samband med vissa ändringar i alkohollagen.

Totalt svarar stadsdelsnämnderna för ungefär 75 % av den kommunala servicen och tilldelas ungefär två tredjedelar av stadens budget. Verksamheten finansieras huvudsakligen genom kommunalskatt men också genom inkomster i form av stadsbidrag, taxor och avgifter.

Invånarantalet i stadsdelsnämnderna, som omfattar en eller flera stadsdelar, varierar från cirka 16 000 till 64 000 personer.

18 stadsdelsnämnder

Västerort

Bromma
Hässelby-Vällingby
Kista
Rinkeby
Spånga-Tensta

Söderort

Enskede-Årsta
Farsta
Hägersten
Liljeholmen
Skarpnäck
Skärholmen
Vantör
Älvsjö

Innerstaden

Katarina-Sofia
Kungsholmen
Maria-Gamla stan
Norrmalm
Östermalm

Facknämnder

Verksamheter av mer övergripande intresse för hela Stockholms stad och som inte varit naturligt att dela upp på stadsdelsnämnderna bedrivs av facknämnder. Varje nämnd har en egen förvaltning med tjänstemän som sköter det dagliga arbetet. Nämnden som är politiskt tillsatt står för besluten och bär det yttersta ansvaret för verksamheten.

Facknämnder

Brand- och räddningsnämnden	Renhållningsnämnden
Gatu- och fastighetsnämnden	Revisorskollegiet
Idrottsnämnden	Saluhållsstyrelsen
Integrationsnämnden	Socialtjänstnämnden
Kulturnämnden	Stadsbyggnadsnämnden
Kyrkogårdsnämnden	Stadsmuseinämnden
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	Utbildningsnämnden
Näringslivsnämnden	Valnämnden
	Överförmyndarnämnden

Brand- och räddningsnämnden svarar för brand- och räddningstjänst och ger råd i förebyggande brandskyddsfrågor. Brandsyn och besiktningar samt tillsyn av söningsverksamheten ligger också under nämndens ansvar. Nämnden svarar också för samordningen av den kommunala beredskapsanläggningen och för planläggning av räddningstjänsten under höjd beredskap.

Gatu- och fastighetsnämnden har ett samlat ansvar för markförvaltning, markexploatering, väghållning, strategisk trafikplanering för alla färdmedel och trafikövervakning, myndighetsutövning för hamnfrågor och för genomförande av de planer som rör den fysiska miljön i Stockholm samt för merparten av stadens upplåtelsefrågor. Nämnden förvaltar gator, parker, naturområden och en stor del av de byggnader som används för stadens verksamheter. Det innebär bland annat att 150 mil gator, ca 1 000 brokonstruktioner och 1,2 miljoner kvadratmeter lokaler skall underhållas.

Idrottsnämnden ansvarar för stadens idrotts- och friluftsverksamhet samt administrerar stadens bidragsgivning och stöd till idrottsföreningar och andra sammanslutningar. Ansvaret för bokning, drift och skötsel av stadens ca 450 idrottsanläggningar ligger också under nämnden. I nämndens utbud av verksamhetslokaler ingår även ca 200 gymnastiksalar. Nämnden ansvarar också för att ordna fritidsverksamhet för barn och ungdomar med funktionshinder. Dessutom svarar nämnden för friluftsverksamhet, fiskevård och båtplatser.

Äldreombudsmannens arbete syftar till att öka de äldres och närståendes inflytande och förebygga att brister uppkommer inom äldreomsorgen. I arbetsuppgifterna ingår att besvara frågor om äldreomsorgen, ge råd och stöd till enskilda äldre och närstående, hjälpa till att få kontakt med rätt person och framföra synpunkter till ansvariga. Funktionen som äldreombudsman inrättades 1999 och sorterar under äldreomsorgsberedningen på stadsledningskontoret. Äldreombudsmannen heter Ulla Johansson.

Integrationsnämnden samordnar stadens integrations- och demokratiarbete. Nämnden svarar också för stadens mottagning och introduktion av flyktingar samt samordnar stadens bidragsgivning. Integrationsnämnden har dessutom samordningsansvar för stadens insatser inom ramen för den nationella Storstadssatsningen, för stadens program för stadsdelsförnyelse (ytterstadssatsningen) liksom för minoritetsfrågorna i staden.

Kulturnämnden ansvarar för stadens kulturverksamhet och skall främja kulturlivet i staden. Nämnden ger kulturstöd till verksamheter inom teater, dans, musik, musikedramatik, konst och konsthantverk, film och foto, litteratur och museer. Kulturnämnden svarar för verksamheten vid Stadsbiblioteket och stadens övriga bibliotek, Kulturhuset, Liljevalchs konsthall, Baltiskt kulturcentrum, Konstkansliet samt den barn- och ungdomsverksamhet inom musik, teater, musikteater, dans samt bild och form som erbjuds genom Kulturskolan i samarbete med stadsdelsnämnderna. Nämnden svarar även för den konstnärliga utsmyckningen av allmänna platser. Nämnden är också arkivmyndighet och ansvarar för Stockholms stadsarkiv.

Kyrkogårdsnämnden har ansvar för stadens och åt staden upplåtna begravningsplatser, kyrkogårdar och krematorier samt för frågor som rör begravningsverksamheten. Till nämndens uppgifter hör också att långsiktigt tillgodose behovet av mark till begravningsplatser. I Stockholm finns tio kyrkogårdar eller begravningsplatser med åtta minneslundar, två krematorier och ett kolumbarium. Kommunfullmäktige fastställer en begravningsavgift som skall finansiera verksamheten i sin helhet. För år 2002 uppgick begravningsavgiften till 8 öre per skattekrona.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden svarar för det övergripande miljö- och hälsoskyddet i staden samt planering och samordning inom området. Nämnden ansvarar för kontroll av bland annat livsmedelshandtering, bostadshygien, offentliga lokaler och miljöfarlig verksamhet. Till uppgifterna hör också luftövervakning, bullerbekämpning, djurskyddsfrågor samt planering och samordning inom miljöskyddsområdet. Vid sidan av detta leder nämnden också flera projekt inom miljö- och hälsoskyddsområdet. Nämndens verktyg är dels inspektion och övervakning enligt lag, dels utvecklingsarbete och kunskapshöjande aktiviteter bland medborgare, företag och institutioner.

Näringslivsnämnden har ett övergripande ansvar för näringslivsfrågorna och näringslivets utveckling i staden. Nämnden skall bidra till att förbättra näringslivsklimatet genom att ge god service, erbjuda väl fungerande infrastruktur, upphandla kommunal verksamhet i konkurrens samt marknadsföra Stockholm som etableringsort för

Det nya slakthuset ersatte stadens äldre slakterier, främst på Norrmalm, där kött-hanteringens lämnade en del övrigt att önska. Foto Almberg & Preinitz, SSM.

Korvtillverkning. Foto Almberg & Preinitz, SSM.

Gustaf V med uppvaktning inviger Enskede slakthus, januari 1912. Foto Almberg & Preinitz, SSM.

näringslivet. Genom Business Arena Stockholm AB (BAS) skall näringslivsnämnden marknadsföra staden och regionen som etableringsort för företag. Ansvaret för stadens lokala investeringsprogram (LIP) för ekologisk hållbarhet i samhället ligger också under nämnden. Dessutom ansvarar nämnden för stadens kontakter med Europeiska Unionen (EU) och Östersjöstaterna i näringslivsfrågor.

Renhållningsnämnden har det övergripande ansvaret för stadens avfallshantering. Till nämndens uppgift hör att ta fram förslag till taxor för hämtning, transport och behandling av hushållsavfall, samordna stadens agerande för avfall som omfattas av producentansvaret samt svara för information och rådgivning i avfallsfrågor. Nämnden skall också följa och stimulera utvecklingen av miljöanpassade och kostnadseffektiva åtgärder inom avfallsområdet. Renhållningsnämnden ansvarar också för stadens insatser i ett SIDA projekt i Tegucigalpa, Honduras.

Revisorskollegiets ansvarsområde följer av kommunallag, aktiebolagslag, revisionsstadga och andra föreskrifter som utfärdats av kommunfullmäktige. Det är kommunfullmäktige som är revisorernas uppdragsgivare. Revisionen skall granska all kommunal verksamhet som bedrivs av stadens nämnder, aktiebolag och stiftelser i den omfattning som följer av god revisionssed. Revisorerna skall pröva om verksamheten sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt, om räkenskaperna är rättvisande och om den interna kontrollen som görs inom nämnderna är tillräcklig.

Saluhallsstyrelsen ser till att Stockholm har en väl fungerande färskvarutillförsel. Styrelsen förvaltar mark och fastigheter inom stadens två partihandelsområden för livsmedel – slakthusområdet i Enskede och Årsta partihandelsområde. Nämnden driver också stadens tre saluhallar: Östermalms saluhall, Hötorgshallen och Södermalms saluhall samt de tre intilliggande salutorgen. Styrelsen ger service åt företag och arbetar för att stimulera och underlätta nyetableringar och expansion, främjar miljöanpassning samt bistår i tull-, handels- och EU-frågor. Styrelsen är även stadens kristidsnämnd.

Diskrimineringsfunktionären är pådrivande i arbetet mot diskriminering inom framförallt det personalpolitiska området. Ingen skall bli diskriminerad utifrån kön, nationellt eller etniskt ursprung, religion, ålder, sexuell läggning eller funktionshinder. Funktionen, som sorterar under den personalpolitiska avdelningen på stadsledningskontoret, inrättades 2000 och är i första hand till för stadens personal och arbetssökande. Tjänsten innehas av Lena Ring.

Socialtjänstnämnden har ett övergripande ansvar för all socialtjänst i staden förutom äldreomsorgen. Det gäller bland annat insatser för hemlösa, jourverksamheter, familje rådgivning, lovverksamhet för funktionshindrade barn, insatser för ungdomar och vuxna i enlighet med LSS samt beslut om tillstånd för alkoholutskänkning. Nämnden har också ett samordnande och övergripande ansvar för stadens drog- och brottsförebyggande arbete, för kommunövergripande uppsökande arbete inom individ- och familjeomsorgen samt för att erbjuda personer med funktionshinder rätt insatser. Nämnden arbetar även på uppdrag av stadsdelsnämnderna och har ett samordnande ansvar för utbyggnad av boenden för hemlösa. Stöd till frivilligorganisationer och stadens HIV/Aids-sekretariat ligger också under nämndens ansvarsområde.

Stadsbyggnadsnämnden ansvarar för stadens fysiska planering som omfattar bostadsförsörjning och arbetsplatser samt energiplanering. Nämnden har myndighetsansvar för detaljplan och planprocess, bygglov och bygganmälan samt kartförsörjning. Nämnden ger också bidrag till handikappanpassning av bostäder. Dessutom svarar nämnden genom Lantmäterimyndigheten i Stockholms kommun för fastighetsbildning och fastighetsregistrering i Stockholm. Under nämnden sorterar även stadens utrednings- och statistikkontor (USK). USK förser staden med utredningsstöd, prognoser och statistik som underlag för stadens verksamhet, planering och uppföljning samt tillgodoser efterfrågan på undersökningar baserade på enkäter och intervjuer. Kontoret svarar också för den officiella statistiken.

Stadsmuseinämndens uppgift är att bevara, levandegöra och förmedla stadens kulturhistoriska värden till dess invånare, besökare och framtida generationer. Nämndens verksamhet omfattar Stockholms stadsmuseum, medeltidsmuseet och kommittén för Stockholmsforskning liksom alla samlingar och kulturmiljövärden. Stadsmuseet besöks av ca 160 000 personer per år och har ca 200 000 föremål i samlingarna. Museets faktarum fungerar som forskarsal, referensbibliotek och bildbyrå för forskare och allmänhet. Medeltidsmuseet är uppbyggt kring flera fasta fornlämningar som grävdes fram vid den stora arkeologiska undersökningen på Helgeandsholmen 1978-80. Nämnden är remissinstans i bygglovs- och detaljplaneärenden som kan påverka eller förändra kulturhistoriskt värdefulla miljöer.

Ombudsmannen för funktionshindrade skall ge stöd och hjälp åt medborgarna, bistå med information om stadens handikapplan samt arbeta med riktlinjer och policy. Funktionen inrättades 2000 och sorterar under stadsledningskontoret. Tjänsten innehas av Riita-Leena Karlsson.

Utbildningsnämnden ansvarar för mål, uppföljning, utvärdering och utveckling av förskola, grundskola, särskola, gymnasieskola, vuxenutbildning och svenska för invandrare (SFI). Nämnden ansvarar också för driften av kommunal verksamhet inom gymnasieskola, vuxenutbildning, svenska för invandrare, särskolan, enheterna inom S:t Örjans rektorsområde, skolhälsovården och elevvårdsenheten. Nämnden har även hand om all hantering av enskilt driven förskola och fristående skola. Nämnden ansvarar för att samma villkor gäller mellan egenregiverksamheter och enskilt drivna verksamheter. Nämnden har också hand om bidrag till utomstående organisationer som bedriver verksamheter inom skolans område, där detta inte ankommer på stadsdelsnämnderna.

Valnämnden svarar för organisation och genomförande av val till riksdagen samt val till landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige. Nämnden svarar också för val till EU-parlamentet och skall dessutom genomföra eventuella extraval och folkomröstningar. Nämndens samtliga uppgifter är reglerade i lagstiftning. I september 2002 genomfördes ordinarie val till riksdag, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige.

Överförmyndarnämndens uppgifter är att utifrån gällande lagstiftning utöva tillsyn över förmyndares, förvaltares och gode mäns förvaltning i syfte att garantera rättstryggheten för personer som inte själva kan sköta sin ekonomi, bevaka sin rätt eller sörja för sin person. Nämnden ansvarar också för tillsyn och kontroll över alla föräldrar i Stockholms stad som förvaltar barns tillgångar. Nämnden utser också god man för så kallade ensamma flyktingbarn.

LJUS OCH VÄRME

Under vinterhalvåret rådde kyla och mörker. Vedbränder i öppna härdar gav värme, främst till matlagning samt begränsat ljus, kompletterat av torrvedsstickor i s.k. ljuskärringar med en bränntid på 5–10 minuter. Vaxljus användes i kyrkliga sammanhang och var under den katolska tiden den vanligaste offergåvan. I hemmen förekom enklare oljelampor och osande talgljus stöpta av djurfett tills Liljeholmens stearinfabrik 1839 erbjöd en annan låga.

Mot slutet av 1850-talet kom den franska moderatorlampan, på 1870-talet utkonkurrerad av den nya fotogenlampan. Dess milda sken upplevdes som ett hot mot den flämtande gaslampan vars bränsle levererades från det 1853 öppnade gasverket på Klara sopbacke. Från 1860-talet experimenterades samtidigt med elektriskt ljus från privata batterier och elverk, varpå det kommunala elverket vid Brunkebergstorg 1892 lät strömmen flöda och lyste upp tidigare mörka skrymslen.

Utomhus sökte man sig fram med facklor och bart ljus. Efter slottsbranden 1697 förbjöds detta på grund av brandrisken. Istället anbefalldes slutna handlykter. I 1749 års förordning om allmän gatubelysning uppmanades så fastighetsä-

garna att under vinterhalvåret hålla lyktor tända från mörkrets inbrott till midnatt – utom mån-ljusa kvällar. Utplacerade i sicksack 30 steg från varandra gav dessa katt- eller vargögon ett matt ledljus. Ansvar för skötseln överläts åt särskilda lykttändare.

De omkring 3 500 vargögonen kompletterades 1827–28 av den franska Argandlampan som med sitt starkare, mer riktade sken främst uppsattes i gatukorsningar. De första gaslyktorna tändes den 18 december 1853 på Norrbro och de två sista släcktes inte förrän 1941. Gasverket övergick i stadens ägo 1884 och 1893 invigdes den nya anläggningen i Värtan. Elektriskt gatuljus hade premiär 1881 på Norrbro och två år senare upplystes Skeppsbron. Ljus och fest hörde samman och nu kunde staden illumineras även till vardags.

Veden var länge den dominerande energikällan. Ända in på 1930-talet var vedjakterna ett karakteristiskt inslag i stadsbilden. Redan ett par århundraden tidigare hade man börjat oroa sig för skogstillgångarna och 1767 lanserades kakelugnen som med sitt värmelagringssystem hade en betydligt högre verkningsgrad än öppna härdar. Kring sekelskiftet 1800 började man också

experimentera med järnspisar och järnkaminer. Genombrottet kom på 1840-talet, med Bolinders verkstäder som huvudleverantör. På 1920-talet blev gasspisen standard i hushållen, varpå elspisen tog över efter andra världskriget.

Många av de vackra kakelugnarna revs sedan centralvärmen gjort entré efter första världskriget. I pannrummen eldades först med ved, sedan med koks och efter 1945 i ökande utsträckning med olja. Det första kommunala fjärrvärmeverket startade 1953 och 1959 stod Hässelbyverket färdigt. Åren 1963–74 tillkom Ågesta kärnkraftvärmeverk, avlöst av det sopeldade Högdalenverket. Samtidigt – 1969 och 1973 – började de oljeeldade Värtaverket och Akalla-verket att sprida värme till Stockholms inner- och ytterstad.

I hemmen
osade talgljus
stöpta av
djurfett.

STOCKHOLMS STADS AKTIEBOLAG

Staden bedriver också en omfattande verksamhet i flera aktiebolag som också omfattas av de övergripande mål som kommunfullmäktige beslutat om. I detta avsnitt presenteras verksamheten i dels de majoritetsägda aktiebolag och intressebolag som är samlade i koncernen Stockholms Stadshus AB, dels de aktiebolag som ligger utanför koncernen

Koncernen Stockholms Stadshus AB

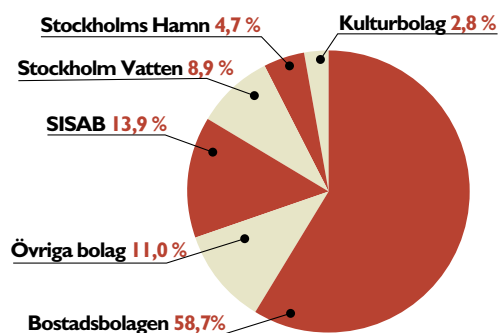
Stockholms Stadshus AB är moderbolag i en koncern som består av 16 aktiva bolag och ett tiotal bolag som är icke verksamhetsdrivande. Stockholms Stadshus AB ägs av Stockholms stad till 100 % och fungerar som ett sammanhållande bolag för flertalet av stadens aktiebolag.

Stadshus AB svarar för koncernens övergripande utveckling och strategiska planering samt styrningen av de ekonomiska och finansiella resurserna. Den strategiska inriktningen och de operativa besluten i moder- och dotterbolag skall ha kommuninvånarnas långsiktiga intressen som utgångspunkt. Förmögenhetsförvaltningen skall ske så att värdet i reala termer bibehålls samtidigt som rimlig avkastning kan lämnas till staden.

Koncernen verkar inom flera områden som är till gagn för stadens medborgare. Verksamhet bedrivs inom bland annat följande områden: bostäder, vattenförsörjning, förvaltning av skolfastigheter, hamnverksamhet, parkering och kultur. Det är kommunfullmäktige som beslutar om taxor och avgifter som till exempel för vatten och avlopp samt parkeringsavgifter som bolagen tar ut för sin verksamhet.

Dotterbolagens styrelser och verkställande ledningar har det operativa ansvaret för att kommunfullmäktiges beslut verkställs. Flera av aktiebolagen som ingår i koncernen Stockholms Stadshus AB är också egna koncerner. Bolagskoncernen leds av en koncernstyrelse, vars representanter utses av kommunfullmäktige. VD för Stockholms Stadshus AB är Bo Sundling, tillika stadsdirektör. Den dagliga driften leds av vice verkställande direktören Per Blomstrand.

Omsättningen 2002 fördelad mellan olika bolagsverksamheter

Under 2002 hade koncernen en omsättning på drygt 11 135 miljoner kronor och cirka 3 251 anställda. Av omsättningen svarade de tre bostadsbolagen AB Svenska Bostäder, AB Stockholmshem och AB Familjebostäder för 58,7 %. Resultat efter finansnetto uppgick till 2 428 miljoner kronor. En separat årsredovisning produceras för Stockholms Stadshus AB.

Förändringar under året:

- I januari 2002 startade Stockholm Visitors Board AB sin verksamhet genom att verksamheten inom Stiftelsen Stockholm Information Service fördes över till ett helägt dotterbolag under koncernen Stockholms Stadshus AB.
- Skolfastigheter i Stockholm AB, SISAB förvärvade sista december aktierna i Keflavik Fastighets AB från Stockholms Stadshus AB.
- I syfte att renodla verksamhetsgrenarna ombildades i början av 2002 AB Stockholm Globe Arena AB till ett fastighets- och ett evenemangsbolag, där fastighetsbolaget är moderbolag. Bolagets nya namn är Stockholm Globe Arena Fastigheter AB.
- Stockholm MFO AB som har varit en gemensam serviceorganisation för stadens olika verksamheter har i enlighet med kommunfullmäktiges beslut 1999 successivt avyttrat eller avvecklat alla affärsdrivande verksamheter, de senaste under 2002.
- En ny dagvattenstrategi antogs av kommunfullmäktige under 2002 som innebär att Stockholm Vatten får det samlade ansvaret för hanteringen av vattenfrågorna i staden.

KONCERNEN STOCKHOLMS STADSHUS AB

Majoritetsägda aktiebolag

AB Svenska Bostäder (k)
AB Familjebostäder (k)
AB Stockholmshem (k)
Stockholms Stads
Bostadsförmedling AB
Skolfastigheter i Stockholm
AB (SISAB) (k)
Keflavik Fastighets AB
CentrumKompaniet i Stockholm AB

Stockholm Vatten AB (98 %)
Stockholms Hamn AB (k)
AB Stokab
Stockholms Stads Parkerings AB (k)

Stockholms Stadsteater AB
Stockholm Globe Arena
Fastigheter AB (k)
St Erik Försäkrings AB
Stockholm Visitors Board AB
Stockholm MFO AB

I bilden anges ägarandelen i de fall den är mindre än 100 %.

(k) dotterkoncern

AB Svenska Bostäder är med drygt 46 200 lägenheter och 5 100 lokaler motsvarande cirka 658 000 kvm Sveriges största fastighetsföretag. Under år 2002 har ca 600 lägenheter färdigställts varav 400 studentlägenheter. Vid årets slut fanns drygt 7 000 bostadslägenheter i produktionsplanerna. Nyproduktionen sker i såväl innerstaden och närförort som i stadens ytterområden. Utförsäljning av bostadsfastigheter för omvandling till bostadsrätter till hyresgästerna fortsatte under 2002. Totalt såldes 18 fastigheter med 942 lägenheter för sammanlagt 1 016 miljoner kronor. Svenska Bostäder har flera dotterbolag bland annat AB Stadsholmen som äger och förvaltar kulturhistoriskt värdefulla byggnader i Stockholm och IT-BO i Stockholm AB som arbetar med IT i boendet.

AB Familjebostäder äger och förvaltar drygt 25 500 bostadslägenheter och ca 2 400 lokaler. Cirka 400 lägenheter finns utanför Stockholms stads gränser. Under 2002 har 32 lägenheter färdigställts och vid årets slut fanns drygt 3 200 bostadslägenheter i produktionsplanerna. Ombildningen av hyresrätter till bostadsrätter har fortsatt under 2002. Totalt såldes 26 fastigheter med 685 lägenheter för sammanlagt 696 miljoner kronor. FB Servicehus är ett helägt dotterbolag under Familjebostäder som förvaltar flera av stadens servicehus.

AB Stockholmshem äger och förvaltar drygt 31 700 bostadslägenheter i framförallt Stockholms stad. Bolaget äger och förvaltar även 3 700 lokaler motsvarande 270 000 kvm lokalyta samt 152 000 kvm garage. Under året har totalt 11 bostadslägenheter färdigställts och vid årets slut fanns drygt 2 000 bostadslägenheter i produktionsplanerna. Ombildningen av hyresrätter till bostadsrätter fortsatte under 2002. Totalt såldes 6 fastigheter med 195 lägenheter för sammanlagt 187 miljoner kronor.

Stockholms Stads Bostadsförmedling AB ansvarar för reguljär förmedling, evakuering och förmedling av förturslägenheter inklusive försöks- och träningslägenheter. Bolaget förmedlar lediga hyreslägenheter från såväl de kommunala bostadsbolagen som privata fastighetsägare. Under 2002 förmedlades knappt 3 900 lägenheter och vid årsskiftet stod cirka 81 000 i bostadskö. Bolagets verksamhet är numera självfinansierad genom en köavgift som för år 2002 var 325 kr.

Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB) äger, förvaltar och hyr ut skollokaler till stadens grund- och gymnasieskolor. SISAB äger även lokaler för uthyrning till bostäder,

friskolor och lokaler för näringsidkare. SISAB:s lokaler hyrs till 92 % av Stockholms stad. Bolagets totala fastighetsbestånd omfattar 196 fastigheter varav 175 skolor med en total area om 1,4 miljoner kvm. SISAB svarar också för ny-, till- och ombyggnad samt förädling av friställda skollokaler för annat ändamål. Under året har satsningen på ytterstaden fortsatt med upprustning av skolor och skolgårdar i förorterna. Utbyggnaden av skoldatanätet, IT i skolan, avslutades under 2002. Fastighets AB Hotell och Restaurangskolan i Stockholm (FABHRIS) är dotterbolag till SISAB och förvaltar fastigheten Sandhagen 11 inom slakthusområdet i Enskede.

Från årsskiftet 2002/03 ingår även i koncernen Keflavik Fastighets AB som hyr ut lokaler i Electrumfastigheten Keflavik 1 i Kista. Fastigheten, som omfattar 72 000 kvm uthyrningsbar yta, förvaltas och administreras av SISAB. Verksamheten utgör ett centrum för utbildning, forskning och näringsliv. Bolaget har inga anställda. Kommunfullmäktige har beslutat att bolaget/fastigheten skall säljas. Under 2001 har därför ca 47 000 kvm av fastigheten avyttrats till Akademiska Hus. Resterande del av fastigheten, huvudsakligen kommersiella ytor, kommer också att säljas.

Centrum Kompaniet i Stockholm AB äger och förvaltar fastigheter med kommersiellt innehåll i Stockholms stad. Den dominerande verksamheten är idag förvaltning och utveckling av köpcentra och stadsdelscentra. Bolaget äger och förvaltar nio centrumanläggningar med totalt 38 fastigheter på drygt 248 000 kvm lokalyta, 4 100 garage och p-platser samt ca 1 200 bostäder.

Stockholm Vatten AB ansvarar för vattenförsörjning och avloppshantering och är en av stadens viktigaste strategiska resurser i miljöarbetet. I bolagets uppgifter ingår också vattenvård och sjörestaureringar. Vattenverken i Norsborg och Lovö producerar och levererar drygt 130 miljoner kubikmeter dricksvatten till en miljon människor i Stockholmsområdet. Avloppsvattnet från Stockholm, Huddinge och sex grannkommuner renas i reningsverken i Henriksdal, Bromma och Loudden. Stockholm Vatten har samarbetsprojekt med flera andra kommuner samt med Riga i Lettland, Kaunas i Litauen och S:t Petersburg i Ryssland för att förbättra vattenförsörjningen och minska belastningen på Östersjön genom en mer effektiv avloppsrening.

Stockholms Hamn AB är Sveriges näst största hamnbolag. Bolagets uppgift är att säkerställa och utveckla goda förutsättningar för sjöfarten och Mälardalsregionens varuför-

sörjning. Bolagets verksamhet omfattar hamnarna i Stockholm, Kapellskär och Nynäshamn. Via hamnen i Stockholm försörjs en tredjedel av Sveriges befolkning med varor. Bolaget spelar också en allt viktigare roll när det gäller passagerar- och kryssningstrafiken i Östersjön. Stockholms Hamn sköter också drift och underhåll av stadens inre kajer och hamnplaner, ansvarar för slussar, upplåter mark och lokaler i anslutning till hamnområdena samt reglerar vattennivån i Mälaren genom slussar och dammluckor.

AB Stokab ansvarar för utbyggnad och drift av ett optiskt fibernät i Stockholmsregionen. Stokab skall också medverka till att brist på nätkapacitet inte utgör ett etableringshinder på telemarknaden. Bolaget erbjuder svart fiber, dvs. fiberoptisk kabel utan aktiv ändrustning. Stokab driver också ett transportnät för tele- och datakommunikation åt Stockholms stad och dess bolag. Bolagets syfte är att bidra till goda förutsättningar för IT-utvecklingen i regionen samt som operatörsoberoende och konkurrensneutral leverantör tillhandahålla ett nät som är öppet för alla på lika villkor. Bolagets nät består i dag av mer än 5 000 kilometer kabel eller cirka en miljon fiberkilometer. Bolagets nät har anslutningspunkter i stort sett samtliga Stockholms läns kommuner samt på ett antal större öar i Stockholms skärgård.

Stockholm Stads Parkerings AB (Stockholm Parkering) och dotterbolaget Parkab Övervakning AB är en fullservicekoncern inom parkering. Det innebär att koncernen svarar för hela kedjan från projektering och byggande till drift, uthyrning och övervakning av parkeringsanläggningar. Bolagets affärsidé är att tillhandahålla väl belägna och attraktiva parkeringsanläggningar till konkurrenskraftiga priser. Det skall ske på ett miljömedvetet sätt inom ramen för Stockholm stads trafik- och parkeringspolitik och med en hyres- och taxesättning som gör att bolaget inte är prisledande. Ekonomiska överskott av parkeringsverksamheten används till nya parkeringsanläggningar, upprustning och underhåll. Bolaget ansvarar för totalt 107 000 parkeringsplatser. Parkab Övervakning AB sköter övervakningen av såväl bolagets som offentliga och privata parkeringsanläggningar. Satsningen på nya parkeringsanläggningar fortgår och under 2002 påbörjades ett helautomatiserat parkeringsgarage på Rörstrandsgatan i Vasastan. Stockholm Parkering firade 25-års jubileum under 2002.

Stockholms Stadsteater AB skall erbjuda god teater av hög kvalitet med bredd i repertoaren och arbeta för att nå

en bred publik så att alltför kommer och återkommer som publik till teatern. Stadsteaterns verksamhet är samlad i Kulturhuset, mitt i city och är med sina sju scener landets största teater. Parkteatern ingår i stadsteaterns verksamhet med teater i Stockholms parker under sommaren och med en lokal fast scen i Sättra, Skärholmens stadsdel. Ett omfattande internationellt utbyte och samarbete bedrivs också och är en viktig del av Stadsteaterns verksamhet. Under 2002 gav Stadsteatern runt 1 445 föreställningar för drygt 424 000 besökande.

Stockholm Globe Arena Fastigheter AB äger, förvaltar, driver och marknadsför Globen, Hovet, Annexet och Söderstadion. I syfte att renodla verksamhetsgrenarna ombildades i början av 2002 bolaget till ett fastighets- och ett evenemangsbolag, där fastighetsbolaget är moderbolag. Bolagets huvudsakliga uppgift är att skapa förutsättningar för evenemang av hög internationell klass genom att tillhandahålla väl anpassade lokaler, marknadsföra, medverka och bistå arrangörer samt genomföra egna evenemang. Bolaget har sport, konserter, kultur- och familjevenemang som basverksamhet. Företagsevenemang är en växande marknad. Årligen genomförs runt 200 arrangemang för knappt en miljon besökare. Under 2002 och 2003 slutförs en ombyggnad och upprustning av Hovet. En utredning är också tillsatt som skall se över utvecklingen av hela Globenområdet, där bland annat en eventuell ny fotbollsarena diskuteras.

S:t Erik Försäkrings AB har till uppgift att ge staden och dess bolag service och rådgivning i försäkrings- och riskhanteringsfrågor samt minimera försäkringskostnaderna. Företaget svarar för att det finns en effektiv riskfinansiering av anläggningar och verksamheter ägda av Stockholms stad. Drygt 90 % av alla försäkringshandlingar (sak- och personförsäkringar) inom kommunkoncernen genomförs av bolaget. Bolaget bedriver också ett antal skadeförebyggande projekt som till exempel besiktning av barnstugor som ägs av staden, enligt en speciell riskanalysmetod som benämns "Stockholm blue".

Stockholm Visitors Board AB bildades den 1 januari 2002 genom att verksamheten inom Stiftelsen Stockholm Information Service (SIS) i sin helhet fördes över till det nya bolaget samtidigt som Stockholms läns landstings ansvar för SIS upphörde. Bolagets uppgift är att öka antalet besökare till Stockholmsregionen, utveckla Stockholmsregionen som besöksort, förbättra besöksservicen samt ge information om Stockholmsregionen inom och utom landet. Hemsidan www.stockholmtown.com

Vatten som vatten. Ett hygieniskt spörsmål. Ur Söndags-Nisse 19/8 1866. SSM

VATTEN OCH AVLOPP

Behovet av färskvatten tillgodosågs i äldre tider av allmänna och privata brunnar. De tidigaste omnämnda allmänna brunnarna var belägna nära Tyska Brunnplan (1426), i Brunngränden (1450), i kvarteret Pygmalion (1441) samt i Brunnbacken (1475). Vid 1600-talets slut fanns ca 300 grävda brunnar, 25 av dem allmänna. Ett fåtal privata brunnar finns kvar än idag. Namnet Surbrunnsgatan minner samtidigt om förekomsten av hälsobrunnar med mineralvatten.

Vattenkvaliteten växlade. Sophögar och annat förorenade brunnarna. Strömmarna fick därför bidra med hushålls- och dricksvatten. Ett vattenhämtningsställe låg 1773 vid Slaktarhusbron, ett annat vid Kornhamnstorg. Vid sidan låg offentliga avträden, tvättbryggor, bryggerier, badhus och fasta fisker. Norrströms vatten var i och för sig dåligt, men torgbrunnarnas sämre, hävdade överståthållaren 1774. De som hade råd lät därför frakta hem vatten från någon källa i stadens omgivning eller utkanter.

Vattenledningen introducerades i slutet av 1500-talet då vassöarna försökte ersätta vattdragarna med sug- och lyftpumpar, anslutna till rör eller rännor av trä ut till kungaborgens olika delar. En ny anläggning planerades 1620, denna gång tänkt att förse hela staden med vatten men läckande rör och resurser satte snart stopp för projektet. Ett annat förslag, att leda vatten med självfall från sjön Fatburen, föddes och dog 1654. Den första fungerande vattenledningen invigdes 1694 och gick från sjön Träsket till vattenkonsterna i Kungsträdgården.

En kommunal vattenförsörjningsanläggning

aktualiserades igen på 1840-talet efter den stora koleraepidemin. Behov fanns också av ett bättre brandförsvar. Efter engelskt föredöme påbörjades 1858 utbyggnaden av ett vattenledningsnät med Årstaviken som vattentäkt. Vattenverket vid Skanstull invigdes 1861, det vid Eriksdal 1884. Samtidigt försämrades Mälarens vatten inte minst av kloakutsläppen. Vid sekelskiftet 1900 inköptes därför Borsjön och ett nytt vattenverk byggdes vid Norsborg. Idag förses stockholmarna med rent vatten från vattenverken i Norsborg och Lovö.

Äldre tiders avloppsdiken och flytande orenlighetssamlingar ersattes på samma gång av ett modernt avloppssystem. De första kommunala avloppsrören grävdes ner 1864 i Krummakargatan på Södermalm. Trummorna löpte ut direkt i sjön. År 1909 anslöts de på 1880-talet introducerade wc-klosetterna till nätet. Effektiva reningsverk lät vänta på sig till 1950-talet, varefter Mälaren har återfått sin vattenkvalitet. Numera renas avloppsvattnet i de tre reningsverken i Henriksdal, Bromma och Loudden.

Norrströms vatten
var dåligt, men
torgbrunnarnas
var ännu sämre

har över 250 000 besökare per månad under högsäsong, varav hälften från utlandet. Bolaget har också intensifierat sitt samarbete med näringslivet för att samordna resurser och genomföra gemensamma aktiviteter.

Stockholm MFO AB har varit en gemensam serviceorganisation för stadens olika verksamheter inom områdena materielförsörjning, maskin- och fordonsuthyrning, verkstadstjänster, yrkesradionät, städtjänster och uppdragsbaserad upphandlingsverksamhet. I enlighet med kommun-

fullmäktiges beslut 1999 har samtliga affärsdrivande verksamheter successivt avyttrats eller avvecklats, de senaste under 2002.

Bolag som sålts

AB Glasbrukskvarteret Stadshustrean som ägdes av Stockholms Stadshus AB såldes under 2002 till Stockholms stad. Staden sålde sedan bolaget vidare till extern köpare samma år.

Bolag som är icke verksamhetsdrivande eller under avveckling

AB Glasbrukskvarteret KH
AB Glasbrukskvarteret WPF
AB Glasbrukskvarteret SML
AB Glasbrukskvarteret SVF (k)
AB Glasbrukskvarteret Fastighet

AB Glasbrukskvarteret Förädling
AB Glasbrukskvarteret Konvertering
AB Glasbrukskvarteret Saluhall
AB Glasbrukskvarteret Strada
AB Glasbruket 2001

AKTIEBOLAG UTANFÖR STOCKHOLMS STADSHUS AB*

Majoritetsägda aktiebolag

Business Arena Stockholm AB (BAS), (60,75 %) är ett samarbetsprojekt mellan Stockholms stad, övriga kommuner i Stockholms län och Uppsala kommun för att marknadsföra staden och regionen för investeringar och etableringar

Mässfastigheter i Stockholm AB (50,4 %) (k) äger och förvaltar mässlokaler i Älvsjö. Ett av dotterbolagen, Stockholmsmässan AB, genomför mässor och kongresser.

Fastighets AB Norrmalm 4:3 har som verksamhet att äga och förvalta del av fastigheten Norrmalm 4:3.

Fastighets AB Bangårdsposten äger och förvaltar postterminalen vid Stockholms centralstation. Under 2001 förvärvade Stockholms stad samtliga aktier i bolaget som kommer att säljas för att en konferens- och hotellanläggning skall inrymmas i byggnaden.

Intressebolag

Stor-Stockholms Energiaktiebolag (STOSEB) (49 %) har till uppgift att verka för planering och samordning av energifrågor i Storstockholm. Bolagets verksamhet överfördes successivt under 2002 till Kommunförbundet Stockholms län (KSL). Verksamheten kommer att avvecklas under 2003.

Euro Info Centre Stockholm AB (33,33 %). Bolaget bedriver ingen verksamhet och kommer att avvecklas under 2003.

SMÅA AB (30 %) bygger bostadsområden i Stockholmsregionen. Bolaget ägs gemensamt av Stockholms stad, HSB Produktion AB och JM Byggnads AB.

Stockholm Terminal AB (20 %) har till uppgift att bedriva bussterminalverksamhet vid Cityterminalen.

AB Fortum Värme Holding samägt med Stockholms stad (49,9 % av rösterna, 9,9 % av kapitalet) ändrade under året namn från Birka Värme Holding AB. Bolaget bedriver verksamhet inom fjärrvärme, fjärrkyla och stadsgas i Sverige.

Bolag som sålts

Birka Stadshusfemman AB var ett bolag med syfte att äga och förvalta stadens aktier i Birka Energi AB. I februari 2002 såldes bolaget till Fortum Power and Heat AB. Staden behåller andelen 50 % av rösterna i AB Fortum Värme Holding samägt med Stockholms stad (f.d. Birka Värme Holding).

Bolag som är icke verksamhetsdrivande:

Stockholm 2004 AB
Svenska Teknologföreningens Fastighets AB

*Procentandel anges i de fall den är mindre än 100 %, (k) dotterkoncern.

Express II avgår till Barnens ö. Foto SvD 12/6 1930. SSM

STOCKHOLMS STADS STIFTELSE

Här presenteras några verksamhetsstiftelser som har särskild betydelse för stadens verksamhet. Stockholms stad utser minst hälften av styrelseledamöterna i Stiftelsen Barnens Dag, Stiftelsen Bostäder och Lokaler för synskadade, Stiftelsen Hotellhem i Stockholm, Stiftelsen Stockholm Water Foundation och Stiftelsen Strindbergsmuseet.

Stiftelsen Barnens Dag äger och förvaltar Barnens Ö på Vaddö i Norrtälje och Fiskeboda i Julita, Katrineholms kommun. Stiftelsen skall i samarbete med Stockholms stad och Stockholms läns landsting utveckla sommargårdsverksamhet och allmän fritids- och friluftsverksamhet på Barnens Ö och Fiskeboda. Stiftelsen driver också kolloverksamhet i egen regi.

Stiftelsen Bostäder och Lokaler för synskadade grundades år 1946. Stiftelsen äger och förvaltar byggnader på Södermalm med bostäder och lokaler för synskadade och deras organisationer.

Stiftelsen Hotellhem i Stockholm tillhandahåller genomgångsbostäder för personer med sociala och/eller ekonomiska problem, ensamstående ungdomar mellan 18 och 25 år samt flyktingar som är i behov av en tillfällig bostad.

Stiftelsen Stockholm Water Foundation har som syfte att främja och stödja intresset för forskning och utveckling kring vatten. Det sker bland annat genom den årliga utdelningen av Stockholm Water Prize, ett internationellt vattenpris som tilldelas en enskild person, en institution, en organisation eller ett företag, som genom tillämpad forskning eller konkreta resultat lämnat ett väsentligt bidrag till bevarandet av världens vattenresurser. Stiftelsen delar också ut Stockholm Junior Water Prize.

Stiftelsen Strindbergsmuseet är en stiftelse med Stockholms stad, Strindbergssällskapet och Nordiska museet som huvudmän. Stiftelsen belyser August Strindbergs liv och verk genom utställningar och dokumentation samt upplåter lokaler till forskning och annan verksamhet i samma syfte.

SIFFROR FÖR NÄMNDER, STIFTELSE OCH AKTIEBOLAG

NÄMNDER 2002

	Antal anställda	Kostnader,* mnkr	Intäkter, mnkr	Förändring resultatfond, mnkr	Resultat netto efter res fond, mnkr	Budget- avvikelse netto, mnkr	Resultat netto efter resultatfond, kr/inv.	Netto- investeringar, mnkr
Brand- och räddningsnämnden	639	-381,3	156,9	-	-224,4	3,2	4	-37,0
Gatu- och fastighetsnämnden	1 012	-2 094,7	2 033,9	-	-61,8	75,9	100	-1 228,5
Idrottsnämnden	403	-558,3	163,7	-1,2	-395,8	6,3	8	-106,0
Integrationsnämnden	80	-172,7	287,3	-	114,6	4,0	5	-
Kulturnämnden, kulturförvaltningen	1 025	-657,4	98,1	-	-559,3	9,6	13	-0,5
Kulturnämnden, stadsarkivet	99	-60,5	19,7	-	-40,7	-0,5	-1	-
Kommunfullmäktige m.m.	264	-812,7	91,9	0,4	721,2	61,6	81	-
Kyrkogårdsnämnden	128	-128,1	31,3	-0,1	-96,9	0,2	0	-19,9
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	159	-114,8	38,3	-	-76,5	1,5	2	-
Näringslivsnämnden	33	-162,0	93,0	-	-69,0	0,7	1	-
Renhållningsnämnden	27	-259,7	256,2	-	-3,4	-3,4	-5	-5,9
Revisorskollegiet	34	-25,9	2,1	-	-23,8	0,1	0	-
Saluhallsstyrelsen	24	-108,0	146,8	-	38,8	-4,1	-5	-
Socialtjänstnämnden	1 134	-1 147,1	460,8	4,2	-682,2	7,2	10	-
Stadsbyggnadsnämnden, stadsbyggnadskontoret	300	-247,3	65,5	-	-181,8	3,0	4	-
Stadsbyggnadsnämnden, utrednings- och statistikkontoret	45	-29,7	25,5	1,7	-2,5	0	0	-
Stadsdelsnämnderna (totalt)	28 100	-21 478,9	3 127,6	40,8	-18 310,5	-274,4	-362	-
Stadsmuseinämnden	109	-77,9	19,6	-0,3	-58,6	1,0	1	-
Utbildningsnämnden	3595	-5250,6	1 537,9	3,4	-3 709,3	3,8	5	-15,0
Valnämnden	-	-12,2	0,5	0	-11,7	-0,8	-1	-
Överförmyndarnämnden	20	-23,6	1,5	0	-22,1	0,9	1	-
Summa nämnder	37 230	-33 691,7	8 510,3	48,2	-25 133,2	96,4	-127	-1 412,8

*inklusive kapitalkostnader.

STIFTELSE 2002

	Medelantal anställda	Rörelsens intäkter, mnkr		Rörelsens kostnader, mnkr	Övriga intäkter/ kostnader netto inkl avskrivn, mnkr	Årets resultat efter disp, mnkr	Balans- omslutning, mnkr
		Stadens bidrag	Övriga rörelse- intäkter				
Stiftelsen Barnens Dag	47	0,0	25,6	30,1	2,1	-2,4	37,4
Stiftelsen Bostäder och Lokaler för Synskadade	1	0,0	3,8	3,1	-0,7	0,0	12,0
Stiftelsen Hotellhem i Stockholm	93	15,4	106,9	125,3	-0,5	-3,5	45,0
Stiftelsen Stockholm Water Foundation	3	0,0	6,0	5,7	-0,1	0,2	15,0
Stiftelsen Strindbergmuseet	6	4,7	2,1	5,3	-1,5	0,0	2,0
Summa stiftelser	151	20,1	144,4	169,5	-0,7	-5,7	111,3

*uppgifterna är preliminära

Anmärkning: siffrorna i tabellerna är avrundade och summerar därför inte exakt.

AKTIEBOLAG 2002

	Antal anställda	Omsätt- ning, mnkr	Resultat efter finans netto, mnkr	Balansom- slutning, mnkr	Aktie- kapital, mnkr	Eget kapital, ¹ mnkr	Balans- likviditet, ² %	Soliditet, ³ %	Netto- inv, mnkr
Stockholms Stadshus AB (koncern)									
Stockholms stadshus AB, moderbolag	7	16,3	584,7	16 918,9	2 850,0	15 235,5	819,1	90,1	101,1
AB Svenska Bostäder, koncern	666	3 208,5	920,5	12 270,9	953,0	4 067,1	10,7	33,1	-335,9
AB Familjebostäder, koncern	343	1 589,7	509,8	7 511,2	750,0	4 367,1	37,6	58,1	80,0
AB Stockholmshem, koncern	316	1 771,7	315,7	9 342,3	882,0	2 913,6	34,3	31,2	419,4
Stockholms Stads Bostadsförmedling AB	59	37,3	4,0	10,8	0,1	1,3	98,0	12,4	1,6
Skolfastigheter i Stockholm AB, SISAB, koncern	152	1 517,4	8,1	6 785,9	50,0	378,9	15,0	5,6	195,9
Keflavik Fastighets AB		33,7	-24,8	398,1	0,1	0,1	9,1	0,0	
CentrumKompaniet i Stockholm AB	34	435,0	82,3	1 973,0	0,1	0,6	35,8	0,0	117,4
Stockholm Vatten AB	575	1 158,8	50,2	4 043,2	125,0	142,6	23,8	9,8	397,8
Stockholms Hamn AB, koncern	276	520,8	-28,5	704,2	50,0	302,3	117,9	42,9	9,9
AB Stokab	147	365,6	41,6	1 913,2	50,0	60,0	10,1	3,1	555,3
Stockholms Stads Parkerings AB, koncern	121	355,4	51,2	407,0	20,0	104,6	73,6	25,7	40,3
Stockholms Stadsteater AB	350	82,8	-173,6	207,2	1,3	1,6	92,1	0,8	6,6
Stockholm Globe Arena Fastigheter AB, koncern	97	130,0	-50,3	406,8	0,2	191,9	152,4	47,2	268,6
S:t Erik Försäkrings AB	5	39,5	5,5	130,0	40,0	46,0	246,9	35,4	0,2
Stockholm Visitors Board AB	64	100,8	-13,4	42,9	0,1	0,1	125,9	0,2	1,7
Stockholm MFO AB	39	20,7	-36,1	37,8	0,1	0,1	213,0	0,3	-19,0
Icke verksamhetsdrivande bolag									
AB Glasbrukskvarteret KH				4,9	0,1	4,9		100,0	
AB Glasbrukskvarteret WPFQ		0,0	-0,2	27,4	2,1	27,4	161 029,4	99,9	
AB Glasbrukskvarteret SML			-0,9	0,4	0,1	0,4		100,0	
AB Glasbrukskvarteret, SWF, koncern		1,0	-0,2	8,2	4,0	7,5	1 218,5	91,8	
AB Glasbrukskvarteret Fastighet			0,0	49,8	31,8	49,8		100,0	
AB Glasbrukskvarteret Förädling			0,0	38,1	10,0	38,1		100,0	-5,0
AB Glasbrukskvarteret Konvertering				1,5	0,1	1,5		100,0	
AB Glasbrukskvarteret Saluhall				53,2	0,1	53,2		100,0	
AB Glasbrukskvarteret Strada				0,1	0,1	0,1		100,0	
AB Glasbruket 2001				0,1	0,1	0,1		100,0	
Övriga majoritetsägda aktiebolag									
Business Arena Stockholm AB, BAS		12,8	0,1	7,5	0,2	0,3	96,6	3,9	0,6
Mässfastigheter i Stockholm AB, koncern	242	649,2	23,6	653,7	20,0	189,1	51,3	28,9	77,3
Fastighets AB Norrmalm 4:3		0,2	0,1	4,5	1,0	2,2	11,6	49,2	0,8
Fastighets AB Bangårdsposten		45,2	0,4	451,7	0,1	23,8	236,1	5,3	
Stockholm 2004 AB			0,0	0,7	0,5	0,7	21 966,7	99,5	
Svenska Teknolog- föreningens Fastighets AB			0,0	0,6	0,6	0,6	5 258,3	98,1	
Summa aktiebolag*	3 493	12 092,5	2 269,8	64 405,9	5 842,8	28 213,2			1 914,4

*Summeringarna avser ej kommunkoncernen. Endast summan av de ingående bolagen.

1. Eget kapital uttrycks här som summan av bundet och fritt eget kapital enligt balansräkningen samt 72 % av obeskattade reserver.

2. Likviditetstalet uttrycker bolagets totala omsättningstillgångar i relation till kortfristiga skulder.

3. Soliditetstalet är beräknat som eget kapital samt 72 % av obeskattade reserver i relation till totala tillgångar.

Anmärkning: siffrorna i tabellen är avrundade och summerar därför inte exakt.

TIOÅRSÖVERSIKT

Allmänt	2002	2001	2000	1999
Folkmängd	758 100	754 900	750 300	743 700
riksandel, procent	8,5	8,5	8,5	8,4
Sysselsättningsfrekvens,				
procent av hela folkmängden	52,2	52,9	52,3	50,7
procent av folkmängden 16-64 år	79,3	80,1	79,4	77,6
Arbetslöshetstal, procent av arbetskraften 16-64 år	3,8	3,3	3,2	4,2
motsvarande genomsnitt	4,0	4,0	4,7	5,6
Beskattningsbar inkomst, mnkr	117 216	106 358	98 580	92 547
per invånare, kr	156 200	143 080	133 920	127 200
riksgenomsnittet för d:o, kr	124 250	115 970	109 790	104 900
Total kommunal skattesats Stockholm, kr	27,90	28,10	28,94	29,21
därav staden	17,58	17,78	17,93	18,13
församlingarna	-	-	0,69	0,76
landstinget	10,32	10,32	10,32	10,32
Total kommunal medelskattesats riket, kr	30,52	30,53	31,59	31,48
Konsumentprisindex, årsmedeltal för riket (1980=100)	272,9	267,1	260,7	258,1
Inflation (årsgenomsnitt), procent	2,2	2,5	1,0	0,4

Stadens verksamhet*

Externa utgifter, mnkr	?	42 282	42 221	48 928
Externa inkomster, mnkr	?	45 461	39 964	45 162
därav kommunalskatt, procent	?	42,8	47,0	38,6
statsbidrag, procent	?	9,0	10,5	8,9
Årets resultat, mnkr	2 004,4	247,3	225,7	205,0
Verksamhetens kostnader, mnkr	30 885	29 624	28 338	27 573
Verksamhetens intäkter inkl. skatt och generella statsbidrag, mnkr	31 111	30 903	30 164	28 237
Tillgångar, mnkr	77 348	79 692	69 043	69 083
per invånare, kr	102 029	105 566	92 020	92 928
Skulder, mnkr	30 189	34 216	24 387	24 654
varav avsättningar**	6 532	3 514	2 437	5 736
skulder per invånare, kr	39 822	45 325	32 503	33 150
Eget kapital, mnkr	47 159	45 476	44 655	44 429
per invånare, kr	62 207	60 241	59 517	59 765
Soliditet, procent	61,0	57,1	64,7	64,3
Finansiellt sparande, mnkr (enligt nationalräkenskaperna)	?	+1 921	+3 693	+5 691
Konsumtionens volymförändring, procent	?	-0,5	-1,0	-1,5
per invånare, procent	?	-1,0	-1,9	-2,5
Antal anställda, ca	45 000	45 500	46 100	47 950***
motsv. heltidsanställningar, ca	42 400	42 900	43 400	45 100***
Löner och lönebikostnader, mnkr	14 437	13 972	13 527	13 616

Majoritetsägda aktiebolags verksamhet*

Antal här inräknade bolag/koncerner	33	36	27	24
Balansomslutning, mnkr	64 406	75 649	64 273	65 551
Omsättning, mnkr	12 092	12 188	12 066	11 710
Aktiekapital, mnkr	5 843	5 849	5 852	5 820
Resultat efter skatt, mnkr	1 527	4 167	2 704	4 804
Eget kapital, mnkr	28 213	27 389	24 528	21 191
Investeringar, mnkr	4 420	17 864	3 081	4 590
Antal anställda, omräknade till heltidsanställningar	3 493	3 540	3 586	3 589
Löner, mnkr	1 104	978	1 027	1 006

* Uppgifterna i översikten redovisas enligt de redovisningsprinciper som tillämpas respektive år. Summeringarna avser ej kommunkoncernen. Endast summan av de ingående bolagen är inkluderad.

** Från och med 1999 redovisar staden avsättningar i balansräkningen.

1998	1997	1996	1995	1994	1993
736 100	727 200	718 500	711 300	703 600	693 000
8,3	8,2	8,1	8,0	8,0	7,9
49,3	48,4	48,8	48,8	47,6	48,3
75,3	74,2	75,5	76,2	74,8	76,4
5,7	7,6	6,7	6,5	7,1	6,8
6,5	8,1	8,1	7,7	8,0	8,2
88 568	83 895	82 011	77 116	75 424	73 699
123 300	118 000	116 600	111 300	110 200	108 500
101 800	98 000	96 900	92 300	91 100	89 100
30,01	30,01	30,00	29,99	28,96	28,95
18,45	18,45	18,41	18,01	15,80	15,80
0,76	0,76	0,75	0,74	0,66	0,65
10,80	10,80	10,84	11,24	12,50	12,50
31,65	31,66	31,65	31,50	31,0	31,0
257,0	257,3	256,0	254,8	248,5	243,2
-0,6	0,8	0,5	2,5	2,2	4,6
42 359	42 025	40 761	34 995	25 508	29 180
43 385	43 137	38 886	33 683	26 337	28 341
38,3	37,2	40,7	45,5	48,9	43,7
9,7	6,8	6,6	6,1	10,7	13,0
-128,3	-13,9	-616,8	485,9	-601,9	-757,6
28 094	26 056	25 025	21 948	21 076	21 760
26 474	25 689	24 075	22 673	21 153	21 395
73 944	76 490	74 214	70 240	68 025	63 984
100 500	105 200	103 300	98 700	96 700	92 300
28 513	30 894	28 155	24 445	22 912	18 802
-	-	-	-	-	-
38 700	42 500	39 200	34 400	32 600	27 100
45 430	45 596	46 059	45 795	45 113	45 181
61 700	62 700	64 100	64 400	64 100	65 200
61,4	59,6	62,1	65,2	66,3	70,6
-1 524	-518	-344	-496	-250	-779
+ 1,0	-1,5	1,0	3,0	-1,0	-3,5
-0,2	-2,7	0,0	2,0	-2,5	-5,5
56 500	55 200	54 500	55 800	53 600	54 450
49 300	48 000	47 200	48 000	44 400	45 800
13 194	12 680	12 071	11 077	10 768	10 695
25	24	25	24	25	24
63 826	90 040	75 428	72 375	66 770	63 420
12 041	19 305	19 493	18 245	17 504	17 714
5 852	7 071	7 091	2 643	2 592	2 700
1 397	14 580	2 069	1 423	1 054	724
25 488	27 727	14 403	12 991	11 344	10 036
3 470	18 955	3 827	7 318	3 583	6 234
3 815	4 653	5 551	5 985	6 108	7 012
1 028	1 267	1 423	1 401	1 370	1 467

*** För 1999 finns inte någon tillförlitlig siffra över antalet timanställda och därför ingår inte dessa i siffran totalt antal anställda. Eftersom antal timanställda ingår i siffrorna åren innan verkar personalminskningen mellan 1998 och 1999 större än den egentligen är. Justerat för timanställda är det totala antalet anställda för 1998 49 500 personer. Den justerade siffran för antalet helårsanställda omräknat för 1998 är 46 400 personer.

ADRESSER

Stockholms stad
105 35 STOCKHOLM
Besök: Stadshuset
Ragnar Östbergs plan 1
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 940
E-post: kommunstyrelsen@stadshuset.stockholm.se
Hemsida: www.stockholm.se

KF/KS kansli
Stadshuset
105 35 STOCKHOLM
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 940
E-post: kommunstyrelsen@stadshuset.stockholm.se

Stadsledningskontoret
Stadshuset
105 35 STOCKHOLM
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 940
E-post: infostab@stadshuset.stockholm.se

Brandförsvaret
Box 1328
111 83 STOCKHOLM
Besök: Malmkillnadsgatan 64
Tel. 454 87 00 vx, Fax: 454 89 01
E-post: brand@brand.stockholm.se

Gatu- och fastighetskontoret
Box 8311
104 20 STOCKHOLM
Besök: Fleminggatan 4
Tel. 508 26 000 vx, Fax: 508 27 222
E-post: reg@gfk.stockholm.se

Idrottsförvaltningen
Box 8313
104 20 STOCKHOLM
Besök: Fleminggatan 8
Tel. 508 26 000 vx, Fax: 653 27 36
E-post: idrott@idrott.stockholm.se

Integrationsförvaltningen
Box 9107
102 72 STOCKHOLM
Besök: Magnus Laduläsgt 63/Hornsgt 124
Tel. 508 33 300 vx, Fax: 508 33 360
E-post: info@integration.stockholm.se

Kulturförvaltningen
Box 16 113
103 22 STOCKHOLM
Besök: Beridarbangatan 1-3
Tel. 508 31 900 vx, Fax: 508 31 999
E-post: info@kultur.stockholm.se

Kyrkogårdsförvaltningen
Box 21144
100 31 STOCKHOLM
Besök: Torsplan 1
Tel. 508 30 100 vx, Fax: 508 30 080
E-post: kyrkogardsforvaltningen@kyf.stockholm.se

Miljöförvaltningen
Box 38024
100 64 STOCKHOLM
Besök: Rosenlundsgatan 60
Tel. 508 28 800 vx, Fax: 508 28 808
E-post: registrator@miljo.stockholm.se

Näringslivskontoret
105 35 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 3 A, 2 tr
Tel. 508 28 000 vx, Fax: 508 28 090
E-post: info@snk.stockholm.se

Renhållningsförvaltningen
Box 5214
121 18 JOHANNESHOV
Besök: Hallvägen 14

Tel. 508 46 540 vx, Fax: 508 46 571
E-post: rhf@rhf.stockholm.se

Revisionskontoret
105 35 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 3A
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 399
E-post: revision@rvk.stockholm.se

Saluhallsförvaltningen
Box 5043
121 05 JOHANNESHOV
Besök: Slakthusplan 3
Tel. 508 46 666 vx, Fax: 508 46 645
E-post: saluhallsforvaltningen@sls.stockholm.se

Skönhetsrådet
105 35 STOCKHOLM
Besök: Serafimergränd 1
Tel. 508 29 765 vx, Fax: 650 82 05
E-post: skonhetsradet@stadshuset.stockholm.se

Socialtjänstförvaltningen
106 64 STOCKHOLM
Besök: Swedenborgsgatan 20
Tel. 508 25 000 vx, Fax: 508 25 099
E-post: socialtjanstforvaltningen@sot.stockholm.se

Stadsarkivet
Box 22063
104 22 STOCKHOLM
Besök: Kungsklippan 6
Tel. 508 28 300 vx, Fax: 508 28 301
E-post: stadsarkivet@ssa.stockholm.se

Stadsbyggnadskontoret
Box 8314
104 20 STOCKHOLM
Besök: Fleminggatan 4
Tel. 508 26 000 vx, Fax: 508 27 170
E-post: stadsbyggnadskontoret@sbk.stockholm.se

Stadsmuseiförvaltningen
Box 15025
104 65 STOCKHOLM
Besök: Ryssgården, Slussen
Tel. 508 31 600 vx, Fax: 508 31 699
E-post: stadsmuseum@smf.stockholm.se

Valnämnden
105 35 STOCKHOLM
Besök: Stadshuset
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 358
E-post: valnamnden@stadshuset.stockholm.se

Utbildningsförvaltningen
Box 22049
104 22 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 2, 2 F och 11 A
Tel. 508 33 000 vx, Fax: 508 33 662
E-post: registrator@utbildning.stockholm.se

Utrednings- och statistikkontoret, USK
Box 8320
104 20 STOCKHOLM
Besök: Långholmsgatan 27
Tel. 508 35 000 vx, Fax: 508 35 099
E-post: info@usk.stockholm.se

Överförmyndarnämnden
105 35 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 3 I
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 707
E-post: overformyndarn@stadshuset.stockholm.se

Bromma stadsdelsförvaltning
Box 206
161 26 BROMMA

Besök: Tunnlandsvägen 95
Tel. 508 06 000 vx, Fax: 508 06 011
E-post: bromma@bromma.stockholm.se

Enskede-Årsta stadsdelsförvaltning
Box 81
121 22 JOHANNESHOV
Besök: Årstavägen 56 A
Tel. 508 14 000 vx, Fax: 508 14 099
E-post: e-post@enskede-arsta.stockholm.se

Farsta stadsdelsförvaltning
Box 6027
122 06 ENSKEDE
Besök: Lingvägen 100
Tel. 508 18 000 vx, Fax: 508 18 099
E-post: farsta@farsta.stockholm.se

Hägerstens stadsdelsförvaltning
Box 490
129 04 HÄGERSTEN
Besök: Skridskovägen 9
Tel. 508 23 000 vx, Fax: 508 23 099
E-post: hagersten@hagersten.stockholm.se

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning
165 55 HÄSSELBY
Besök: Hässelby Torg 20-22
Tel. 508 04 000 vx, Fax: 508 04 099
E-post: hasselby-vallingby@hasselby.stockholm.se

Katarina-Sofia stadsdelsförvaltning
Box 4187
102 64 STOCKHOLM
Besök: Östgötagatan 10, plan 8
Tel. 508 13 000 vx, Fax: 508 13 099
E-post: katarina-sofia@katsof.stockholm.se

Kista stadsdelsförvaltning
Box 7049
164 07 KISTA
Besök: Fridtjof Nansengången 2
Tel. 508 01 000 vx, Fax: 508 01 099
E-post: kista@kista.stockholm.se

Kungsholmens stadsdelsförvaltning
Box 49039
100 28 STOCKHOLM
Besök: St Eriksgatan 47 A
Tel. 508 08 000 vx, Fax: 508 08 099
E-post: kungsholmen@kungsholmen.stockholm.se

Liljeholmens stadsdelsförvaltning
Box 47617
117 94 STOCKHOLM
Besök: Liljeholmstorget 7
Tel. 508 22 000 vx, Fax: 508 22 099
E-post: sdf@liljeholmen.stockholm.se

Maria-Gamla stans stadsdelsförvaltning
Göta Ark 200
118 72 STOCKHOLM
Besök: Medborgarplatsen 25
Tel. 508 12 000 vx, Fax: 508 12 099
E-post: info@maria.stockholm.se

Normmalms stadsdelsförvaltning
Box 3128
103 62 STOCKHOLM
Besök: Tulegatan 13
Tel. 508 09 000 vx, Fax: 508 09 099
E-post: info@normalm.stockholm.se

Rinkeby stadsdelsförvaltning
Box 5028
163 05 SPÅNGA
Besök: Rinkeby allé 18
Tel. 508 02 000 vx, Fax: 508 02 099
E-post: rinkeby@rinkebystockholm.se

Skarpnäcks stadsdelsförvaltning
Box 2120
121 13 JOHANNESHOV
Besök: Björkhagsplan 6
Tel. 508 15 000 vx, Fax: 508 15 099
E-post: skarpnack@skarpnack.stockholm.se

Skärholmens stadsdelsförvaltning
Box 503
127 26 SKÄRHOLMEN
Besök: Bodholmsplan 2
Tel. 508 24 000 vx, Fax: 508 24 099
E-post: skarholmen@skarholmen.stockholm.se

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning
Box 4066
163 04 SPÅNGA
Besök: Tenstagången 55
Tel. 508 03 000 vx, Fax: 508 03 099
E-post: stadsdelsforvaltningen@spanga-tensta.stockholm.se

Vantör stadsdelsförvaltning
Box 88
124 21 BANDHAGEN
Besök: Rangtagatan 22
Tel. 508 20 000 vx, Fax: 508 20 099
E-post: medborgarkontoret@vantorstockholm.se

Älvsjö stadsdelsförvaltning
Box 48
125 21 ÄLVSJÖ
Besök: Älvsjö Stationsplan 11
Tel. 508 21 000 vx, Fax: 508 21 099
E-post: alvsjostadsdelsnamnd@alvsjo.stockholm.se

Östermalms stadsdelsförvaltning
Box 24156
104 51 STOCKHOLM
Besök: Karlavägen 104
Tel. 508 10 000 vx, Fax: 508 10 099
E-post: registrator@ostermalm.stockholm.se

Stadsfullmäktige i Stora Börssalen. Okänd fotograf, 1902. SSM

Produktion: Stadsledningskontorets redovisningsstab
i samarbete med Svensk Information AB

Redaktör: Haidi Langaas

Historiska avsnitt: Åke Abrahamsson, Stockholms stadsmuseum

Fotograf: Pawel Flato (nytagna bilder), bilderna på sid. 71 är från
slakthus- och saluhallsförvaltningen, övriga från Stadsmuseets arkiv

Tryck: Edita Västra Aros, Västerås 2003

Fler exemplar av årsredovisningen kan beställas av

Stadsledningskontoret, Redovisningsstaben,
Stadshuset, 105 35 Stockholm.

Tel. 08-508 29 000, fax. 08-508 29 249

E-post: infostab@stadshuset.stockholm.se

**Årsredovisningen för Stockholms
Stadshus AB kan beställas från:**

Stockholms Stadshus AB
Stadshuset

105 35 Stockholm

Tel. 08-508 29 71, fax. 08-508 29 080

E-post: info@s-husab.stockholm.se